

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**REVIDIRANJE KAPITALSKEGA TVEGANJA V BANKI S
STRANI BANČNEGA NADZORNIKA**

Ljubljana, december 2004

Mateja Kovač

IZJAVA

Študentka Mateja Kovač izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Marka HOČEVARJA in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 8.12.2004

Podpis:

KAZALO

1. UVOD.....	1
1.1. PROBLEMATIKA – PODROČJE PROUČEVANJA.....	1
1.2. CILJI IN NAMEN MAGISTRSKEGA DELA.....	3
1.3. METODA DELA.....	4
2. POMEN IN VLOGA BANK.....	5
2.1. VLOGA BANK KOT FINANČNIH POSREDNIKOV.....	5
2.2. POSEBNOSTI BANČNEGA POSLOVANJA.....	8
2.3. VRSTE BANČNIH TVEGANJ.....	9
2.3.1. Kreditno tveganje.....	11
2.3.2. Tržno tveganje.....	12
2.3.3. Operativno tveganje.....	13
2.3.4. Obrestno tveganje v bančni knjigi.....	14
2.3.5. Likvidnostno tveganje.....	16
2.3.6. Tveganje dobičkonosnosti.....	17
2.3.7. Kapitalsko tveganje.....	17
2.3.8. Druga tveganja.....	19
3. REGULACIJA IN NADZOR BANK.....	20
3.1. VLOGA IN VSEBINA REGULACIJE IN NADZORA BANK.....	20
3.1.1. Opredelitev pojmov.....	20
3.1.2. Razlogi in cilji bančne regulacije in nadzora.....	22
3.1.3. Področje in obseg bonitetne regulative bank.....	24
3.2. OBLIKE NADZORNIH PRAKS.....	27
3.2.1. Zunanji in notranji nadzor.....	28
3.2.2. Tradicionalni bančni nadzor.....	30
3.2.3. Nadzor, ki temelji na tveganju.....	30
3.3. KAPITALSKA REGULATIVA.....	33
3.3.1. Pomen in vloga kapitala v banki.....	33
3.3.2. Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988.....	35
3.3.3. Pomanjkljivosti baselskega kapitalskega sporazuma iz leta 1988.....	37
3.3.4. Novi kapitalski sporazum - Basel II.....	39
3.3.5. Evropske bančne smernice.....	44
3.3.6. Stanje slovenskega bančnega sistema z vidika kapitalskega tveganja.....	46
4. REVIDIRANJE KAPITALSKEGA TVEGANJA V BANKI S STRANI BANČNEGA NADZORNIKA.....	50
4.1. POSTOPKI REVIZIJE.....	50
4.1.1. Načrtovanje revizije.....	51
4.1.2. Izvedba revizije.....	52

4.1.3.	<i>Vrednotenje izidov in ocena tveganosti banke</i>	53
4.1.4.	<i>Nadzorna strategija</i>	53
4.1.5.	<i>Sporočanje izidov</i>	55
4.2.	METODOLOGIJA REVIDIRANJA	55
4.2.1.	<i>Sistem ocenjevanja tveganosti</i>	56
4.2.2.	<i>Visoka načela sistema ocenjevanja tveganosti</i>	59
4.3.	REVIDIRANJE KAPITALSKEGA TVEGANJA V BANKI	60
4.3.1.	<i>Elementi tveganja</i>	61
4.3.1.1.	Lastniška struktura	61
4.3.1.2.	Struktura in kvaliteta kapitala	63
4.3.1.3.	Dostopnost kapitala	66
4.3.1.4.	Ocena višine kapitalске ustreznosti	67
4.3.1.5.	Trend	69
4.3.2.	<i>Elementi notranjih kontrol</i>	71
4.3.2.1.	Upravljanje s kapitalom in kapitalsko ustreznostjo	71
4.3.2.2.	Postopki in procedure	76
4.3.2.3.	Poročanje	78
4.3.2.4.	Notranje revidiranje	79
4.3.2.5.	Skladnost s predpisi	80
4.3.2.6.	Informacijska podpora	81
4.3.2.7.	Kadri	82
5.	ZAKLJUČEK	82
6.	LITERATURA IN VIRI	85
6.1.	LITERATURA	85
6.2.	VIRI	88
PRILOGA		

1. UVOD

1.1. Problematika – področje proučevanja

Banka je pomembna finančna institucija, ki opravlja funkcijo hranjenja prihrankov prebivalstva, izvaja storitve plačilnega prometa, posreduje pri prenosu sredstev od varčevalcev k investorjem in sodeluje v procesu emisije knjižnega denarja (Dimovski, 2000, str. 8).

V konkurenčnem boju z drugimi finančnimi institucijami banka zasleduje predvsem dva cilja - maksimizacijo dobička in tržne vrednosti delnice. Navedena cilja banka dosega s prevzemanjem tveganj. Tveganja so sestavni del bančnega poslovanja, ki se jim banka ne more izogniti, lahko pa jih z učinkovitim upravljanjem znižuje oziroma obvladuje z zagotavljanjem primerne obsega kapitala.

Visok finančni vzvod, neusklajenost dospelosti sredstev in naložb ter sistemsko tveganje so tisti dejavniki, zaradi katerih je ranljivost bank med finančnimi posredniki največja (Mikdashi, 2003, str. 28-29). Ranljivost bank in pomembnost dobro delujočega finančnega sistema za ekonomsko stabilnost države so glavni razlogi, ki so privedli do regulacije in nadzora bank. Bančni nadzor naj bi s skrbnim nadzorom nad bankami in z vrsto bonitetnih predpisov, ki jih morajo banke izpolnjevati, preprečil nesolventnost bank in zmanjšal sistemsko tveganje.

V času vse večje globalizacije poslovanja, kapitalskih povezav in integracij postaja stabilnost bančnega sistema vse pomembnejša. Le stabilne in zdrave banke lahko predstavljajo osnovo za uspešno gospodarstvo. Eden glavnih dejavnikov, ki vpliva na stabilnost in finančno moč banke, je prav gotovo bančni kapital.

Osrednjo vlogo v bančni bonitetni regulativi predstavlja kapitalska regulativa. Na kapital se v splošnem gleda kot na najpomembnejše orodje regulative, ki je na voljo bančnim nadzornikom. Pogosto predstavlja prvo merilo za ocenjevanje solventnosti banke. Ustrezna kapitalska osnova predstavlja varnostno rezervo za različne vrste tveganj, katerim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju.

Regulatorno in nadzorno obravnavanje kapitala in kapitalske ustreznosti se je skozi leta razvijalo v skladu s splošno ekonomsko klimo in razvojem bančnega sektorja. Kapitalski baselski sporazum iz leta 1988 je bil prvi resnejši poskus, da se kapitalske zahteve bank veže na tveganost poslovanja. Kljub vrsti pozitivnih prispevkov kapitalskega sporazuma iz leta 1988, pa se je s časoma izkazalo, da ima ta tudi nekaj pomembnih pomanjkljivosti oziroma omejitev. Propad med regulativo in tržno prakso, ki se vedno bolj pogloblja, naj bi zmanjšali z uveljavitvijo novega baselskega kapitalskega sporazuma t.i. Basel II, ki bo

nadomestil kapitalski sporazum iz leta 1988. Največja oziroma najpomembnejša sprememba glede stare ureditve je zagotovo bolj celovito obravnavanje bančnih tveganj in približevanje regulatornega kapitala ekonomskemu kapitalu.

Basel II sestavljajo trije stebri: prvi steber - minimalne kapitalske zahteve, drugi steber – regulatorni nadzor in tretji steber – tržna disciplina. Medtem ko prvi steber prinaša metodološko tehnične novitete v izračun minimalnega regulatornega kapitala, drugi in tretji steber kvalitativno dopolnjujeta prvega in zaokrožujeta Basel II. V okviru regulatornega nadzora bodo bančni nadzorniki v bankah sprotno preverjali ustrezne ravni kapitala in ustreznosti sistemov za njeno določanje, za kar je v prvi vrsti odgovorno vodstvo banke. 8-odstotna kapitalska ustreznost je namreč potrebni, ne pa tudi zadostni pogoj za varno poslovanje. Banke bi morale ves čas poslovati nad predpisanim kapitalskim minimumom. (Sukič, 2002, str. 92)

Za namen ocenjevanja tveganosti banke in posledično ustrezne višine kapitala, ki ga mora glede na lasten profil tveganosti vzdrževati posamezna banka, morajo imeti bančni nadzorniki razvit sistem ocenjevanja tveganosti, ki kvalitativno in kvantitativno opredeljuje tveganost vsake banke. Po priporočilih Evropske unije¹ naj bi sistem ocenjevanja tveganosti vključeval vsa materialna tveganja banke najmanj pa: kreditno tveganje, tržno tveganje, obrestno tveganje iz bančne knjige, likvidnostno tveganje, operativno tveganje, strateško tveganje, tveganje ugleda, kapitalsko tveganje in tveganje dobičkonosnosti.

Končni rezultat sistema ocenjevanja tveganosti je profil tveganosti banke, ki je odvisen od višine tveganja, ki ga banka prevzema in učinkovitosti pripadajočih notranjih kontrol. Banka, ki ima visoko tveganje in dobro razvite in delujoče notranje kontrole, ima lahko ugodnejši profil tveganosti, kot banka, ki se izpostavlja povprečnemu tveganju in ima slabo razvite notranje kontrole. Notranje kontrole predstavljajo sistem kontrol, finančnih in vseh drugih, ki se vzpostavijo zato, da se zagotovi uspešno in učinkovito izvajanje operacij, zanesljive finančne informacije in poročila ter usklajenost z zakonodajo (Kinsella, 1995, str. 48). Ocenjevanje vsakega tveganja je dvodimenzionalno: ocena pripadajočega tveganja in ocena notranjih kontrol, ki so vzpostavljene zato, da zmanjšujejo pripadajoče tveganje.

Med tveganji, ki se ocenjujejo v okviru sistema ocenjevanja tveganosti banke, je tudi kapitalsko tveganje. Kapitalsko tveganje nadzorniki spremljajo z namenom, da ugotovijo, ali je kapitalska pozicija banke stabilna in primerna glede na obstoječe in predvidene poslovne aktivnosti in spremljajoča tveganja. Vsa bančna tveganja vplivajo na kapitalsko ustreznost banke, saj se kakršnakoli izguba pokriva iz bančnega kapitala. Kapitalsko tveganje je tveganje, ki se nanaša na neustrezno sestavo kapitala glede na obseg in vrsto poslovanja banke oziroma tveganje nastanka težav pri pridobivanju svežega kapitala, še posebno ob potrebi po hitrem povečanju kapitala ali ob neugodnih tržnih pogojih.

¹ Committee of European Banking Supervisors

Višina kapitala je bistvenega pomena, pri čemer je prav tako pomembna tudi lastniška struktura banke. Ta mora zagotavljati integriteto bančnega kapitala in stabilnost banke. Lastniki banke ne smejo banke izpostavljati dodatnim tveganjem, ampak morajo delovati v interesu banke, pri čemer naj bi bili finančno močni in zmožni v primeru kapitalskih problemov banko tudi dokapitalizirati. (Van Greuning, 2003, str. 103)

Stabilna in rastoča banka bi morala z zadržanimi dobički redno povečevati kapitalsko bazo. Zadržani dobički omogočajo rast in ohranjajo konkurenčnost banke. Notranja dokapitalizacija pa ni vedno zadostna za planirano rast banke. Velike, kapitalsko močne banke se lahko dokapitalizirajo na kapitalnem trgu, dolžniškem ali lastniškem, manjše banke pa se običajno kapitalsko opirajo na morebitno matično banko ali večinskega delničarja, pri čemer je vprašanje, ali imajo obstoječi lastniki sploh interes povečevati svoj kapitalski vložek. Banka mora realno ocenjevati razpoložljivost virov za morebitno dokapitalizacijo.

Za ustrezen obseg in kvaliteto kapitala banke ter izpolnjevanje zahtev regulative je odgovorna uprava banke. Program upravljanja kapitala mora vsebovati skrbne in previdne politike upravljanja obsega in kvalitete potrebnega kapitala v banki ter postopke za učinkovito spremljanje kapitalskih zahtev in kapitalске pozicije banke. Banka mora namreč v vsakem trenutku in ne le na presečni datum poročanja bančnemu nadzorniku zagotavljati ustrezen obseg kapitala.

Upravljanje s kapitalom je stalen proces določanja in vzdrževanja zadostnega obsega in kvalitete kapitala v banki. Pri tem je potrebno dobro poznati kapitalске zahteve banke in s tem povezano kapitalsko pozicijo. Ker je kapital redek ekonomski in strateški vir, je upravljanje s kapitalom pomemben del skrbnega in varnega poslovanja ter strateškega planiranja vsake banke. (Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah, 1998, str. 2)

Cilj upravljanja s kapitalom je na eni strani zagotoviti, da banka ima in bo tudi v prihodnje imela, zadosten obseg kapitala, ki zagotavlja zaupanje v varnost in stabilnost le-te, na drugi strani pa doseči dovolj veliko donosnost na kapital za zadovoljitev pričakovanj delničarjev.

1.2. Cilji in namen magistrskega dela

Cilji magistrskega dela so:

- ❑ pojasniti vlogo banke kot finančnega posrednika ter posebnosti bančnega poslovanja in bančnih tveganj;
- ❑ opredeliti pomen in vlogo reguliranja in nadziranja bank ter predstaviti prakse nadziranja bančnega poslovanja, ki jih narekuje vse hitrejši razvoj bančništva;
- ❑ raziskati in utemeljiti elemente tveganja in notranjih kontrol, ki so temeljni pri ocenjevanju kapitalskega tveganja banke.

Temeljna teza magistrskega dela je, da je kapital bank sinonim za njihovo trdnost, finančno zdravje in moč. Pomembno vlogo igra v procesu upravljanja, nedvoumen je tudi njegov vpliv na konkurenčnost bank. Za bančne nadzornike je kapitalsko tveganje ena izmed bistvenih komponent ocene tveganosti banke.

Obravnavana tematika v magistrskem delu je lahko uporabna za:

- bančne nadzornike, kot pomoč pri ocenjevanju kapitalskega tveganja in pripadajočih notranjih kontrol;
- notranje revizorje v bankah, kot pomoč pri revidiranju kapitala in kapitalske ustreznosti;
- uprave bank pri vzpostavljanju ustreznih in učinkovitih politik upravljanja s kapitalom in kapitalsko ustreznostjo. Količnik kapitalske ustreznosti, ki nenazadnje izraža tudi učinkovitost upravljanja s kapitalom, je eden izmed osnovnih kazalnikov uspešnosti in trdnosti vsake banke.

1.3. Metoda dela

Pri izdelavi magistrskega dela sem uporabila:

- teoretično znanje, pridobljeno pri študiju literature s področja revidiranja bančnih tveganj, notranjih kontrol in obstoječih in prihajajočih bančnih kapitalskih standardov;
- praktične izkušnje in lastna spoznanja, pridobljena pri delu bančnega nadzornika.

Magistrsko delo je tematsko razdeljeno na tri med seboj povezane dele. V prvem delu bom pojasnila pomen in vlogo bank, posebnosti bančnega poslovanja in vrste bančnih tveganj. V ta namen bom uporabila pristop raziskovanja domače in tuje literature.

V drugem delu magistrskega dela bom uporabila metodo analize. Podrobneje bom predstavila regulacijo in nadzor bank. Banke so kot del finančnega sektorja med najbolj reguliranimi institucijami v vsaki ekonomiji. Najprej bom predstavila cilje bančne regulacije in nadzora ter obseg in področja bonitetne regulative bank, na kateri tudi temelji bančni nadzor. Zaradi osrednje vloge, ki jo predstavlja kapitalska regulativa s prihajajočim Baslom II, bom poseben poudarek namenila vsebini in obsegu obstoječega in novega kapitalskega sporazuma ter prikazala stanje slovenskega bančnega sistema z vidika kapitalskega tveganja. Ker finančne inovacije in razvoj bančništva zahtevata tudi razvoj nadzornih praks, bom v nadaljevanju predstavila tradicionalni bančni nadzor in nadzor, ki temelji na tveganju ter dve najpogostejši obliki nadziranja, to je spremljanje bank preko obveznega poročanja oziroma zunanji nadzor in neposredni pregledi bank oziroma notranji nadzor.

V tretjem delu magistrskega dela bom obravnavala metodologijo, ki naj bi jo v skladu z novo kapitalsko regulativo in usmeritvami Evropske unije uporabljal bančni nadzornik pri revidiranju kapitalskega tveganja v banki, pri čemer bom identificirala elemente kapitalskega tveganja in pripadajočih notranjih kontrol, ter utemeljila pomen vsakega posameznega elementa. Izhajala bom iz teoretičnih koncepcij s poudarkom na empiričnih

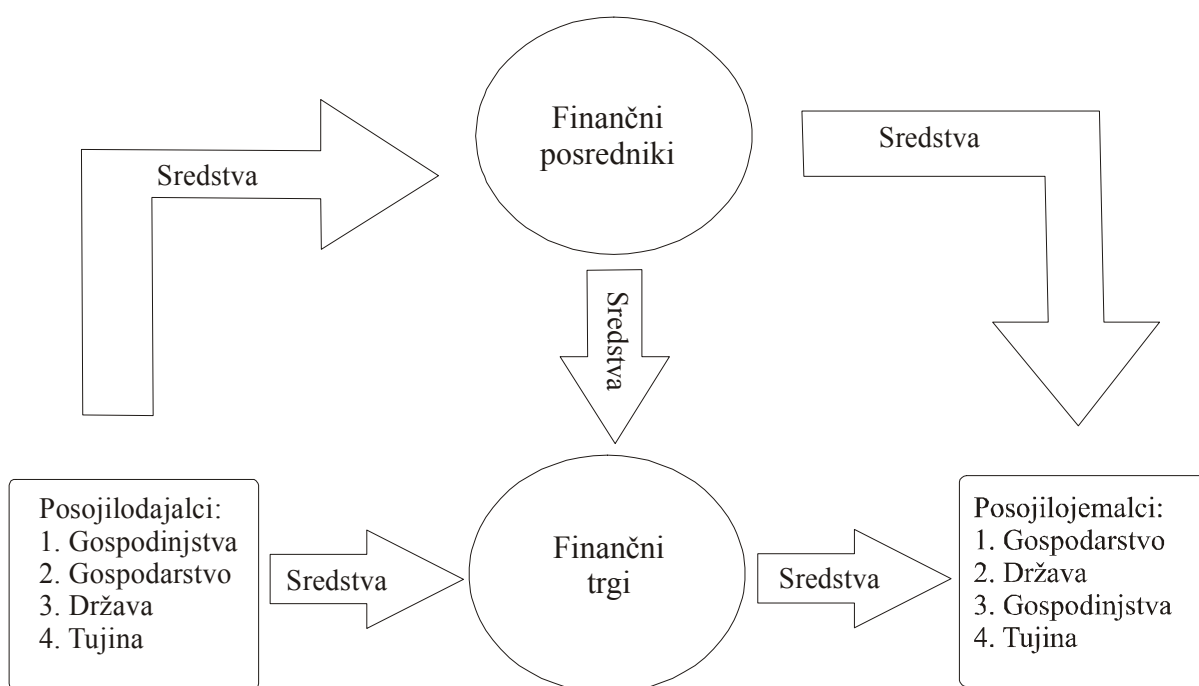
metodoloških prijemih in primerih iz prakse. Poznavanje elementov kapitalskega tveganja in notranjih kontrol je bistveno za učinkovito upravljanje s kapitalom in kapitalsko ustreznostjo banke.

2. POMEN IN VLOGA BANK

2.1. Vloga bank kot finančnih posrednikov

Finančni trgi prenašajo finančna sredstva od suficitnih gospodarskih celic, t.j. varčevalcev, ki trošijo manj kot zaslužijo, k deficitnim gospodarskim celicam, ki želijo trošiti več, kot zaslužijo (Mishkin, 1995, str. 21). Najpomembnejši varčevalci v narodnem gospodarstvu so gospodinjstva, čeprav razpolagajo s finančnimi presežki tudi gospodarske družbe, država in tujci. Med subjekti s finančnim primanjkljajem oziroma kreditorejmalci bomo na prvem mestu našli gospodarske družbe in državo, sledijo pa jim gospodinjstva in tujci. Finančni trgi povečujejo ekonomsko učinkovitost, saj usmerjajo finančna sredstva k tistim ekonomskim subjektom, ki imajo donosne investicijske priložnosti.

Slika 2-1: Tok sredstev skozi finančni sistem

Vir. Mishkin, 2000, str.21

Finančna sredstva se lahko od suficitnih celic k deficitnim celicam prenašajo neposredno ali posredno preko t.i. finančnega posrednika. V moderni ekonomiji je po obsegu posredno

financiranje veliko pomembnejše kot neposredno financiranje. V ZDA direktno financiranje predstavlja le 5% vsega zunanjega financiranja (Mishkin, 1995, str. 184). Glede na to, da pomemben del tega deleža odpade na trg vrednostnih papirjev, ki je v Evropi še manj razvit kot v ZDA, lahko sklepamo, da je delež neposrednega financiranja v Evropi še manjši.

Finančne posrednike delimo na depozitne finančne institucije in investicijske finančne institucije. Skupna značilnost depozitnih finančnih institucij je, da finančne prihranke varčevalcev zbirajo na osnovi vlog oziroma depozitov z različnim rokom dospelosti. Zbrana sredstva varčevalcev depozitne finančne institucije običajno prenašajo na deficitne gospodarske celice z odobravanjem posojil, delno pa tudi z nakupom njihovih vrednostnih papirjev. Pomemben predstavnik depozitnih finančnih institucij so banke. (Dimovski, 1996, str. 4)

Varčevalec in kreditojemalec se brez finančnega posrednika, kot je banka, le težko najdeta zaradi dveh pomembnih omejitev (Heffernan, 1996, str. 18-21):

- Kadar želi varčevalec najti čim bolj primerne kreditojemalca, nastanejo *stroški zbiranja informacij in transakcijski stroški*. Stroški zbiranja informacij vključujejo stroške, ki so povezani z iskanjem kreditojemalca, izbiro in s pogajanjem o pogojih sodelovanja ter pripravo pogodbe. Poleg navedenih stroškov nastanejo tudi stroški preverjanja pridobljenih informacij o kreditojemalcu. Asimetričnost informacij med varčevalcem in kreditojemalcem bo varčevalca izpostavila problemu narobe izbire, ki povzroči neučinkovito alokacijo sredstev v ekonomiji. Do problema narobe izbire pride takrat, ko ima dolжник o sposobnosti vračila kredita več informacij kot upnik. V zvezi z asimetričnostjo informacij se pojavlja tudi moralno tveganje. To nastane potem, ko je transakcija že izvršena, t.j. ko je kredit že dan. Moralno tveganje je tveganje, da bo dolжник oziroma kreditojemalec izposojena finančna sredstva porabil na način, ki ni dogovorjen s kreditodajalcem in ki povečuje tveganje neplačila. Ko je kredit dan, je potrebno dolžnika nadzirati, s čimer nastajajo stroški nadziranja. Kadar pa dolжник ne izpolnjuje pogodbenih obveznosti, nastajajo za upnika t.i. stroški uveljavljanja pogodbenih pravic. Zaradi visokih transakcijskih stroškov, asimetričnosti informacij in posledično tveganja napačne izbire in moralnega tveganja se lahko zgodi, da se varčevalec odloči, da ne bo posodil svojih sredstev.

V nasprotju s posameznim varčevalcem se banka lahko izogne oziroma znatno zmanjša tveganje napačne izbire in moralnega tveganja. Banka ima zaradi več znanja in izkušenj manjše transakcijske stroške, izkorišča pa tudi informacijsko ekonomijo velikega obsega. Poleg tega banka lahko oblikuje portfelj naložb, ki ima manjše tveganje neplačila in enak pričakovan donos, kot ga lahko doseže varčevalec, če posodi denar neposredno kreditojemalcu. Zaradi visokih transakcijskih stroškov je namreč varčevalec omejen glede razpršenosti naložb in običajno večino svojih prihrankov investira v eno naložbo oziroma enega kreditojemalca.

- Varčevalec in kreditojemalec imata *različne likvidnostne preference*. S posojanjem denarnih sredstev varčevalec potrošnjo prihrankov iz sedanjosti preloži v prihodnost. Različne likvidnostne preference med varčevalci in kreditojemalci so pomembni razlog za obstoj bank. Banka transformira likvidne obveznosti v nelikvidne naložbe. Ob velikem številu varčevalcev in kreditojemalcev ter ustreznem upravljanju obveznosti in naložb lahko banka zadovolji likvidnostne potrebe tako varčevalcev kot kreditojemalcev. Likvidnost je pomembna storitev, ki jo banka nudi svojim strankam in zaradi katere je med drugim banka med najbolj reguliranimi finančnimi posredniki.

Nastanek in obstoj finančnih posrednikov pomeni, da s svojim posredništvom ponujajo vsaj tako privlačne finančne oblike, kot jih ponujajo končni kreditodajalci neposredno, in da dajejo končnim kreditojemalcem vsaj tako ugodne kredite kot končni finančni varčevalci. Uvedba finančnih posrednikov pomeni ponudbo ugodnejših finančnih oblik na eni in ugodnejših kreditov na drugi strani. Posredne finance se bodo širile tako dolgo, dokler ne pride do enake privlačnosti posrednih in neposrednih financ ter primernih finančnih oblik, seveda z upoštevanjem preferenc posameznega končnega varčevalca (Ribnikar, 1997, str. 195).

Banke so pomemben finančni posrednik v vsaki državi. Pomembnost bank se kaže na treh področjih (Ware, 1996, str. 6):

- Banke imajo osrednjo vlogo v izvajanju plačilnega prometa za gospodinjstva, državo in gospodarstvo. Začasen izpad plačilnega prometa prizadene celo ekonomijo, saj so vse dejavnosti ekonomije prepletene s plačilnim sistemom.
- Banke sprejemajo vloge, za katere se pričakuje, da se ob dospelosti izplačajo v celoti in ki se tretirajo kot del družbenega bogastva.
- Banke so v tržnem gospodarstvu pomemben finančni posrednik pri prenosu sredstev od varčevalcev k investitorjem oziroma porabnikom.

Banke pomembno vplivajo na gibanje celotne ekonomije. Banke lahko s svojim delovanjem, na katerega vplivajo tudi regulatorne kapitalske zahteve, okrepijo ciklično gibanje realne ekonomije. V obdobju ekonomskega razcveta vlada splošni optimizem in banke običajno vodijo ekspanzivno kreditno politiko, pri čemer pri zasledovanju profita pogosto pozabijo, da se tveganje povečuje v razcvetu in da se v recesiji odraža le materializacija v preteklosti prevzetih tveganj. V recesiji se tako pojavi odklonilen odnos do tveganj, narašča potreba po dokapitalizaciji, kreditna aktivnost bank se zmanjša, kar še pogloblja recesijo. Ukrepi posamezne banke, sproženi z namenom zmanjšanja tveganja, dejansko povečujejo tveganje v finančnem sistemu kot celoti, kar se pokaže tudi v poglobljenem ekonomskem ciklu.

2.2. Posebnosti bančnega poslovanja

Po tradicionalni opredelitvi so banke institucije, ki sprejemajo vloge in odobravajo posojila. Banka je pomembna finančna institucija, ki opravlja funkcijo hranjenja prihrankov prebivalstva, opravlja storitve plačilnega prometa, posreduje pri prenosu sredstev od varčevalcev k investorjem in sodeluje v procesu emisije knjižnega denarja. (Dimovski, 2000, str. 8)

V strokovni literaturi pogosto zasledimo institucionalno delitev bank na komercialne in investicijske banke. Komercialne banke so tiste, ki sprejemajo vloge, investicijske pa vlog ne sprejemajo in se financirajo na kapitalskih in medbančnih trgih. Ta delitev obstaja predvsem v ZDA in Veliki Britaniji, v večini ostalih držav takšne delitve ni, saj obstajajo predvsem univerzalne banke, ki so hkrati komercialne in investicijske.

Ranljivost bank je med finančnimi posredniki največja, pri čemer so razlogi predvsem naslednji (Mikdashi, 2003, str. 28-29):

Visok finančni vzvod. Visok finančni vzvod nastane zaradi posredniške vloge banke med varčevalci in kreditorejmalci. Delež kapitala v bilanci stanja je v bankah majhen (5 do 10 odstotkov celotne aktive banke), precej manjši kot v drugih nefinančnih podjetjih. Funkcija kapitala v banki ni financiranje realne aktive, ampak služi predvsem za zavarovanje bančnih vlog. Visoka zadolženost je za razliko od drugih nefinančnih podjetij možna, ker banka lahko razprši svoje predvsem finančno premoženje in s tem zmanjša tveganost svojega premoženja. Takšne razpršenosti si nefinančna podjetja ne morejo privoščiti.

Neusklajenost dospelosti sredstev in naložb. Zaradi specifične strukture sredstev in obveznosti so banke še posebej ranljive v primeru nelikvidnosti in nesolventnosti. Bistvo bančnega poslovanja je preoblikovanje likvidnih obveznosti (vlog) v nelikvidne naložbe (komercialni krediti), pri čemer je vpogledne vloge mogoče dvigniti kadarkoli, dolgoročne naložbe pa pred rokom dospelosti veliko težje vnovčiti. Banka lahko na opisan način posluje, dokler vlagatelji dvigujejo svoje vloge po nekem naključnem vzorcu, naložbe pa se ob zapadlosti redno poplačujejo. Če deponenti izgubijo zaupanje v banko in njeno solventnost in množično dvigujejo vloge, je močno ogrožena solventnost banke. Vloge na vpogled s strani tretjih oseb, t.j. prebivalstva, so v banki zaželeni, saj so najcenejši vir financiranja.

Sistemska tveganje. Banke so med seboj tesno povezane preko medbančnega trga (medbančni krediti, ki niso zavarovani), plačilnega in poravnalnega sistema in drugih povezav. Nesolventnost ene banke se lahko zaradi efekta okužbe prenese tudi na druge banke. Do okužbe lahko pride zaradi navala deponentov na druge banke, zaostrenih pogojev oziroma nelikvidnosti medbančnega trga ali pa zaradi tveganosti plačilnega in poravnalnega sistema.

Opisana ranljivost bank in pomembnost dobro delujočega finančnega sistema za ekonomsko stabilnost so glavni razlogi, ki so privedli do regulacije in nadzora bank. Bančni nadzor naj bi s skrbnim nadzorom nad bankami in z vrsto bonitetnih predpisov, ki jih morajo banke izpolnjevati, preprečil nesolventnost bank in zmanjšal sistemsko tveganje.

2.3. Vrste bančnih tveganj

Tveganje je posledica spoznanja, da obstajajo donosne priložnosti. Opredelimo ga lahko kot nezmožnost, da bi pravilno napovedali tok dogodkov oziroma kot nezmožnost popolnoma nadzorovati, ali bodo rezultati prihodnjega toka dogodkov enaki načrtovanim (Mramor, 1993, str. 99).

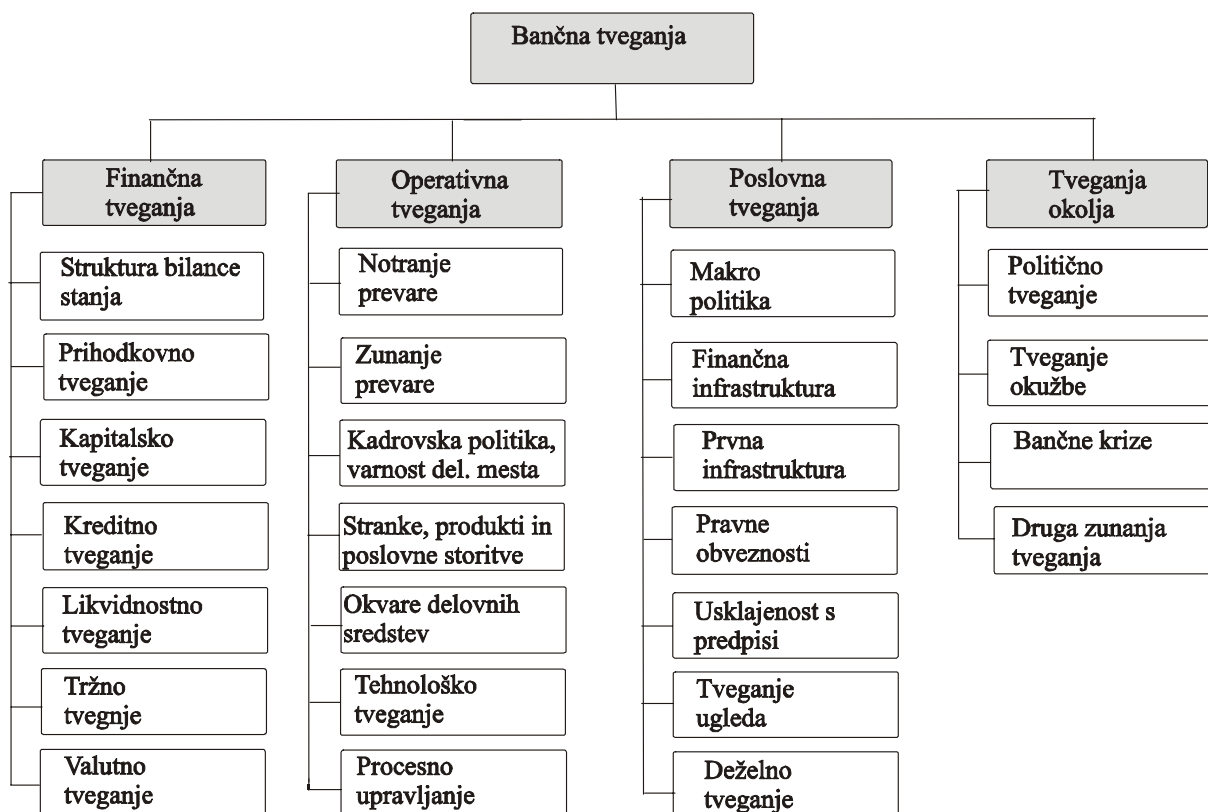
V konkurenčnem boju z drugimi finančnimi institucijami banka zasleduje predvsem dva cilja - maksimizacijo dobička in tržne vrednosti delnice. Navedena cilja banka dosega s prevzemanjem tveganj. Tveganja so sestavni del bančnega poslovanja, ki se jim banka ne more izogniti, lahko pa jih z učinkovitim upravljanjem znižuje oziroma obvladuje z zagotavljanjem ustreznega obsega kapitala. S procesom upravljanja s tveganji želijo banke zagotoviti, da bodo izpostavljene tistim tveganjem, katera so sposobna obvladovati, in to le v tolikšni meri, ki ob ustrezni premiji za prevzeta tveganja vodi do maksimiranja vrednosti njihovih delnic.

Zaradi soodvisnosti posameznih vrst tveganj je potrebno integrirano upravljanje s tveganji. Integrirano upravljanje s tveganji predstavlja kompleksen pregled nad tveganji na to, kako tveganja identificiramo, merimo, upravljamo in kako o njih poročamo po vseh področjih poslovanja (Stoll, 1996, str.18).

Različni teoretiki in nadzorne institucije navajajo različne vrste tveganj, pri čemer se definicije posameznih vrst tveganj med avtorji ne razlikujejo po vsebini, temveč po razčlenjevanju tveganj na osnovne vrste in njihove podvrste.

Van Greuning (2003, str. 3) deli bančna tveganja v štiri skupine: finančna tveganja, operativna tveganja, poslovna tveganja in tveganja, ki imajo vzrok v okolju.

Slika 2-2: Delitev bančnih tveganj

Vir: Van Greuning, 2003, str.3.

Snovalci nove EU kapitalske smernice (Capital Adequacy Directive III – CAD III) so se pri pripravljanju novih kapitalskih predpisov zavedali različnih nadzornih praks v državah članicah in so zato ustanovili med drugim delovno skupino, t.i. Kontaktno skupino, ki naj bi poskrbela, da se bodo prakse v izvajanju nadzora med članicami čim bolj uskladile, saj bo le tako mogoče doseči enake pogoje poslovanja za vse banke. V okviru Kontaktne skupine je prišlo tudi do enotne opredelitve tveganj, s katerimi se sooča vsaka banka in za katere mora banka zagotavljati ustrezno višino kapitala. Ker je CAD III obvezujoča tudi za Slovenijo in ker dokumenti, ki jih pripravlja Kontaktna skupina, predstavljajo priporočljivo nadzorno prakso v EU, bomo v nadaljevanju tveganja povzeli po opredelitvi Kontaktne skupine. Banke se torej pri svojem poslovanju izpostavljajo predvsem naslednjim tveganjem: kreditnemu tveganju, tržnemu tveganju, operativnemu tveganju, likvidnostnemu tveganju, obrestnemu tveganju iz bančne knjige, strateškemu tveganju, tveganju ugleda, kapitalskemu tveganju in tveganju dobičkonosnosti.

2.3.1. Kreditno tveganje

Najpreprosteje bi lahko kreditno tveganje definirali kot tveganje nastanka izgube prihodkov in kapitala zaradi dolžnikove nezmožnosti, da zaradi kateregakoli razloga ne izpolni svoje finančne ali pogodbene obveznosti v celoti.

Kreditno tveganje v banki ne nastaja samo pri odobravanju klasičnih kreditov, ampak na vseh področjih bančnega poslovanja, kjer nastajajo tvegane bilančne postavke, to so: kratkoročni in dolgoročni krediti, naložbe v vrednostne papirje, udeležbe v kapitalu, eskontirane menice, vloge pri domačih bankah, pri bankah držav članic in tujih bankah ter ostale terjatve, ki jih je možno razporediti na posameznega dolžnika. Kreditnemu tveganju se banka izpostavlja tudi pri prevzemanju potencialnih obveznosti, kot so: izdane garancije, avali, nekriti akreditivi, prevzete nepreklicne obveznosti iz odobrenih kreditov in druge prevzete obveznosti in morebitne obveznosti, na osnovi katerih lahko nastane obveznost plačila s strani stranke.

Kreditno tveganje je še vedno najpomembnejše tveganje v banki. Na pomembnosti pa zadnja leta, predvsem zaradi finančnih inovacij in tehnološkega razvoja, pridobivata tudi tržno in operativno tveganje. Ocenjuje se, da v dobro diverzificirani banki kreditno tveganje še vedno predstavlja 53%, operativno 30% in tržno tveganje 17% vseh tveganj (interno gradivo Financial Stability Institute, 2001).

Poslabšanje kvalitete kreditov je pogosto znak težav v banki. Glavni tveganji, ki spremljata tveganje poslabšanja kreditnega portfelja, sta slabša likvidnost in zmanjšanje kapitala. Razlog poslabšanju kvalitete kreditnega portfelja je najpogostejše slabo upravljanje s kreditnim tveganjem. Cilj upravljanja s kreditnim tveganjem je maksimiziranje s tveganjem korigiranega dobička in hkrati vzdrževanje nivoja tveganja v sprejemljivih okvirjih. Upravljanje s kreditnim tveganjem predstavlja identificiranje, vrednotenje, spremljanje in kontroliranje kreditnega tveganja. (Načela upravljanja s kreditnim tveganjem, 2000, str.1)

Tehnike upravljanja s kreditnim tveganjem so v splošnem zelo znane, saj je kreditno tveganje najstarejše tveganje in je imela bančna industrija možnost razviti zelo učinkovite tehnike obvladovanja tega tveganja. Osnovni elementi pri tehnikah zmanjševanja kreditnega tveganja so štirje:

- *Oblikovanje cene kredita.* Kreditno tveganje ima izrazito asimetrično krivuljo porazdelitve izgub. To pomeni, da bo banka največkrat utrpela zgolj manjše izgube, v zelo redkih primerih pa tudi izgube večjega obsega. Izgube ločimo na pričakovane, nepričakovane in izjemne. Pričakovane izgube banka izračuna na podlagi historičnih podatkov in jih mora pokrivati iz tekočega rezultata, to je z oblikovanjem ustreznih popravkov vrednosti oziroma rezervacij. Da bo banka sposobna oblikovati zadostne popravke vrednosti, mora znati pričakovane izgube vračunati v ceno svojih produktov.

Nepričakovane izgube pa banka krije s kapitalom. Cena kredita je običajno sestavljena iz tržne cene, premije za tveganje in administrativnih stroškov. Večja kot je tveganost kreditojemalca, višja bo cena kredita.

- *Limiti izpostavljenosti.* Poleg zakonsko predpisanih limitov, banka tudi sama opredeli limite izpostavljenosti do posameznih vrst kreditojemalcev. Na opisan način banka običajno obvladuje tveganje koncentracije, ki je del kreditnega tveganja.
- *Zavarovanje.* Banka uporablja za zmanjšanje kreditnega tveganja različne vrste zavarovanj, pri čemer mora biti pozorna tudi na spremenljivost cene zavarovanj (npr. cene nepremičnin, delnic).
- *Portfeljski pristop.* Nujnost po obvladovanju kreditnega tveganja je v zadnjem desetletju po svetu spodbudila večjo inovativnost pri upravljanju s tem tveganjem in posledično razvoj novih tehnik upravljanja oziroma zmanjševanja kreditnega tveganja (Janevska, 2003, str. 35). Med »novejše« tehnike upravljanja s kreditnim tveganjem lahko uvrstimo t.i. portfeljski pristop, pri katerem banka aktivno upravlja s portfeljem naložb in ne le s posamezno naložbo. Banka svoj portfelj kreditov lahko razprši po panogah, regijah, državah, pa tudi po posameznih vrstah komitentov. Z vsakim dodatnim kreditom v portfelju se kreditno tveganje portfelja ne poviša za toliko, kot znaša samostojno kreditno tveganje zadnjega dodanega kredita, temveč zgolj za nesistematični del kreditnega tveganja (firm-specific risk), ki se ga tudi z diverzifikacijo ne da odpraviti.

2.3.2. Tržno tveganje

Tržno tveganje pomeni tveganje izgube, ki nastane zaradi neugodne spremembe cen dolžniških in lastniških finančnih instrumentov, blaga ter spremembe deviznih tečajev v trgovalni knjigi banke. To tveganje nastaja pri upravljanju in trgovanju z dolžniškimi in lastniškimi vrednostnimi papirji, denarjem v različnih valutah, blagom in izvedenimi finančnimi instrumenti. Med tržno tveganje vključujemo tudi valutno tveganje, ki nastane zaradi neželene spremembe deviznih tečajev (The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2, 2004, str.10). V okvir tržnega tveganja tako spadajo pozicijsko tveganje ter valutno tveganje.

Pozicijsko tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi spremembe tržnih tečajev obveznic, delnic, blaga ali izvedenih finančnih instrumentov. Na višino pozicijskega tveganja vpliva nestanovitnost tečajev finančnih instrumentov, sestava portfelja finančnih instrumentov ter likvidnost finančnih instrumentov, ki jih ima banka v svojem portfelju.

Višino tečaja finančnega instrumenta in tuje valute določata na eni strani ponudba, na drugi strani pa povpraševanje po finančnem instrumentu oziroma tuji valuti. Na spremembo ponujenega tečaja oziroma tečaja povpraševanja po finančnem instrumentu vplivajo različni

dejavniki, kot npr. uspešnost poslovanja podjetja, sprememba gospodarskega ali finančnega položaja države, v kateri podjetje posluje, pričakovani trendi ipd. Na spremembo tečaja tuje valute pa pomembno vpliva tudi denarna politika posamezne države.

Sestava portfelja finančnih instrumentov močno vpliva na višino tržnega tveganja, kateremu se banka izpostavlja. Splošno velja, da naložbe v obveznice prinašajo manjše tržno tveganje, kot naložbe v delnice ali izvedene finančne instrumente. Prav tako velja, da je portfelj, sestavljen iz majhnega števila raznovrstnih finančnih instrumentov, bolj tvegan, kot portfelj, sestavljen iz velikega števila raznovrstnih finančnih instrumentov (večja razpršenost).

Banka določi sestavo portfelja finančnih instrumentov skladno z višino tveganja, ki ga želi prevzemati. Za doseganje minimalnega tržnega tveganja mora banka portfelj finančnih instrumentov sestaviti tako, da bo čim bolj raznolik glede na vrste finančnih instrumentov, trge, kjer se trguje s temi finančnimi instrumenti, panoge, iz katerih izhajajo ti finančni instrumenti ter stranke, ki so finančne instrumente izdale.

Na višino valutnega tveganja vpliva višina odprte pozicije v tuji valuti, nestanovitnost posameznega tečaja tuje valute ter likvidnost trgov za posamezno valuto. Če so valutne pozicije banke v celoti zaprte, banka ni izpostavljena valutnemu tveganju. To je v praksi zelo težko, če ne celo nemogoče zagotoviti. Ne samo, da ob vsaki sklenitvi posla ni mogoče v istem trenutku skleniti nasprotnega posla, s katerim bi banka varovala pozicijo, tudi sama struktura postavk v aktivih in pasivah je kljub zaprtosti pozicije lahko zelo različna npr. neusklajenost preostale dospelosti aktivnih in pasivnih postavk, nezmožnost reinvestiranja v instrumente takih lastnosti, ki bi predstavljale učinkovito varovanje pasivnih pozicij in obratno. Banka določi kakšno valutno tveganje je pripravljena sprejeti ter skladno s tem določi limite za posamezne pozicije v tujih valutah.

Bančna industrija je razvila več tehnik merjenja tržnega tveganja, med katerimi so najbolj poznane: model zapadlosti (maturity model), analiza razmika zapadlosti (maturity gap analysis), analiza razmika dospelosti (duration gap analysis), analiza občutljivosti na spremembo posameznega faktorja (factor sensitivity analysis), sprememba tržnega faktorja (market factor volatility) in metoda tvegane vrednosti (VAR).

2.3.3. Operativno tveganje

Če povzamemo definicijo po Baslu II (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004), je operativno tveganje, tveganje izgube, kot posledica neprimerne ali neuspešne izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov. Ta definicija operativnega tveganja zajema tudi pravno tveganje.

Kot izhaja iz zgornje definicije operativnega tveganja, so bistvene kategorije, ki nanj vplivajo (Handbook Rast, 2001, str. 406):

- ljudje: kultura, etika, motivacija, znanje, veščine ipd.;
- procesi: sestava, izvedba, jasnost, ustreznost procesov in kontrol, postavitve ciljev, komunikacija;
- sistemi: primernost, varnost, razpoložljivost ipd.;
- okolje: neželene ali nepričakovane spremembe, kriminal, nesreče, izredni dogodki.

Zaradi deregulacije in globalizacije finančnih storitev ter vedno večje sofisticiranosti finančnih tehnologij postaja poslovanje bank vedno bolj kompleksno. Razvoj tehnologije, načinov komuniciranja, številne združitve in prevzemi, izredno povečanje obsega storitev in produktov, prenos nekaterih poslovnih funkcij na zunanje poslovne partnerje ter povečana uporaba finančnih tehnik, ki na eni strani zmanjšujejo kreditno in tržno tveganje, na drugi strani pa povečujejo operativno tveganje, nakazuje, da je treba dati operativnemu tveganju večji pomen, kot ga je bil deležen doslej. Kljub temu da se pojem operativno tveganje ter s tem povezane aktivnosti za njegovo identifikacijo, ocenjevanje, spremljanje, nadzor in zmanjševanje pojavlja že zelo dolgo, pa je šele v zadnjih letih bančna industrija z novim pristopom uspela enotno opredeliti in ustrezno uvrstiti operativno tveganje.

Konkreten pristop k upravljanju operativnega tveganja je v banki odvisen od dejavnikov, kot so velikost in sofisticiranost banke ter narava in kompleksnost njenih poslovnih aktivnosti. Ne glede na te razlikosti, pa so za učinkovit okvir upravljanja z operativnim tveganjem pri vsaki banki ključnega pomena jasna strategija, nadzor uprave in posloводства, kultura upravljanja z operativnim tveganjem, kultura nadzora nad operativnim tveganjem (ki med drugim vključuje jasno razmejitve odgovornosti in dolžnosti), interno poročanje in načrtovanje poslovanja za primer kriznih razmer. (Priročnik za upravljanje operativnega tveganja in nadzor nad njim, 2003)

2.3.4. Obrestno tveganje v bančni knjigi

Obrestno tveganje je tveganje, ki mu je banka izpostavljena zaradi neugodnega gibanja obrestne mere pri opravljanju finančnega posredništva. Glede na to, da spreminjanje obrestne mere vpliva na prednost posameznih naložb in sredstev v premoženjski bilanci banke in posledično na neto obrestne prihodke in tudi na čisto vrednost banke, je učinkovito merjenje in upravljanje tega tveganja osrednjega pomena za njeno uspešnost in dolgoročni razvoj.

Banke so pri opravljanju svojih storitev izpostavljene več elementom obrestnega tveganja, kot so: ponovna določitev obrestne mere oziroma neujemanje, sprememba krivulje donosnosti, bazično tveganje in tveganje vsebovanih opcij.

Tveganje zaradi ponovne določitve obrestne mere nastane zaradi neujevanja zapadlosti (pri fiksni obrestni meri), oziroma zaradi neujevanja obdobja, v katerem se obrestna mera ponovno določi (pri variabilni obrestni meri), aktivnih in pasivnih postavk banke ter zunajbilančnih postavk. Ta neujevanja so značilna za bančništvo in izhajajo iz osnovne bančne dejavnosti, to je transformacije virov v sredstva.

Zaradi neujevanja obdobja ponovne določitve obrestne mere aktivnih in pasivnih postavk se banka izpostavlja tudi tveganju spremembe krivulje donosnosti, saj se lahko spreminjajo tudi sami obrestni odnosi znotraj krivulje donosnosti.

Temeljno tveganje nastane zaradi nepopolne korelacije v prilagajanju obrestnih mer, ki se zaslužijo oziroma plačajo na različne instrumente, čeprav imajo podobna obdobja ponovne določitve obrestne mere. Povedano drugače, do bazičnega tveganja prihaja zaradi spreminjanja obrestnih odnosov med različnimi krivuljami donosov in različnimi trgi.

Vedno pomembnejše obrestno tveganje izhaja tudi iz vsebovanih opcij, ki jih imajo aktivne, pasivne in zunajbilančne postavke. Opcije dajejo lastniku pravico, da si popravi finančne tokove oziroma zapadlost finančnih tokov iz finančnih instrumentov. Načeloma stranka izkoristi opcijo, ko je zanjo dobro in slabo za banko. Banka je vsekakor izpostavljena tudi tem vrstam obrestnega tveganja, ki ga mora prav tako pravilno obvladovati.

Za ocenjevanje izpostavljenosti obrestnemu tveganju je bančna industrija razvila več modelov (Kaligaro, 1999, str. 21-44):

- ❑ model razmika – ta v sredstvih ugotavlja razliko med vrednostjo naložb in vrednostjo sredstev, ki v določenem obdobju dospejo in/ali se jim spremeni obrestna mera;
- ❑ model dospelosti, ki ugotavlja usklajenost oziroma neusklajenost premoženjske bilance z vidika dospelosti naložb;
- ❑ model trajanja, ki meri izpostavljenost obrestnemu tveganju na podlagi povprečne življenjske dobe naložb in sredstev in tako upošteva tudi vse vmesne denarne tokove;
- ❑ modele simulacije, ki temeljijo na oblikovanju finančnega modela, ki posnema banko v vseh njenih elementih in medsebojnih razmerjih;
- ❑ metodo tvegane vrednosti, ki predstavlja oceno potencialne izgube, ki jo lahko utрпи banka v izbranem časovnem intervalu ob določeni stopnji zaupanja.

Banka se lahko pred obrestnim tveganjem zaščiti tako, da direktno prestrukturira obseg in sestavo aktivnih in pasivnih postavk premoženjske bilance, s ciljem doseči ustrezno pozicijo znotraj opredeljenega tolerančnega območja. V zadnjem desetletju pa so se razvile tudi t.i.

sintetične metode, pri katerih banka spreminja bilančno izpostavljenost z uporabo instrumentov trga kapitala (finančni terminski posli, finančne terminske pogodbe, opcije na finančne instrumente, zamenjava obrestnih mer...).

2.3.5. Likvidnostno tveganje

Likvidnost je razpolaganje s sredstvi oziroma zagotavljanje sredstev za poravnavanje obveznosti ob njihovi dospelosti (Priporočila za upravljanje z likvidnostjo v bankah). Likvidnostno tveganje se lahko deli na endogeno in eksogeno. Endogena likvidnost je likvidnost, ki jo ustvari banka sama in je odvisna od strukture njenih naložb. Eksogena likvidnost je tista, na katero banka skoraj nima vpliva in jo ustvarjajo zunanji pogoji na trgu.

Na ravni individualnih bank ima lahko nelikvidnost velik učinek na celo dobro kapitalizirano banko. Na ravni trga pa likvidnostni primanjkljaji lahko povzročijo sistemske probleme in »naval« na banke. V Zakonu o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) je opredeljeno, da mora banka gospodariti z viri in naložbami tako, da je v vsakem trenutku sposobna izpolniti vse dospele obveznosti.

Ključna tveganja pri likvidnosti so:

- ❑ *Navadna (rutinska) tveganja*: neizterjane zapadle terjatve, nepričakovan umik (zapadlih) vlog, zahteva po predčasnem izplačilu nezapadlih vlog; nepričakovani izdatki, stroški oziroma odlivi; izvršitev potencialne obveznosti.
- ❑ *Tveganje koncentracije*: visoko tveganje pri malem številu velikih depozitov in nizko tveganje pri velikem številu malih depozitov.
- ❑ *Tveganje ročnosti*: rokovna neusklajenost aktive in pasive.

Vsaka banka bi morala imeti vzpostavljene mehanizme, na osnovi katerih dnevno spremlja likvidnost banke, t.j. dnevno planira prilive in odlive ter spremlja realizacijo. Pri tem je banka pozorna na cikličnost potreb po denarju in na velike vlagatelje, ki bi lahko nepričakovano in v velikih količinah zahtevali dvig vlog. Banke imajo možnost, da si sredstva izposodijo pri centralni banki ali na medbančnem trgu. Poleg tega tudi zakonodaja običajno zahteva, da imajo banke oblikovane določene rezerve, ki se oblikujejo glede na stanje vlog in depozitov in se običajno zbirajo pri centralni banki. (Vajda, 2003, str. 33)

V praksi se je uveljavilo pet metod za merjenje izpostavljenosti banke likvidnostnemu tveganju:

- ❑ metoda izdelave lestvice dospelosti,
- ❑ metoda denarnih tokov likvidnih sredstev in njihove porabe,
- ❑ metoda povprečnega razmika financiranja,
- ❑ metoda strukture sredstev,
- ❑ metoda izračunavanja likvidnostnih količnikov.

Likvidnost ima svojo ceno, ki je funkcija tržnih razmer in stopnje tveganja, tako tržnega kot kreditnega tveganja. Kot vsako odločanje, je tudi upravljanje z likvidnostnim tveganjem povezano z iskanjem optimalnega razmerja med stroški in koristmi. Če so likvidnostne potrebe zadovoljene z držanjem visoko kvalitetnih kratkoročnih aktiv, je strošek izguba prihodka iz dolgoročnih ali bolj tveganih naložb. Če likvidnost ni zadovoljena na normalen način, jo mora banka zagotovi z najemanjem dragih kreditov. Ustreznost likvidnosti v banki niha. Določanje ustrezne likvidnosti je odvisno od analize tekočega likvidnostnega položaja, stanja in zahtev po virih sredstev, sedanjih in bodočih prihodkov in možnosti prilagajanja naložb na obstoječe vire in obratno.

2.3.6. Tveganje dobičkonosnosti

Razvoj in preživetje banke sta odvisna od doseganja ustreznega donosa na sredstva in kapital banke. Dobiček omogoča rast banke, ohranja ali povečuje njeno konkurenčnost in krepí kapitalsko bazo banke. Izgube ogrožajo kapital in likvidnost ter omajajo zaupanje javnosti v banko. Dobičkonosnost banke pa ne opredeljuje le dobiček kot rezultat izkaza poslovnega izida, ampak tudi kvaliteta in stabilnost prihodkov ter zmernost in struktura stroškov.

Dobičkonosnost je pomemben pokazatelj finančnega stanja banke in pogosto tudi zgodnji indikator problematičnosti banke.

Na dobičkonosnost banke vplivajo notranji in zunanji faktorji. Notranji faktorji so tisti, ki jih banka lahko obvladuje in z njimi upravlja, zunanji pa vsi ostali, na katere banka nima vpliva. Banka lahko vpliva na strukturo poslovnih aktivnosti, realizacijo prihodkov (obrestna marža, neobrestni prihodki, dobički iz poslov trgovanja), kvaliteto naložb in stroške. Med zunanje faktorje pa lahko štejemo splošni nivo obrestnih mer, splošne ekonomske razmere in spremembe konkurenčnega okolja, v katerem banka posluje. Banka na zunanje faktorje res nima vpliva, lahko pa jih ocenjuje in predvideva ter se z ustrezno prilagodljivostjo operativnih planov hitro odzove na morebitne spremembe v okolju.

Dobičkonosnost banke je prvo varovalo pred tveganji, katerim se izpostavlja banka in predstavlja prvo obrambo pred zmanjšanjem kapitala zaradi znižanja vrednosti naložb. Splošno načelo je, da mora biti dobiček primarno uporabljen za pokrivanje izgub in za oblikovanje potrebnih rezerv. Dividende se delijo šele po pokritju teh potreb.

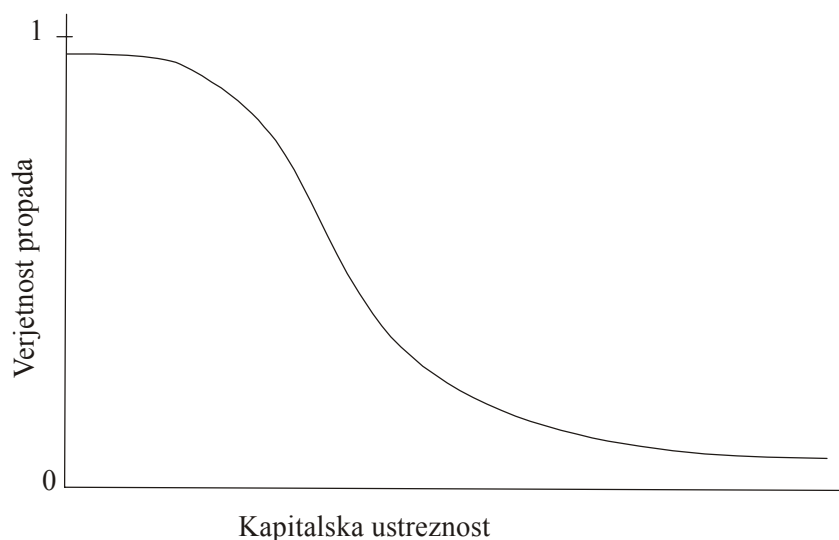
2.3.7. Kapitalsko tveganje

Kapitalskemu tveganju je banka izpostavljena takrat, kadar sta obseg in/ali sestava kapitala neustrezna glede na obseg in vrsto poslovanja banke oziroma kadar zaradi kakršnihkoli razlogov banka ne more pravočasno povečati kapitala (The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2, 2004, str. 20).

Kapital predstavlja prvo merilo za ocenjevanje solventnosti banke. Tveganje solventnosti nastopi kot posledica prekomernega obrestnega, tržnega, kreditnega, deželnega, likvidnostnega, valutnega, operativnega ali katerega drugega tveganja, s katerim se srečuje banka pri svojem poslovanju. Nesolventnost nastopi, ko je kapital banke nezadosten, da bi pokrtil izgube iz naslova enega ali več tveganj (Saunders, 1997, str. 84). Iz navedenega razloga se vodstvo bank, regulatorji in nadzorniki osredotočajo na upravljanje kapitala in kapitalsko ustreznost bank kot na ključno merilo ohranjanja solventnosti in rasti banke.

Empirične analize so dokazale, da obstaja tesna povezanost med kapitalsko ustreznostjo bank in propadi bank.

Slika 2-3: Verjetnost propada bank v odvisnosti od kapitalske ustreznosti

Vir: Heffernan, 1996, str.303.

Banka mora pri svojem poslovanju stalno razpolagati z ustrezno višino kapitala z namenom zavarovanja sredstev svojih vlagateljev in investitorjev. Ustrezna kapitalska osnova predstavlja varnostno rezervo za različne vrste tveganj, katerim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju. Banke morajo razpolagati s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji.

Naloga vodstva banke je, da z zagotavljanjem ustrezne strukture kapitala in višine kapitalskega količnika ter z ustreznim upravljanjem s kapitalom skrbi za zaupanje v varnost in stabilnost banke, istočasno pa tudi za ustrezno kapitalsko donosnost delničarjev.

Kapitalsko ustreznost banke se meri s količnikom kapitalske ustreznosti, ki je opredeljen kot razmerje med kapitalom in tveganju prilagojeno aktivo ter drugim tveganjem prilagojenih postavk (kapitalske zahteve za valutna in tržna tveganja). V skladu z Zakonom o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) mora banka obseg svojega poslovanja usklajevati tako, da obseg

kapitala banke stalno dosega najmanj 8% tveganju prilagojene aktive, povečane za drugim tveganjem prilagojenih postavk. Banka Slovenije, kot pooblaščenca institucija za nadzor bank v Sloveniji, lahko posamezni banki z odločbo določi količnik minimalne kapitalske ustreznosti, ki je višji od 8%, vendar ne višji od 12%, če je to potrebno zaradi narave, vrste in obsega poslov, ki jih banka opravlja in tveganj, ki jim je v zvezi s tem izpostavljena.

Pravila, ki določajo minimalni zahtevani znesek kapitala, so banke močno vzpodbudila k izboljšanju upravljanja s tveganji. Prevzem dodatnega tveganja predstavlja zanje namreč strošek dodatnega kapitala. Ker je kapital najredkejši in zato tudi najdražji vir financiranja, zahtevajo njegovi lastniki zanj ustrezen donos. Banka bo prevzela tolikšen obseg tveganj, pri katerem bo lahko zahtevano donosnost kapitala tudi uresničila. (Sukič, 2002, str. 87)

Instrument kapitalske ustreznosti pa ni popoln instrument regulacije kapitalske strukture banke. Regulativni obseg kapitala predstavlja za banko minimalen obseg kapitala, s tem pa povzroča večje stroške tistim bankam, ki bi lahko varno in uspešno poslovale tudi z manjšim obsegom kapitala (ekonomski kapital je manjši od regulatornega). To naj bi bilo značilno za velike mednarodne banke z razvejano strukturo storitev, razvitimi metodami merjenja tveganj in z učinkovitimi sistemi upravljanja s tveganji. (Dajčman, 2003, str. 37)

2.3.8. Druga tveganja

Med druga tveganja lahko uvrstimo vsa tista tveganja, ki so sicer prav tako pomembna za stabilno in finančno zdravo banko, vendar so težje merljiva oziroma zanje bančna industrija še ni razvila učinkovitih metod merjenja. Tveganja, ki jih še nismo omenili, in ki ju v času vse večje konkurence, hitrih sprememb, finančnih inovacij in informacijsko-tehnološkega razvoja vse bolj pomembna, sta strateško tveganje in tveganje ugleda.

Strateško tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi nepravilnih poslovnih odločitev, neustreznega izvajanja sprejetih odločitev ali premajhne odzivnosti na spremembe poslovnega okolja (The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2, 2004, str. 20).

Strateško tveganje je odvisno od neskladnosti med strateškimi cilji banke, strategijo uprave, da te cilje doseže, ovirami pri tem prizadevanju in kvaliteto izvedbe. Strategijo uprave podpirajo tako materialni kot nematerialni viri, kot so komunikacijski tokovi, upravljalni sistemi, vodstvene sposobnosti in možnosti. Notranje organizacijske značilnosti se morajo vrednotiti glede na njihov odziv na ekonomske, tehnološke, konkurenčne, upravne in druge spremembe v okolju.

Tveganje ugleda je tveganje izgube, ki nastane zaradi negativne podobe, ki jo imajo o banki njene stranke, poslovni partnerji, lastniki in nadzorniki (The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2, 2004, str. 20). Ta podoba vpliva na vzpostavljanje novih vezi

in storitev ter na vzdrževanje že obstoječih. Tveganje ugleda lahko privede banko v pravne spore, v finančno izgubo in povzroči prekinitev poslovanja s strani poslovnih strank.

3. REGULACIJA IN NADZOR BANK

3.1. Vloga in vsebina regulacije in nadzora bank

3.1.1. Opredelitev pojmov

V predhodnih poglavjih sem večkrat omenila pojma regulativa in nadzor. Čeprav v praksi pogosto srečamo regulatorja in nadzornika v eni in isti vlogi in se pojma v vsakdanji rabi pogosto niti ne ločujeta, gre dejansko za dve različni, toda dopolnjujoči aktivnosti.

Bančna regulacija se ukvarja s pripravo in izdajo predpisov za vodenje bank. Ti predpisi so univerzalni, t.j. veljajo za vse banke oziroma določeno skupino bank, ter so napisani natančno in vnaprej predpisujejo sankcije v primeru kršitev.

Z nadzorom bančnega poslovanja pa je mišljen predvsem nadzor preudarnosti poslovanja bank, s katerim se zagotavlja varnost in trdnost bank (Ribnikar, 1997a, str. 50). Bančni nadzor vključuje spremljanje, preverjanje in revizijo oziroma pregledovanje bank z namenom ocene njihovega stanja in njihovega delovanja v skladu z veljavno zakonodajo in pravili. Nadzornik naj bi v nasprotju z regulatorjem imel več diskrecijske pravice pri ukrepanju zoper banke, ki ne spoštuje predpisov. Nadzornik sicer mora delati v okviru veljavnih zakonov in mora tudi javno predstaviti svojo politiko v zvezi z implementacijo zakonov. Vendar pa naj bi nadzornik imel nekaj svobode pri izvajanju takšne politike, tako da pri svojem ukrepanju lahko upošteva posebne okoliščine posameznega primera oziroma posamezne banke (Goodhart, 1998, str. 127). Tudi sam Baselski komite za bančni nadzor v novem kapitalskem sporazumu poudarja, da bančni nadzor ni eksaktna znanost, zato so presoja nadzornika in diskrecijska pravica do neke mere neizogiben element skrbnega in varnega nadzora bančnega poslovanja. Pravila morajo biti namreč prilagodljiva do tolikšne mere, da omogočajo nadzorniku čim bolj učinkovito ukrepanje in zavezujoča toliko, da se doseže ustrezna kapitalska baza v vsaki banki.

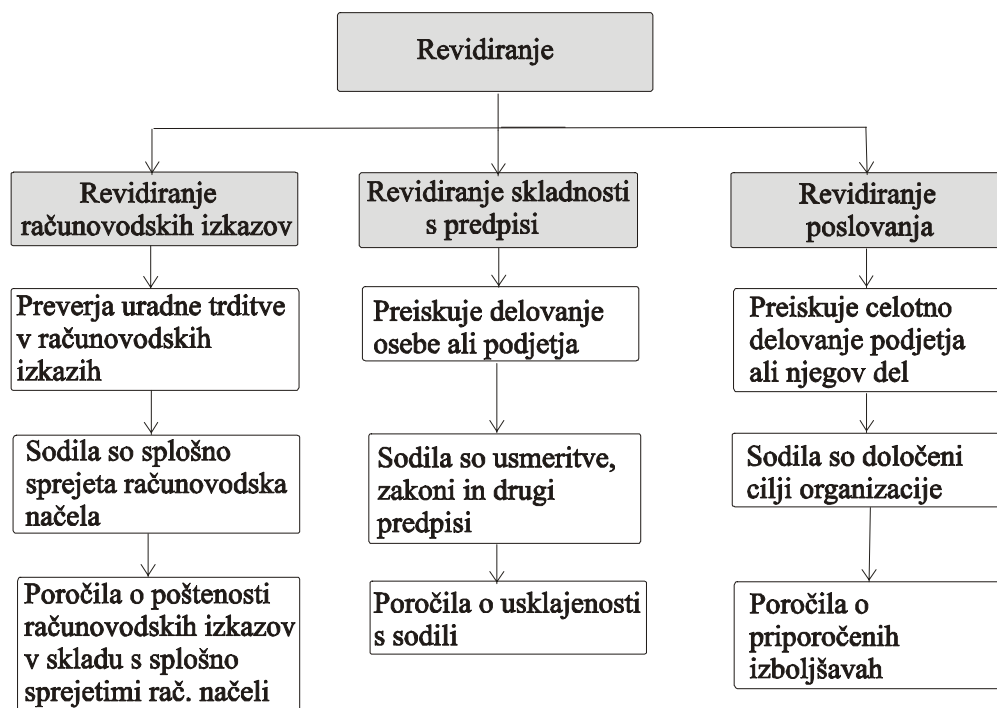
Ker bom v nadaljevanju več govorila o nadziranju in tudi revidiranju, kot obliki nadziranja, se zaustavimo še ob sami opredelitvi pojmov nadziranje in revidiranje. Povzemamo Turkovo definicijo nadziranja, ki pravi, da je nadziranje proces presojanja pravilnosti delovanja in odpravljanje nepravilnosti, vključeno pa je v vse tri dele poslovnega sistema banke, med katere štejemo izvajalni, upravljalni in informacijski podsistem (Turk et al., 1994, str. 21).

Nadziranje kot informacijska funkcija je več kot samo računovodsko nadziranje in se v praksi pojavlja v treh oblikah, kot kontroliranje, revidiranje in inšpiciranje. Nadziranje, s katerim se ukvarjajo organi, ki so organizacijsko vključeni v nadzirano poslovanje, se pojavlja v obliki kontroliranja ali notranjega revidiranja. Nadziranje, s katerim se ukvarjajo zunanji nosilci, pa se pojavlja kot zunanje kontroliranje, kot zunanje inšpiciranje ali kot zunanje revidiranje.

Taylor in Glezen revidiranje razvrščata glede na cilje njegovega delovanja (Taylor, Glezen, 1996, str. 34):

- ❑ revidiranje računovodskih izkazov,
- ❑ revidiranje skladnosti s predpisi,
- ❑ revidiranje poslovanja.

Slika 3-1: Primerjalna ponazoritev revidiranja

Vir: Taylor, Glezen, 1996, str. 35.

Omenila sem že, da bančni nadzor vključuje spremljanje, preverjanje in revidiranje, pri čemer bi lahko glede na zgornjo ponazoritev dejala, da gre pri revidiranju predvsem za revidiranje skladnosti s predpisi in revidiranje poslovanja ter le v manjšem obsegu za revidiranje računovodskih izkazov. Z revidiranjem računovodskih izkazov se v večji meri ukvarjata služba notranje revizije in zunanji revizor.

Notranje revidiranje v banki opravlja služba notranje revizije. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) določa, da mora banka organizirati notranjo revizijo kot samostojni

organizacijski del, ki je neposredno podrejen upravi banke ter funkcionalno in organizacijsko ločen od drugih organizacijskih delov banke. Oseba, ki opravlja v banki naloge notranjega revidiranja, mora imeti naziv revizor oziroma preizkušeni notranji revizor in v banki ne sme opravljati nobenih drugih nalog.

3.1.2. Razlogi in cilji bančne regulacije in nadzora

Banke so kot najpomembnejši finančni posrednik tudi najbolj regulirane finančne institucije. Razlogov za relativno močno regulacijo bank je več, pri čemer sta v literaturi najpogosteje navedena sistemsko tveganje in nemoč oziroma neusposobljenost malih vlagateljev za učinkovito nadziranje banke (Santos, 2000, str.5).

Znano je, da je lastnik podjetja pripravljen iti v tem bolj tvegane posle, čim manjši je njegov lastniški kapital, gledano relativno na dolžniški kapital. V takšne posle lastnik tudi gre, če mu tega ne preprečijo upniki, t.j. lastniki dolžniškega kapitala. Poleg tega je znano, da nadzor v podjetju preide na upnike, če podjetju ne gre dobro. V nefinančnih podjetjih je nadzor upnikov pomembnejši od nadzora lastnikov. Nadzor upnikov je v nefinančnih podjetjih relativno preprosto dosegljiv, ker je navadno nekaj velikih upnikov – bank. To pa ni izvedljivo pri bankah, ker so zanje značilni neinformirani in nekompetentni upniki, t.i. prosti strelci, ki čakajo na druge upnike, da nekaj napravijo in jim potem sledijo. Ker to drugi vedo, nihče ničesar ne naredi, kajti delal bi za druge. Nihče na primer ne preverja banke glede tega, kakšno je njeno premoženje. Zaradi navedenega so deponenti dovzetni za informacije, ki so lahko zgolj prazne govorice. Reakcije na takšne informacije so lahko zelo hitre in uničevalne za deponente in banko, saj lahko rezultirajo v navalu na banko. (Ribnikar, 1997a, str. 48)

Razlog regulacije bank tiči tudi v različnih interesih, ki jih ima na eni strani banka in na drugi regulatorni organ. Končni cilj banke je donosnost, ta pa povečuje nagnjenost k tveganju. Ker je odgovornost vodstva banke omejena, ta nima česa izgubiti in se obnaša kot imetnik nakupne opcije. Možnost zaslužka je navzgor neomejena, izguba navzdol pa omejena. S prevzemanjem dodatnega tveganja lahko banka svoj zaslužek le poveča. Drugi pomemben razlog za prevzemanje tveganj v bankah je moralno tveganje. Vloge varčevalcev so s sistemom jamstva do določene višine zaščitene in banke prevzemajo več tveganja, kot bi ga sicer. (Bessis, 2000, str. 40)

Cilje regulacije bank bi lahko strnila v tri skupine (Mikdashi, 2003, str. 31-32):

- ❑ **Zaščita malih vlagateljev** pred morebitnimi zlorabami, nepoštenimi ali varljivimi postopanki banke oziroma drugimi škodljivimi dejanji. Zaščita malih vlagateljev je potrebna tudi zato, da se prepreči zloraba tržne moči banke.

- Za finančni sektor je značilna **asimetrija informacij**, ko udeleženci iste transakcije razpolagajo z različnimi informacijami. Na primer, kreditodajalec ima boljše informacije o svoji plačilni sposobnosti kot kreditodajalec, podobno imajo varčevalci o banki, v kateri imajo naložene prihranke, nepopolne ali neuporabne informacije. Regulatorji lahko zmanjšajo tveganje narobe izbire in moralno tveganje, ki nastajata prav iz problema asimetrije informacij. Regulatorji lahko zahtevajo od banke, da upoštevajo pravila skrbnega poslovanja in razkrijejo vse tiste informacije, ki omogočajo vlagateljem in drugim uporabnikom finančnih storitev, da se pravilno odločijo svojih investicijah. Mali vlagatelji in drugi deponenti banke pogosto nimajo želje, časa, znanja ali sredstev, da bi lahko sledili in analizirali tveganost banke. Zato je v njihovem interesu, da to nalogo opravlja specializirana državna agencija, ki ima pravno podlago, da na podlagi rednega nadzora in nenajavljenih inšpekcij od bank pridobi vse potrebne informacije. V zvezi z asimetriją informacij se pojavlja tudi t.i. tveganje finančne panike, ko vlagatelji zaradi nepopolnih informacij in dvomov ne dvignejo svojih prihrankov le iz problematične banke, ampak tudi iz zdrave in stabilne banke ter s tem prispevajo k nastanku sistemske krize.
- Tretji cilj regulacije bank je izločiti ali vsaj zmanjšati **sistemsko tveganje**. To je tveganje, da se zaradi medbančnih povezav nesolventnost ene banke zaradi efekta okužbe prenese tudi na druge banke oziroma druge finančne posrednike. Glede na to, da banke skupaj tvorijo plačilni sistem, preko katerega se v moderni ekonomiji opravi večina transakcij, ima lahko nesolventnost ene banke pomembne negativne posledice za realno ekonomijo. Čeprav se bančni nadzor osredotoča na nadzor posamičnih bank, morajo biti bančni nadzorniki pozorni tudi na možnost, da bi težave posamezne institucije lahko imele širše sistemske posledice. Slabosti bančnega sistema lahko ogrozijo finančno stabilnost posamezne države, lahko pa tudi drugih držav.

Regulacija in nadziranje bank pa sta nenazadnje potrebna tudi zaradi izboljšanja oziroma učinkovitejšega izvajanja monetarne politike, ki je ena izmed temeljnih nalog centralne banke. Banke imajo pomembno vlogo pri določanju ponudbe denarja, zato je del regulacije bank namenjeno tudi izboljšanju kontrole nad ponudbo denarja. Osnovno orodje t.i. režimskega nadzora so obvezne rezerve bank, ki jih banke oblikujejo glede na vrsto in obseg prejetih vlog.

Cilji nadzora bank pa bi bili lahko sledeči (Hanžel, 2001, str. 54):

- Spremljati in ocenjevati varnost in skrbnost poslovanja posamezne banke s primernimi sredstvi nadzora glede na profil tveganosti banke in glede na relevantne supervizijske politike. Sredstva, ki jih za nadzor posamezne banke porabi bančni nadzornik, naj bi bila premosorazmerna tveganosti in pomembnosti banke za bančni sistem.

- Spodbujati dobre bančne prakse z zagotavljanjem, da so uprava in poslovodstvo pri svojem ravnanju odgovorni ter da stalno izkazujejo sposobnost izvajanja primerne upravljanja s tveganji, vzpostavljanja ustreznih notranjih kontrol, postopkov in sistemov poročanja, ki so skladni z obsegom kapitala, profilom tveganosti in kompleksnostjo banke.
- Zagotavljati primerne preventivne in korektivne ukrepe, da se zagotovi: spoštovanje relevantnih predpisov, vzpostavitev ter ohranjanje solventnosti in finančne stabilnosti banke in krepitev področja, kjer so bile ugotovljene slabosti pri poslovanju oziroma pri postopkih upravljanja s tveganji.
- Minimizirati negativne posledice za vlagatelje s preprečevanjem in prepoznavanjem posamičnih primerov finančnih težav institucij ter zaščititi splošno stabilnost bančnega sistema kot celote, spodbujati transparentnost pri oblikovanju cen za bančne storitve ter skrb za kvaliteto in zadosten obseg informacij, ki jih uprave bank razkrivajo javnosti.

Treba pa se je zavedati, da regulacija in nadzor bank ne moreta preprečiti stečajev bank, prav tako tudi ne moreta odpraviti tveganj v ekonomskem okolju oziroma bančnem poslovanju. Bančna regulacija in nadzor ne moreta jamčiti, da bo vodstvo banke sprejemalo ustrezne poslovno in etično neoporečne odločitve. Kljub visokim stroškom stečaja ni cilj nadzora bank preprečiti propad slabih bank. Politika vzdrževanja bank pri življenju za vsako ceno bi pomenila neutemeljeno zaščito manj uspešnih bank pred konkurenco drugih bank in bi vodila do slabše kvalitete poslovanja, slabše razvitosti celotnega bančnega sistema ter višjih cen bančnih storitev (Dimovski, 2000, str. 15).

Regulator mora pri oblikovanju predpisov iskati objektivno razmerje med regulacijo in prosto konkurenco, saj sta si slednji kategoriji nasprotujoči. Regulativa običajno omejuje poslovanje bank. Nova pravila lahko izzovejo nepredvideno obnašanje bank, katerega namen je izogniti se regulatornim omejitvam. Regulatorji morajo zato v čim večji meri poskrbeti, da bodo pravila zagotavljala enake pogoje poslovanja za vse, ne da bi pri tem preveč posegala v okolje in ustvarjala oziroma povečevala negotovost poslovanja. »Regulacija nasproti konkurence« je stara dilema, ki je v določenih obdobjih vodila do t.i. deregulacije bančne industrije.

3.1.3. Področje in obseg bonitetne regulative bank

Iz področja bonitetnih predpisov, ki urejajo bančno poslovanje v Sloveniji in so usmerjeni predvsem v obvladovanje tveganj, v nadaljevanju podajam najpomembnejše predpise s kratkim opisom vsebine in namena.

Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic

Sklep pomeni uskladitev z naslednjimi smernicami EU: Skupno smernico o ustanavljanju in poslovanju kreditnih institucij (2000/12/EC – Directive relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions) in Smernico o kapitalski ustreznosti investicijskih podjetij in bank (93/6/EEC - Directive on the capital adequacy of investment firms and credit institutions).

Namen sklepa:

- kapital je merilo za oceno solventnosti banke, t.j. trajna sposobnost banke, da poravnava vse dospele obveznosti;
- ta sklep je podlaga za druge zahteve glede obvladovanja tveganj – kapital je merilo za druge bonitetne omejitve;
- skupaj z regulativo o vrednotenju kreditnega portfelja po pošteni vrednosti zagotavlja pokritje pričakovanih in nepričakovanih izgub v poslovanju bank in s tem varno in stabilno poslovanje bank in finančnega sistema.

Sklep opredeljuje sestavine kapitala in kapitalske zahteve za kreditno, valutno in tržna tveganja. Minimalni količnik kapitalske ustreznosti za našteta tveganja znaša 8%. Banka mora 8% kapitalski količnik dosegati tudi na konsolidirani osnovi. V skladu z Zakonom o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) pa Banka Slovenije lahko posamezni banki z odločbo določi količnik minimalne kapitalske ustreznosti, ki je višji od 8%, vendar ne višji od 12%, če je to potrebno zaradi narave, vrste in obsega poslov, ki jih banka opravlja in tveganji, ki jim je v zvezi s tem izpostavljena.

Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic

Namen sklepa je tekoče spremljanje in ocenjevanje kreditnih in deželnih tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju.

V skladu s sklepom morajo banke terjatve razvrstiti v skupine od A do E (ne razvrščajo se kapitalske naložbe, naložbe v vrednostne papirje, naložbe v naložbene nepremičnine, dane v poslovni najem, naložbe v lastne delnice in eskontirane menice, ker se v skladu s SRS vrednotijo na njihovo pošteno vrednost) na podlagi ocene finančnega položaja posameznega dolžnika, ocene denarnega toka komitenta, vrste in obsega zavarovanja ter izpolnjevanja dolžnikovih obveznosti do banke v preteklih obdobjih. Sklep nadalje opredeljuje prvovrstna zavarovanja, tretiranje zastave nepremičnin, restrukturiranje terjatev in izključevanje prihodkov. Sklep vsebuje tudi zahteve glede vodenja kreditnih map, v katerih so zbrane osnovne informacije o dolžniku.

Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic

Namen sklepa je vrednotenje terjatev banke po vrednosti, ki bo dejansko vrnjena banki ter zaščita pred neposredno uporabo kapitala za pokrivanje znanih izgub iz naslova kreditnih, deželnih in drugih znanih tveganj.

Sklep se deli na dva dela. V prvem delu opredeljuje posebne rezervacije za kreditna in deželna tveganja, ki so namenjena pokrivanju potencialnih izgub, ugotovljenih na podlagi sklepa o razvrščanju. Za bilančne postavke se posebne rezervacije izkažejo kot odhodek za prevrednotovalne popravke kreditov in terjatev, za zunajbilančne postavke pa se izkažejo kot odhodek za oblikovanje posebnih rezervacij, in sicer:

- posebne rezervacije v % (10, 25, 50 in 100) od terjatev razvrščenih v skupinah B, C, D in E;
- posebne rezervacije najmanj 1% zneska terjatev, razvrščenih v skupino A;
- rezervacije za deželno tveganje, ki se oblikujejo na celotno izpostavljenost, zmanjšano za oblikovane rezervacije za kreditno tveganje. Višina % rezervacij za posamezne države je predpisana.

V drugem delu opredeljuje sklep posebne rezervacije za druga tveganja (valutna, obrestna, operativna...), pri čemer višina in način oblikovanja nista predpisana. Banke jih morajo oblikovati v primeru obstoja navedenih tveganj na osnovi lastnih izračunov.

Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic

Sklep pomeni uskladitev s Skupno smernico o ustanavljanju in poslovanju kreditnih institucij (2000/12/EC)².

Namen sklepa je preprečiti preveliko koncentracijo kreditnega tveganja do posamezne osebe oziroma skupine povezanih oseb.

Sklep določa največjo dovoljeno izpostavljenost do posamezne osebe oziroma skupine povezanih oseb glede na kapital ter opredeljuje veliko izpostavljenost, ki znaša 10% kapitala. V izpostavljenost se štejejo vse aktivne bilančne in zunajbilančne postavke, ki se nanašajo na posamezno osebo brez odštevanja oblikovanih popravkov in drugih rezervacij.

Omejitve izpostavljenosti iz sklepa so naslednje:

- največja dopustna izpostavljenost do posamezne osebe oziroma skupine povezanih oseb ne sme presegati 25% kapitala;
- izpostavljenost do posamezne osebe v posebnem razmerju do banke ne sme presegati 20% kapitala;

²Do leta 2000, ko je bila izdana t.i. Skupna bančna smernica, je bila velika izpostavljenost regulirana s Smernico o razpršitvi tveganj ter spremljanju in kontroli velikih izpostavljenosti bank (92/121/EEC).

- ❑ vsota vseh izpostavljenosti do oseb v posebnem razmerju do banke ne sme presegati 200% kapitala;
- ❑ vsota vseh velikih izpostavljenosti ne sme presegati 800% kapitala.

Za izpostavljenosti do nekaterih oseb (Republike Slovenije, Banke Slovenije, Evropskih skupnosti, vlad in centralnih bank držav EEA) navedene omejitve ne veljajo. Izpostavljenost banke do drugih bank se za namene navedenega sklepa pomnoži z utežjo 0% oziroma 20%, odvisno od roka zapadlosti terjatve, in ali gre za domačo ali tujo banko. Možna so tudi zmanjšanja izpostavljenosti na osnovi po sklepu določenih zavarovanj in jamstev.

Sklep o ugotavljanju in poročanju vrednosti naložb bank in hranilnic v kapital nefinančnih organizacij in opredmetena osnovna sredstva

Namen sklepa je skozi predpisano omejitev skupnega obsega kapitalskih naložb in posameznih kapitalskih naložb v nefinančne organizacije in osnovna sredstva preprečiti banki prevelike naložbe v manj ali celo nedonosne naložbe. Morebitne prekoraitve stanja v kapitalu nefinančnih organizacij mora banka pokrivati s kapitalom.

Omejitve so naslednje:

- ❑ skupaj osnovna sredstva in kapital nefinančnih organizacij mora biti manjši od 100% kapitala;
- ❑ kapitalске naložbe v nefinančne organizacije morajo biti manjše od 60% kapitala;
- ❑ kapitalska naložba v posamezno nefinančno organizacijo mora biti manjša od 15% kapitala.

Sklep o nadzoru bank in hranilnic na konsolidirani osnovi

Sklep pomeni uskladitev s Smernico o nadzoru bank na konsolidirani osnovi (92/30/EEC).

Namen sklepa je pridobiti pregled nad izpostavljenostjo bank tveganju zaradi neposrednih ali posrednih povezav z drugimi osebami. Pomemben namen sklepa je tudi preprečiti dvojno ali celo večkratno uporabo kapitala ter prekomerno širjenje poslovanja brez zagotavljanja potrebnega dodatnega kapitala.

3.2. Oblike nadzornih praks

Po številnih finančnih krizah v 80-ih in 90-ih letih prejšnjega stoletja, katerih osnovni razlog so bile po mnenju večine prav slabosti bančnih sistemov, je postala potreba po krepitvi nadzora nad bankami še posebej očitna. Ker bančne in širše finančne krize niso omejene samo na državo, ki je krizno žarišče, temveč lahko prizadenejo tudi vse ostale države, je postalo spremljanje bančnih sistemov in zgodnje odkrivanje znakov kriz v njih ključnega pomena za nadzornike. Baselski komite je tako septembra 1997 izdal Temeljna načela za

učinkovit bančni nadzor, ki so postala najpomembnejši globalni standard za regulativo ter nadzor varnega in skrbnega poslovanja bank. Temeljna načela za učinkovit bančni nadzor pomenijo minimum učinkovitega nadzora in s tem osnovo, na podlagi katere se lahko ocenjuje učinkovitost bančnih nadzornih režimov.

Temeljna načela za učinkovit bančni nadzor lahko razdelimo na sedem poglavij:

- I. Pogoji za učinkovit bančni nadzor (1 načelo),
- II. Licenciranje in lastniška struktura (4 načela),
- III. Regulativa in zahteve za varno in skrbno poslovanje bank (10 načel),
- IV. Metode bančnega nadzora (5 načel),
- V. Zahteve po podatkih in informacijah (1 načelo),
- VI. Pooblastila nadzornikom (1 načelo),
- VII. Opravljanje bančnih storitev izven meja države (3 načela).

Četrto poglavje Temeljnih načel za učinkovit bančni nadzor opredeljuje metode bančnega nadzora, pri čemer pravi, da je učinkovit sistem nadzora nad bankami kombinacija zunanjega in notranjega nadzora.

3.2.1. Zunanji in notranji nadzor

Bančni nadzor zahteva zbiranje, preverjanje in analiziranje informacij. Te naloge se lahko opravijo z zunanjim ali notranjim nadzorom, pri čemer bo učinkovit nadzorni sistem uporabil kombinacijo obojega. Zunanji nadzor poteka s spremljanjem, zbiranjem in preverjanjem poročil zunaj banke, notranji nadzor pa z opravljanjem pregledov poslovanja v banki. Obe obliki nadzora skupaj zagotavljata, da se v največji možni meri pravočasno identificirajo odklonska ravnanja v posamezni banki, in da se prekomerna tveganja bank pravočasno odpravljajo. Notranji nadzor oziroma pregledi bank postajajo z uveljavljanjem Basla II obvezna nadzorna praksa tudi za tiste nadzornike, kjer doslej notranjega nadzora niso poznali ali pa so ga imeli le v omejenem obsegu (npr. Anglija, Nemčija).

Zunanji nadzor lahko učinkovito identificira potencialne probleme v obdobju med dvema pregledoma poslovanja banke. Poročila, ki se redno analizirajo v procesu zunanjega nadzora, pomagajo pri odkrivanju trendov ne le posamezne banke, ampak celotnega bančnega sistema. Ugotovitve zunanjega nadzora naj bi služile planiranju pregledov bank, saj so nadzorni viri običajno kadrovsko in finančno omejeni.

Ena izmed bistvenih nalog zunanjega nadzora je izgradnja sistema zgodnjega odkrivanja problematičnih bank. Namen takšnega sistema je oceniti verjetnost propada ali finančnih problemov banke v nekem vnaprej določenem obdobju. S pomočjo sistema zgodnjega odkrivanja lahko bančni nadzornik na podlagi prihodnjih potencialnih izgub napoveduje nesolventnost bank. Vhodni podatki v takšne statistične modele so predvsem finančni

kazalci, saj je kvalitativne kazalce, kot so kvaliteta uprave in posloводства, internih kontrol in procesov upravljanja s tveganji težko izmeriti in oceniti. (Supervisory Guidance on Dealing with Weak Banks, 2002, str. 11)

Sistem zgodnjega odkrivanja običajno obsega (Graddy, 1990, str. 622):

- ❑ računalniško iskanje bank, katerih posamezni kazalniki ne dosegajo določene kritične vrednosti oziroma izstopajo iz primerjalne skupine bank;
- ❑ analitična poročila, ki omogočajo analitiku izdelavo podrobne finančne analize banke;
- ❑ ukrepanje in spremljanje izvajanja ukrepov banke.

Sistem zgodnjega odkrivanja ne zagotavlja dokazil o slabosti posamezne banke, ampak daje namige za nadaljnje raziskovanje, ki ga mora opraviti nadzornik. Sistem zgodnjega odkrivanja je še posebej koristen za usmerjanje omejenih nadzorniških virov na tiste banke oziroma tista področja znotraj banke, kjer obstaja velika verjetnost, da bodo ugotovljene pomanjkljivosti oziroma nepravilnosti.

Preko notranjega nadzora oziroma pregledovanja poslovanja bank nadzornik (Core Principles for Effective Banking Supervision, 1997, str.33):

- ❑ preverja pravilnost poročil, ki jih banke dostavljajo nadzorniku,
- ❑ ocenjuje poslovanje in stanje banke,
- ❑ ocenjuje ustreznost sistema upravljanja s tveganji v banki in notranje kontrole,
- ❑ preverja kvaliteto kreditnega portfelja in ocenjuje, ali je nivo oblikovanih rezervacij ustrezen,
- ❑ ocenjuje kvaliteto in sposobnost vodstva banke,
- ❑ ocenjuje ustreznost vzpostavljenega računovodskega in informacijskega sistema,
- ❑ preverja morebitna odklonska ravnanja, odkrita ob izvajanju zunanjega nadzora in/ali ugotovljena ob prejšnjem pregledu banke,
- ❑ preverja usklajenost poslovanja banke z zakoni in podzakonskimi akti.

Zunanji in notranji nadzor nista dva ločena procesa, ampak temeljita na tesnem medsebojnem sodelovanju. Analize in ugotovitve, ki se pripravljajo v okviru zunanjega nadzora, so osnova za preglede poslovanja v bankah. Sodelovanje pa poteka tudi v času pregleda v banki in v procesu odpravljanja nepravilnosti, ugotovljenih z neposrednim pregledom.

Zaradi zagotavljanja učinkovitejšega nadzora se lahko posamezne naloge notranjega nadzora s pristojnega bančnega nadzornika prenesejo na zunanjega revizorja. V takšnih primerih lahko postanejo določene naloge (npr. preverjanje kvalitete kreditnega portfelja) redna naloga zunanjega revizorja, spet druge naloge pa opravi zunanji revizor posebej na zahtevo in za namene pristojnega bančnega nadzornika. Opisan prenos nalog na zunanjega revizorja naj bi se izvajal le takrat, kadar je zagotovljena ustrezna kvaliteta zunanjih revizorjev.

3.2.2. Tradicionalni bančni nadzor

Pod pojmom tradicionalni bančni nadzor razumemo vrsto bančnega nadzora, ki počasi izgublja na veljavnosti, saj ga vse bolj nadomešča nadzor, ki temelji na tveganju in ki ga obravnavam v naslednjem poglavju. Tradicionalni nadzor je primeren v obdobju, ko je regulativa predvsem »predpisujoča«. Ta običajno ne ločuje med bankami različnih tveganosti in za vse postavlja enake zahteve v procesih obvladovanja tveganj. Za razliko od »predpisujoče« regulative se danes vse bolj uveljavlja regulativa, ki predpisuje le okvire, znotraj katerih pa morajo banke same, glede na lasten profil tveganosti, poiskati najbolj optimalne postopke upravljanja s tveganji. V obdobju »predpisujoče« regulative je nadzor predvsem omejen na preverjanje usklajenosti dejanskega stanja v banki z danimi predpisi.

Značilnosti tradicionalnega bančnega nadzora (Workshop on Credit Risk, Risk Mitigation and Securitization Techniques, 2003):

- ❑ Pregledi v banki se izvajajo na presečni datum. Presečni datum je običajno usklajen z datumom zadnjega poročanja, saj se v pregledu preverja, ali je banka nadzorniku pravilno poročala. Pregledi so osredotočeni na ocenjevanje finančnega stanja banke na določen presečni datum.
- ❑ Pregledi so celoviti. V banki se pregledajo vsa področja poslovanja, ne glede na njihovo tveganost. Cilj je oceniti finančno stanje posamezne banke.
- ❑ Pregledi so osredotočeni na finančne izkaze. Notranji pregledi v bankah so osredotočeni na preverjanje pravilnosti izkazovanja posameznih postavk v finančnih izkazih. Klasičen primer je pregled kvalitete kreditnega portfelja, kjer nadzornik ugotavlja, ali je banka ustrezno oslabila naložbe in oblikovala zadosten obseg rezervacij.

3.2.3. Nadzor, ki temelji na tveganju

Bančni nadzor mora slediti in se prilagajati spremembam, ki se odvijajo v bančni industriji. Tržno okolje in konkurenčnost vodita banke v oblikovanje novih produktov, ki so po svoji naravi vedno bolj kompleksni, zahtevni in zapleteni, tveganja, ki se pri tem lahko pojavljajo, pa vedno težje prepoznavna. Posledično se je na takšen razvoj bančništva odzvala tudi bančna regulativa z izdajo novega kapitalskega sporazuma, ki v svoji zasnovi s tristebarsko strukturo daje poudarek tveganjem, nadzoru in transparentnosti. Bančni nadzor se je na navedene spremembe odzval s preходом na t.i. nadzor, ki temelji na tveganju, in je prvenstveno usmerjen v spremljavo in ocenjevanje tveganj.

Nadzor, ki temelji na tveganju, je nadzor, ki je usmerjen v prihodnost in ki temelji na ocenjevanju posameznih področij banke, kvalitete upravljanja in notranjih kontrol ter

poskuša na tej podlagi opredeliti najbolj tvegana področja oziroma področja, ki zahtevajo skrbno spremljavo (Supervisory Guidance on Dealing with Weak Banks, 2002, str. 12).

Banke imajo različne profile tveganosti. Profil tveganosti banke je odvisen od tveganja, ki se mu banka izpostavlja in kvalitete in učinkovitosti notranjih kontrol. Praksa je pokazala, da razlike v profilu tveganosti bank zahtevajo tudi različne oblike in intenzivnost nadzora. Razvija se t.i. nadzor, ki temelji na tveganju, v skladu s katerim se izvajanje nadzora, obravnavanje tveganj in ukrepanje prilagodi posamezni banki, glede na vrsto poslovnih aktivnosti banke, tveganja, katerim se pri tem izpostavlja in kvaliteto notranjih kontrol, ki jo ima vzpostavljeno.

Nadzor, ki temelji na tveganju, je učinkovitejši od tradicionalnega nadzora tudi z vidika omejenih kadrovskih in finančnih virov nadzornikov. »Enak pristop za vse« je neustrezen in nevaren, saj lahko zaradi neustreznega nadzora tistih bank, ki so najbolj tvegane in hkrati nadzora najbolj »potrebne«, ogrozi finančno stabilnost celotnega bančnega sistema. Pri nadzoru, ki temelji na tveganju, nadzornik alocira svoje kapacitete glede na profil tveganosti banke – tiste banke, ki so bolj tvegane, so deležne bolj intenzivnega nadzora.

Spremembo nadzorne prakse zahteva tudi razvoj bančne regulative. Če je bila bančna regulativa včeraj še pretežno predpisujoča, postaja danes vse bolj splet minimalnih okvirnih zahtev, znotraj katerih morajo banke same, glede na lasten profil tveganosti, poiskati najbolj učinkovite in ustrezne tehnike, metode in orodja za upravljanje s tveganji. Mejniki v filozofiji reguliranja bank predstavlja uvedba kapitalskih zahtev³ za tržna tveganja v letu 1996. Bankam se je namreč s tem standardom, ki je bil kasneje vključen tudi v ustrezno smernico EU, prvič dopustila uporaba internih modelov v regulatorne namene. Bančni regulatorji in nadzorniki so prvič prepustili izračun kapitalskih zahtev banki, ker naj bi ta najbolj poznala tveganja, ki se jim izpostavlja. Bančni nadzorniki pri tem predpišejo le minimalne standarde in strogo nadzirajo ustreznost vzpostavljenih modelov. Basel II in nova kapitalska smernica EU, ki ju obravnavamo kasneje, pomenita le nadaljevanje v smeri »sodobne« regulative. V času predpisujoče regulative je naloga nadzornikov omejena predvsem na preverjanje usklajenosti poslovanja banke z veljavno regulativo, v »sodobni« bančni regulativi pa nadzor v večji meri temelji na ocenjevanju, vrednotenju in presojanju procesov upravljanja s tveganji, ki jih vzpostavi banka glede na lasten profil tveganosti. Vse večja vloga presoje v nadzorni praksi pa zahteva večjo odgovornost, doslednost in transparentnost dela nadzornikov. Tej temi je v pripravi nove kapitalske smernice EU posvečeno nemalo pozornosti, saj je znotraj območja EU potrebno doseči enako oziroma primerljivo nadzorno prakso, ki bo zagotavljala enake pogoje poslovanja vsem bankam na območju EU.

³ Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks

Značilnosti nadzora, ki temelji na tveganju, so (Workshop on Credit Risk, Risk Mitigation and Securitization Techniques, 2003):

- Neprekinjen nadzor. Banka je dinamična institucija, ki zahteva neprekinjen nadzor. Nadzornik neprekinjeno nadzira banko preko rednih poročil, ki jih banka dostavlja nadzorniku, ter osebnih stikov z upravo banke in službo notranje revizije. Vsako informacijo ali obvestilo nadzornik vrednoti in ocenjuje z vidika tveganosti banke.
- Ciljni pregledi bank. Celoviti pregledi bank, značilni za tradicionalno obliko nadzora, niso učinkoviti, saj so časovno potratni in niso usmerjeni v tvegana področja banke, zaradi česar nadzor pogosto ne more biti optimalno učinkovit. V nasprotju s celovitimi pregledi so ciljni pregledi bank osredotočeni na relativno bolj tvegana področja poslovanja banke. Med ciljne preglede spadajo tudi t.i. tematski pregledi, ko nadzornik izbere ožje področje (npr. notranje kontrole pri obvladovanju tržnega tveganja) in ga pregleda v vseh bankah oziroma skupini bank. S tematskimi pregledi nadzornik pridobi informacijo o stanju in tveganosti tega področja v celotnem bančnem sistemu oziroma skupini bank.
- Pregledi procesov. Medtem ko je pri tradicionalni obliki nadzora pregled usmerjen predvsem v preverjanje pravilnosti izkazovanja posameznih postavk iz finančnih izkazov, je pri pristopu, ki temelji na tveganju, pregled usmerjen v ocenjevanje in vrednotenje procesov v banki. Nadzorniki morajo spoznati procese in delovanje banke, da lahko ocenijo tveganja, ki se jim banka izpostavlja. Za ponazoritev pomembnosti pregleda procesov vzemimo pregled kreditnega portfelja in postopke odobravanja kreditov. Če se nadzornik omeji le na pregled kvalitete kreditnega portfelja in iz tega naslova zahteva dodatne oslavitve, s tem žarišča problema v banki niti ne odkrije niti ne odpravi. Slaba kvaliteta naložb, ki se odraža v finančnih izkazih, je namreč le rezultat oziroma posledica npr. slabe politike odobravanja kreditov. Tveganja obstajajo v procesih in se v finančnih izkazih le materializirajo.
- Pregledi notranjih kontrol. Ustrezno vzpostavljene in učinkovite notranje kontrole lahko bistveno zmanjšajo tveganost banke. Učinkovite notranje kontrole in procesi upravljanja s tveganji so najmočnejša obramba pred potencialnimi problemi. To še posebej velja za bolj kompleksne banke, ki sledijo procesom globalizacije. Pri ocenjevanju uspešnosti obvladovanja tveganj je zlasti pomembno, kako ima banka postavljene interne procese in kontrole pri izvajanju posameznih funkcij. Pri pregledovanju poslovanja bank je zato večji poudarek na preverjanju postopkov in notranjih kontrol kot pa pregledovanju posameznih transakcij. V zvezi z notranjimi kontrolami se uveljavlja ocenjevanje neto tveganja banke. Vsaka aktivnost banke vsebuje določeno tveganje – pripadajoče tveganje, ki ga lahko banka z učinkovitimi notranjimi kontrolami in postopki upravljanja s tveganji znatno zmanjša. To zmanjšano tveganje imenujemo neto tveganje banke.

Nadzor, ki temelji na tveganju, zahteva usposobljene kadre z različnimi specializiranimi znanji. Znanja o posameznih tveganjih postajajo v bančni industriji vse bolj kompleksna in tehnično zahtevna, pri čemer je nemogoče, da vsak posameznik obvlada vsa znanja hkrati, zato tak nadzor zahteva večje kadrovske kapacitete.

3.3. Kapitalska regulativa

Kapitalska regulativa je temelj bonitetne regulative bank. Kapitalska regulativa, kakršna je danes v veljavi v Sloveniji, ima svoje korenine v t.i. baselskih standardih in evropskih smernicah. Priporočila oziroma minimalni standardi Baselskega komiteja za bančni nadzor⁴ sicer niso zavezujoči, vendar so mednarodno tako uveljavljeni, da jih uporabljajo po celem svetu. Na baselske standarde se opirajo tudi vse druge mednarodne institucije, cenjeni pa so tudi v evropskih državah, kljub temu da so v slednjih zavezujoče evropske smernice. Baselski standardi so pogosto podlaga za oblikovanje evropskih smernic s področja bančništva. Ker se snovalci evropskih smernic zavedajo pomembnosti enakih konkurenčnih pogojev na širšem finančnem trgu, ne le na območju EU, naj bi se smernice razlikovale od baselskih standardov le na tistih mestih, kjer je to potrebno zaradi posebnosti EU.

Ker se je v praksi mednarodna kapitalska regulativa najprej razvijala pod okriljem baselskih standardov in se šele v naslednjem koraku prenesla tudi v evropske smernice, si bomo v pričujočem poglavju ogledali bistvene značilnosti in razlike obeh mednarodnih kapitalskih dokumentov.

3.3.1. Pomen in vloga kapitala v banki

Najprej se zaustavimo ob sami opredelitvi pojma kapital. Kapital lahko opredelimo z dveh vidikov, t.j. z vidika veljavnih računovodskih standardov (kapital banke kot računovodska kategorija) ali pa z vidika bančnih predpisov (kapital banke kot izvedena kategorija oziroma regulatorni kapital).

Kapital banke kot računovodska kategorija vključuje: vpoklicani osnovni kapital, kapitalske rezerve, rezerve iz dobička in znotraj njih posebej sklad lastnih delnic, preneseni čisti dobiček ali izgubo prejšnjih let, nerazdeljen čisti dobiček ali izgubo poslovnega leta ter splošni in posebni prevrednotovalni popravek kapitala. (Slovenski računovodski standardi, Uradni list RS, št. 117/01, SRS 8 in SRS 31).

Regulatorni kapital se razlikuje od zgoraj opisane računovodske opredelitve. V skladu z Zakonom o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) in s Sklepom o kapitalski ustreznosti

⁴ Baselski komite so kot združenje bančnih nadzornih oblasti leta 1975 ustanovili guvernerji centralnih bank G-10. Sestavljajo ga predstavniki nadzornih organov in centralnih bank Belgije, Francije, Nemčije, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Švedske, Velike Britanije, Švice, Kanade, Japonske in ZDA. Baselski komite deluje pod okriljem Mednarodne banke za poravnavo (Bank for International Settlements).

bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 85/02, 22/03, 36/04, 68/04 in 103/04) je kapital banke enak seštevku temeljnega kapitala, katerega bistveni sestavini sta osnovni kapital in rezerve kapitala, ter dodatnega kapitala I in II. Temeljni kapital banke mora predstavljati vsaj polovico (50%) vsega kapitala banke, zato se pri izračunu kapitala banke dodatni kapital I in II upoštevata le do višine temeljnega kapitala. Dodatni kapital II ne sme presegati 250% prostega temeljnega kapitala, ki ni bil porabljen za pokrivanje kreditnega ter valutnega tveganja in je zato na voljo za pokrivanje tržnih tveganj. Za regulatorne namene je kapital opredeljen širše, saj se poleg lastniškega kapitala pod določenimi pogoji kot kapital upoštevajo tudi podrejeni dolžniški instrumenti. V nadaljevanju magistrskega dela bom pozornost namenila predvsem regulatornemu kapitalu, saj prav ta predstavlja merilo marsikaterega bonitetnega bančnega predpisa.

Vodstva oziroma lastnike bank pa običajno zanima še ena kategorija kapitala, to je ekonomski kapital. *Ekonomski kapital* je kapital, ki ga potrebujemo za pokritje pričakovanih in nepričakovanih izgub banke z določeno (npr. 99%) stopnjo zaupanja in ga banke izračunavajo na osnovi modelov tveganja (Dajčman, 2003, str. 17). Ekonomski oziroma tvegani kapital temelji na dejanskih tveganjih in se kot tak tudi razlikuje od regulatornega kapitala, ki je splošno določen za vse banke. Minimalni količnik kapitalske ustreznosti (8%) je arbitrarno določen količnik. Kot bomo videli v nadaljevanju, je metodologija izračuna minimalnega kapitalskega količnika relativno enostavna in uporabna za vse vrste bank, zaradi česar pa je natančnost upoštevanja dejanskega tveganja, ki ga prevzema banka, slabša. Regulatorni vidik je širši kot ekonomski in zadeva tudi sistemske vidike morebitnega propada banke oziroma zahteva, da imajo banke več kapitala, kot bi ga imele sicer, če bi upoštevale zgolj interne sisteme alokacije kapitala (Karacadag, 2000, str. 9). Ekonomski kapital bi morali primerjati z dejansko razpoložljivim kapitalom in ugotavljati, ali slednji ustreza obsegu prevzetih tveganj. Če je dejanski kapital banke premajhen, je banka izpostavljena tveganju solventnosti.

Osnovna vloga kapitala banke je, da zagotavlja solventnost banke oziroma da ščiti nezaščitene imetnike bančnih vlog v primeru nesolventosti banke in s tem zagotavlja zaupanje v banko (Dimovski, 2000, str. 104).

Kapital v banki opravlja tri temeljne funkcije (Graddy, 1990, str. 531):

1. Zaščitna funkcija – kapital pomeni zaščito sredstev vlagateljev pred morebitnimi nepredvidenimi manjšimi izgubami, saj kapital banke absorbira izgube in omogoča nemoteno nadaljnje poslovanje banke.
2. Regulatorna funkcija – preko kapitala bančni nadzorniki bankam omejujejo obseg tveganih dejavnosti. Kapital je merilo za druge bonitetne omejitve predvsem v smislu rasti in prevzemanja tveganj. Preko bonitetnih omejitev bančni regulatorji in nadzorniki vplivajo na bančno strukturo v narodnem gospodarstvu.

3. Operativna funkcija – kapital je vir osnovnih sredstev (zgradbe, oprema in drugo), ki so tako kot za ostale nefinančne organizacije nujna za redno poslovanje.

Kapital je ključni faktor, ki ga upoštevajo bančni nadzorniki pri ocenjevanju varnosti in stabilnosti vsake banke. Poleg tega kapital tudi določa posojilno aktivnost banke.

Regulatorno in nadzorno obravnavanje kapitala in kapitalske ustreznosti se je skozi leta spreminjalo v skladu s splošno ekonomsko klimo ter stanjem in razvojem bančnega sektorja. Do 70-ih let prejšnjega stoletja je bil kapital več ali manj predmet obravnave in odločanja samega posloводства in lastnikov banke. Kapitalske zahteve sta med prvimi formalizirali Velika Britanija in ZDA, ko sta leta 1981 uvedli minimalni kapitalski količnik, ki je bil opredeljen kot razmerje med temeljnim kapitalom in povprečno vsoto sredstev. Do tedaj so nadzorniki uporabljali neformalna, pogosto subjektivna merila, ki so bila v veliki meri prilagojena posamezni banki. Uvedba minimalnega kapitalskega količnika je bil prvi resnejši poskus reguliranja kapitala v bankah, ki je v letu 1988 privedel do nastanka baselskega kapitalskega sporazuma, ki se uporablja še danes. (Federal Deposit Insurance Corporation, 2003, str. 3)

Z vidika financ je kapitalska ustreznost finančni vzvod in tako merilo izpostavljenosti tveganju, medtem ko regulatorji uporabljajo standarde kapitalske ustreznosti kot pomembno merilo varne in solventne banke, saj naj bi kapital zagotavljal pokritje izgub. V vsaki moderni ekonomiji je kapital pomembna komponenta, ki soustvarja zaupanje v bančni sistem. (Sinkey, 1992, str. 710)

Kolikšna je ustrezna višina kapitala, s katerim bi morala razpolagati banka, je vprašanje, ki si ga že od nekdaj zastavljajo tako bankirji, kot investitorji in nadzorniki. Vsaka banka je zaradi njej lastnega profila tveganosti edinstvena in prav profil tveganosti je tisti, ki naj bi določil potreben obseg kapitala. Torej nas ne zanima absolutna vrednost kapitala, ampak relativna vrednost. Treba pa se je zavedati, da noben obseg kapitala ni zadosten, kadar ima banka slab sistem upravljanja s tveganji.

3.3.2. Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988

Bančna deregulacija v 80-ih letih prejšnjega stoletja je banke nenadoma izpostavila konkurenci. Bančna industrija, ki dotlej ni bila vajena konkurenčnih pritiskov, je nenadoma začela pretiravati v prevzemanju tveganj. Visoka tveganja so začela najedati kapital in kar nekaj velikih bank je končalo v bankrotu. Nastala situacija je začela skrbeti regulatorje, ki so edino rešitev videli v regulativi na mednarodni ravni, saj bi le ta lahko preprečila nastajajoče konkurenčne razlike. (Matten, 1996, str. 4)

Bančni nadzorniki so pod okriljem Baselskega komiteja za bančni nadzor, zato zasnovali kapitalske standarde. V skladu s temi je regulatorni kapital postal bolj občutljiv na tveganja,

v izračun kapitalских zahtev pa so se vključile tudi, v praksi vse bolj razširjene, zunajbilančne postavke. Nov izračun kapitalских zahtev je banke vzpodbudil k držanju bolj likvidnih in manj tveganih naložb. Cilj kapitalskega sporazuma je bil zmanjšati nelojalno konkurenco in povečati varnost in stabilnost mednarodnega bančnega sistema. (Jackson, 1999, str.1)

Julija 1988 je Baselski komite za bančni nadzor sprejel t.i. Baselski kapitalски sporazum oziroma Mednarodno usklajevanje merjenja kapitala in kapitalских standardov, s katerim je določil sestavine kapitala, uteži za tehtanje sredstev, konverzijske faktorje za preračun zunajbilančnih postavk v primerljive kreditne postavke ter minimalno kapitalsko razmerje (Borak, 1997, str. 3).

Baselski kapitalски sporazum se je osredotočil na opredelitev kapitala in izračun kapitalских zahtev za kreditno tveganje. Kapitalске zahteve so opredeljene s količnikom kapitalске ustreznosti, ki je definiran kot razmerje med kapitalom in tveganju prilagojeno aktivo. Količnik kapitalске ustreznosti mora znašati najmanj 8%. V skladu s sporazumom je kapital banke enak vsoti temeljnega kapitala in dodatnega kapitala, zmanjšani za odbitne postavke. Temeljni kapital oziroma kapital 1. reda, sestavljen iz osnovnega kapitala in rezerv, je ključna sestavina kapitala banke, ki naj bi s svojimi lastnostmi predstavljal vsaj polovico celotnega kapitala banke. Dodatni kapital oziroma kapital 2. reda pa je sestavljen iz revalorizacijskih rezerv, splošnih rezervacij za tveganja, hibridnih instrumentov ter podrejenega dolga z zapadlostjo najmanj petih let. Tveganju prilagojena aktiva je vsota tveganju prilagojenih aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk. Kapitalски sporazum priznava štiri različne stopnje tveganja oziroma uteži, na podlagi katerih se izračuna tveganju prilagojena aktiva. Večina terjatev, to so terjatve do realnega sektorja ter do držav in njihovih bank, ki niso članice OECD, se tehta s stopnjo tveganja 100%, terjatve, zavarovane s hipoteko, se tehtajo s stopnjo tveganja 50%, terjatve do bank iz držav OECD z 20%, terjatve do držav OECD pa se tehtajo s stopnjo tveganja 0%. Zunajbilančne postavke se z uporabo ustreznih konverzijskih faktorjev preračunajo v primerljive kreditne postavke.

Leta 1996 je bil prvotni kapitalски sporazum dopolnjen s kapitalskimi zahtevami za tržna tveganja. Bančne inovacije so namreč šle vse bolj v smeri prevzemanja večjih tržnih tveganj. Dodatek kapitalskega sporazuma za namene tržnih tveganj uvaja še 3. red kapitala, t.j. dodatni kapital II, ter bankam omogoča, da pri izračunu kapitalских zahtev za tržna tveganja izbirajo med standardiziranim pristopom in uporabo internih modelov. Uporaba internih modelov za izračun kapitalских zahtev za tržna tveganja pomeni veliko spremembo v filozofiji in smeri reguliranja bank, saj s tem približuje regulatorni kapital ekonomskemu in prepušča izračune kapitalских zahtev banki, ki naj bi sama najbolj poznala tveganja, ki se jim izpostavlja. Kot bomo videli v nadaljevanju, Basel II predstavlja nadaljevanje te filozofije tudi pri izračunu kapitalских zahtev za kreditno in operativno tveganje.

Kapitalски sporazum iz leta 1988 je bil prvi resnejši poskus, da se kapitalске zahteve bank veže na tveganost poslovanja. Ta sporazum, ki ima naravo priporočila, naj bi zagotovil, da

banka, ki prevzema večja tveganja, zagotavlja tudi večji obseg kapitala. Banke naj bi bile preko kapitala vzpodbujene, da vlagajo v manj tvegane naložbe, torej tiste ki zahtevajo manj kapitala.

Kljub pomanjkljivostim, ki jih bom izpostavila v nadaljevanju, pa je kapitalski sporazum iz leta 1988 doživel velik uspeh. Obstoječi kapitalski sporazum je bil napisan za velike, mednarodno aktivne banke, vendar je hitro postal bančni standard za vse banke, ne glede na vrsto, velikost ali profil tveganosti. Po ocenah baselskega komiteja za bančni nazor je baselski kapitalski sporazum v nacionalne predpise preneslo okoli 100 držav. Kapitalski sporazum je nedvomno veliko prispeval k varnosti in stabilnosti mednarodnega bančnega sistema. V večini držav se je po uveljavitvi kapitalskega sporazuma bančni sistem kapitalsko okrepil, ne da bi bila pri tem prizadeta kreditna aktivnost bank. Baselski komite za bančni nadzor ugotavlja, da se je povprečni količnik kapitalске ustreznosti večjih bank iz držav G-10 iz 9,3% v letu 1988 povečal na 11,2% v letu 1996 (Jackson, 1999, str.2). Po uveljavitvi kapitalskega sporazuma je mogoče opaziti tudi manjše število bančnih bankrotov. V ZDA je npr. v letu 1988 bankrotiralo 280 bank, v letu 1998 le 3 banke, v obdobju 1995 – 2001 pa je letno bankrotiralo manj kot 10 bank (Federal Deposit Insurance Corporation, 2003, str.4). Seveda pa vseh zaslug za zmanjšanje bankrotov v ZDA ter povečanje povprečnega količnika kapitalске ustreznosti v bankah iz držav G-10 ni mogoče pripisati le kapitalskemu sporazumu, saj so nadzorniki v navedenem obdobju sprejeli tudi vrsto drugih preventivnih ukrepov, ki naj bi okrepili stabilnost bančnega sistema, na povečanje kapitalskega količnika pa je do neke mere zagotovo vplivala tudi konkurenca. Pri naštevanju pozitivnih učinkov baselskega kapitalskega sporazuma iz leta 1988 ne smemo pozabiti na globalno povečanje enakih pogojev poslovanja, kar je bil tudi eden bistvenih vzvodov nastanka tega sporazuma.

3.3.3. Pomanjkljivosti baselskega kapitalskega sporazuma iz leta 1988

Kljub vrsti pozitivnih prispevkov kapitalskega sporazuma iz leta 1988, pa se je s časoma izkazalo, da ima ta tudi nekaj pomembnih pomanjkljivosti oziroma omejitev. V dobrih desetih letih, odkar je bil kapitalski sporazum sprejet, je prišlo na finančnih trgih do velikih sprememb, zaradi katerih kazalci kapitalске ustreznosti, izračunani v skladu s staro metodologijo, niso več dober pokazatelj resnične tveganosti bank in njihove kapitalске moči.

V času svoje uveljavitve je bil kapitalski sporazum revolucionaren predvsem zaradi uvajanja pristopa tveganja pri izračunu tveganosti poslovanja bank, v katerega je bilo zajeto tudi zunajbilančno poslovanje. Sistem tehtanja, uporabljen pri izračunu tveganju prilagojene aktive bank, pa danes ne omogoča več zadostne diferenciacije med različnimi dolžniki bank in je zato slab približek dejanskega kreditnega tveganja, ki ga prevzemajo banke. Banke se zato v vse večji meri poslužujejo t.i. kapitalске arbitraže. (Sušnik, 2001a, str. 42)

Kapitalska arbitražna vključuje aktivnosti, s pomočjo katerih banka zmanjšuje svoje regulatorne kapitalske zahteve, ne da bi zmanjšala tveganost svojega poslovanja. Kapitalska arbitražna izkorišča velik razkorak med dejanskim ekonomskim tveganjem naložb in tveganjem naložb kot ga določa baselski kapitalski sporazum (Jackson, 1999, str. 23).

Številnih kritik je deležen tudi t.i. klubski pristop pri sistemu tehtanja terjatev, ki naj bi bil politično motiviran. Terjatve do bank iz držav OECD in terjatve do držav OECD so obravnavane ugodneje kot terjatve do bank iz ne-OECD držav in terjatve do ne-OECD držav. Takšna delitev danes ni več smiselna in ne-OECD države neupravičeno postavlja v konkurenčno manj ugoden položaj.

Obstoječi kapitalski sporazum predpisuje kapitalske zahteve le za kreditna in tržna tveganja ter v premajhni meri upošteva vsa druga tveganja. Kljub temu da kreditno tveganje še vedno ostaja največje in najpomembnejše tveganje, ki ga banke pri svojem poslovanju prevzemajo, pa se te izpostavljajo še vrsti drugih tveganj, ki prav tako lahko bistveno vplivajo na poslovni izid in preko tega na kapital banke. Med pomembnejšimi tveganji, ki se jim banke izpostavljajo, je, predvsem zaradi vse večje informacijsko-tehnološke podprtosti poslovnih procesov, tudi operativno tveganje. Zaradi neustreznega upravljanja s slednjim, se je v zadnjih nekaj letih zamajalo kar nekaj bank. Bistvena pomanjkljivost obstoječe regulative je, da upošteva le kvantitativni vidik tveganj in zanemara kvalitativnega, ki je v praksi pogosto še bolj pomemben.

Nadalje, obstoječi kapitalski sporazum ne priznava številnih finančnih inovacij, s katerimi banke učinkovito obvladujejo ali zmanjšujejo tveganja, ki se jim izpostavljajo. Govorimo o t.i. tehnikah za zmanjševanje tveganj, kamor poleg klasičnih zavarovanj spadajo še kreditni izvedeni finančni instrumenti, listinjenje itd.

Bančni trg je v zadnjih desetih letih izkusil hitro rast in predvsem velik razvoj bančnih storitev. Marže pri klasičnih bančnih poslih mnogim bankam ne zagotavljajo več preživetja, zato so te postale v svojih poslih vse bolj inovativne. Pomembno konkurenčno prednost lahko prinesejo tudi tehnike upravljanja s tveganji. Banka, ki zna čim natančneje izmeriti tveganja, ki se jim izpostavlja ter pričakovane izgube vračunati v ceno svojih storitev, ima lahko močno konkurenčno prednost pred drugimi bankami. Obstoječi kapitalski sporazum je nekonsistenten z naprednimi tehnikami za upravljanje s kreditnim tveganjem (alokacija ekonomskega kapitala, RAROC, itd.), kar daje možnosti za nastanek regulatorne arbitraže. V splošnem velja, da je regulativa najbolj učinkovita takrat, kadar je kolikor se le da usklajena z bančno prakso, saj so v takšnem primeru vzpodbude za regulatorno arbitražo minimalne.

3.3.4. Novi kapitalski sporazum - Basel II

Prvi posvetovalni dokument nove kapitalske sheme je Baselski komite za bančni nadzor izdal junija 1999. Po letu in pol obsežnih razprav z bančno industrijo, nadzorniki in regulatorji iz celega sveta ter drugo zainteresirano javnostjo je nastal drugi posvetovalni dokument novega kapitalskega sporazuma, ki je bil izdan januarja 2001. Temu so ob sodelovanju bank in nadzornikov iz številnih držav sledili trije krogi kvantitativne študije učinkov novega kapitalskega sporazuma. Na podlagi analiz kvantitativnih študij učinkov je bil aprila 2003 izdan tretji posvetovalni dokument Basla II. Končni dokument pod imenom International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards je bil sprejet junija 2004, njegova uveljavitev pa naj bi bila izpeljana konec leta 2006. Vse do konca leta 2006 je torej čas, da se banke, regulatorji in nadzorniki širom po svetu pripravijo na dokončno uveljavitev priporočil in zahtev Basla II.

Pomanjkljivosti starega kapitalskega sporazuma, ki jih na eni strani ugotavlja bančna industrija in na drugi strani tudi sami nadzorniki, naj bi bile v Baslu II odpravljene ali vsaj zmanjšane.

Tabela 3-1: Pregled razlik med kapitalnim sporazumom iz leta 1988 in novim kapitalnim sporazumom

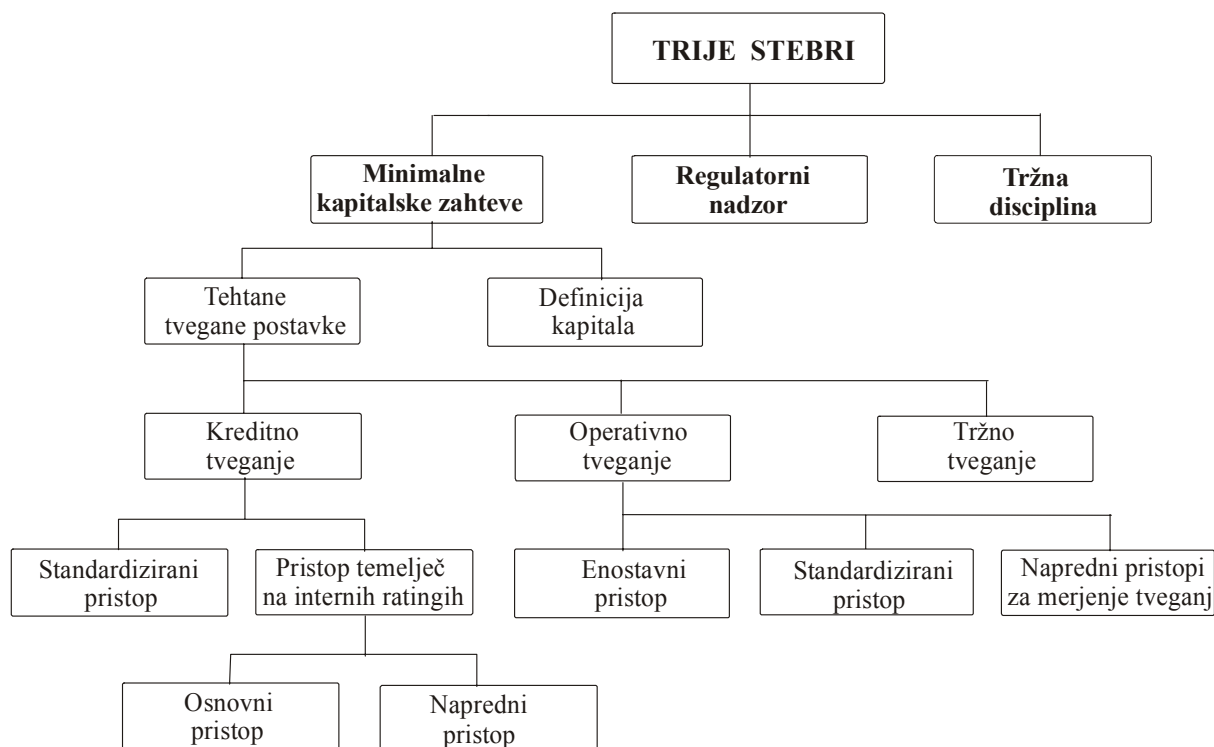
Kapitalni sporazum iz leta 1988	Novi kapitalni sporazum
Metodologija, ki temelji na matematičnih formulah.	Metodologija, ki temelji na internih modelih bank in dveh kvalitativnih stebrih - regulatorni nadzor in tržna disciplina.
Pristop za merjenje kreditnega tveganja, določen v standardu, ustreza vsem bankam ne glede na velikost (»one size fits all«).	Posamezna banka ima na voljo več pristopov za merjenje kreditnega tveganja, izbrati mora enega.
Slabša diferenciacija kreditnega tveganja ⇒ izračun izpostavljenosti tveganju po sporazumu je slab približek dejanskega tveganja, kar spodbuja kapitalno arbitražo.	Večja diferenciacija kreditnega tveganja ⇒ izračun bolj prilagojen dejanski tveganosti; zaradi približevanja regulatornega kapitala dejanskemu ekonomskemu tveganju bank, so spodbude za kapitalno arbitražo zmanjšane.
Omejeno priznavanje tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja.	Večje priznavanje tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja (širše priznavanje instrumentov zastave in garancij, bilančno pobotanje, kreditni derivativi).
Ni kapitalnih zahtev za operativno tveganje.	Eksplisitne kapitalne zahteve za operativno tveganje.
Ne obravnava drugih tveganj, kot so obrestno tveganje iz bančnih postavk, tveganje koncentracije, likvidnostno tveganje, pravno tveganje...	V okviru regulatornega nadzora obravnava tudi druga tveganja.
Ne obravnava poslov listinjenja.	Definira pravila za obravnavo listinjenja.

Vir: Sušnik, 2001a, str.43.

Basel II temelji na treh enako pomembnih, medsebojno dopolnjujočih se stebrih:

- ❑ 1. steber, ki predpisuje minimalne kapitalne zahteve za kreditno, tržno in operativno tveganje;
- ❑ 2. steber kvalitativno dopolnjuje prvi steber in predstavlja regulatorni nadzor;
- ❑ 3. steber s tržno disciplino prispeva k učinkovitosti celotnega Basla II.

Slika: 3-2: Shema novega kapitalskega sporazuma:

Vir: Interna gradiva Banke Slovenije.

Tristebni Basel II je paket, ki je lahko učinkovit le ob uveljavitvi vseh treh stebrov. Vsi trije stebri se med sabo dopolnjujejo, pri čemer nobeden od njih ne more nadomestiti drugega.

Pomembne spremembe, ki jih prinaša Basel II in ki pomenijo bistveni odklon od tradicionalne filozofije kapitalske regulative, bi lahko na kratko povzeli v tri točke:

- Velike banke bodo poslovale pod bistveno drugačnimi regulatornimi kapitalskimi zahtevami kot majhne banke. Ta razlika bo v bodoče zagotovo vplivala na konkurenčnost med bankami različnih velikosti, čeprav je težko predvideti, kakšni bodo dolgoročni učinki.
- Banke, ki bodo uporabljale interne sisteme merjenja tveganj, bodo morale vzpostaviti in vzdrževati sofisticirano infrastrukturo, ki bo zagotavljala celovito ocenjevanje tveganj. Z uporabo internih sistemov merjenja se bo morala spremeniti in razviti tudi nadzorna praksa.
- Velik del nove kapitalske regulative temelji na človeški presoji. Sofisticirani interni sistemi merjenja tveganj temeljijo na vrsti predpostavk, ki jih po svoji presoji izbere banka, nadzorniki pa jih bodo prav tako po svoji presoji verificirali.

Minimalne kapitalske zahteve – 1. steber

Prvi steber Basla II je zgrajen na temeljnih elementih kapitalskega sporazuma iz leta 1988, saj ohranja nespremenjeno definicijo regulatornega kapitala in enako kot stari kapitalski sporazum določa minimalni količnik kapitalske ustreznosti na nivoju 8%.

Imenovalec količnika kapitalske ustreznosti v Baslu II sestavljajo tehtane tvegane postavke za kreditno, operativno in tržno tveganje. Ker se obravnava tržnega tveganja v Baslu II le minimalno razlikuje od obstoječega kapitalskega sporazuma, je večina pozornosti v razpravah okrog Basla II namenjena merjenju kreditnega in operativnega tveganja. Pri slednjem imajo banke na voljo različne tehnike, ki se med seboj razlikujejo po občutljivosti na tveganje.

Pri merjenju kreditnega tveganja banka izbira med tremi pristopi – standardiziranim pristopom ter osnovnim in naprednim pristopom, ki temelji na internih ratingih. Standardizirani pristop za merjenje kreditnega tveganja je revizija pristopa, ki ga obravnava že obstoječi kapitalski sporazum, pri čemer največjo spremembo predstavlja uporaba bonitetnih ocen rating agencij za določanje tveganosti posameznih držav in drugih dolžnikov. Poleg uporabe zunanjih ratingov naj bi Basel II dosegel večjo diferenciacijo tveganja tudi z dodano stopnjo tveganja, t.j. 150%. Diferenciacija uteži po Baslu II je prikazana v naslednji tabeli.

Tabela 3-2: Pregled uteži za tehtanje posameznih vrst terjatev po standardiziranem pristopu

Skupina dolžnikov / terjatev		Bonitetni razredi zunanje bonitetne agencije - ECAI / primer S&P (Ocene tveganosti države nacionalne izvozne agencije - ECA)					
		AAA do AA- (1)	A+ do A- (2)	BBB+ do BBB- (3)	BB+ do B- (4 do 6)	Pod B- (7)	Neocenjen
Države / CB		0%	20%	50%	100%	150%	100%
Banke / PSEs	1.alternativa ¹	20%	50%	100%	100%	150%	100%
	2.alternativa ²	20%	A+ do BBB- 50%		100%	150%	50%
MDBs		20%	50%	100%	100%	150%	100%
Podjetja		20%	50%	100%	BB+ do BB- 100%	Pod BB- 150%	100%
Majhni dolžniki							75%
Terjatve, zav. s hipoteko	stan. neprem.						35%
	posl. neprem.						100%
Zapadle terjatve	rez.<20% zap. terj.						150%
	rez.≥20% zap. terj.						100%

Legenda: 1 = merilo je bonitetna ocena države

2 = merilo je bonitetna ocena banke / PSE

PSEs (*Public sector entities*) = osebe javnega sektorja

MDBs (*Multilateral development banks*) = multilateralne razvojne banke

Vir: Gradiva s seminarja »New Capital Accord« v Zagrebu, 2003.

Bolj sofisticirane banke, ki niso nujno največje banke, pač pa banke, katerih interni sistemi izpolnjujejo minimalne kvalitativne in kvantitativne standarde in za katere je značilna visoka diferenciacija kreditnega tveganja, pa naj bi namesto standardiziranega načina merjenja kreditnega tveganja, uporabljale pristop, ki temelji na internih ratingih. Cilj pristopa, ki temelji na internih ratingih, je zajeti dejansko ekonomsko tveganje posameznih naložb, česar obstoječi standardizirani pristop za določanje tvegane aktive ne omogoča (Sušnik, 2001a, str.44). Pristop, ki temelji na internih ratingih daje prednost bančni lastni oceni tveganja, saj naj bi banka sama najbolj poznala tveganje, ki se mu izpostavlja. Vendar pa ta pristop ne dopušča banki lasten izračun vseh elementov potrebnih za izračun kapitalskih zahtev. Koliko samostojnosti bo banka imela pri izračunu kapitalskih zahtev za kreditno tveganje, je odvisno od različice pristopa, ki ga bo izbrala oziroma kvalitativnih in kvantitativnih zahtev, ki jih bo zmogla izpolnjevati. V okviru pristopa temelječega na ratingih banka izbira med osnovnim in naprednim pristopom.

V kapitalskem sporazumu iz leta 1988 so v okviru kapitalskih zahtev za kreditno tveganje implicitno pokrita tudi ostala tveganja, med njimi tudi operativno tveganje. Ker se Basel II z razvitejšimi tehnikami merjenja kreditnega tveganja še bolj približuje dejanski tveganosti, bi ostala, do sedaj še nemerjena tveganja, relativno še manj pokrita. Baselski komite za bančni nadzor je zato v Basel II v okviru prvega stebra vključil tudi eksplicitne kapitalske zahteve za operativno tveganje.

Najenostavnejši pristop je enostavni pristop, v skladu s katerim se kapitalske zahteve za operativna tveganja določijo na podlagi enega samega kazalca tveganja – bruto prihodka. Nekoliko zahtevnejši pristop je standardizirani pristop, po katerem se bruto prihodek vsakega poslovnega področja banke pomnoži s faktorjem beta, ki pripada posameznemu poslovnemu področju. Poslovna področja, ki jih je osem, in faktorji beta so določeni s strani Baselskega komiteja za bančni nadzor. Najkompleksnejši pristop je napredni pristop, v skladu s katerim bo kapitalska zahteva enaka merilu tveganosti, izračunanega s pomočjo internega sistema merjenja operativnega tveganja. Pri tem bo morala banka izpolnjevati določene kvalitativne in kvantitativne kriterije za napredne pristope. Uporaba naprednih pristopov bo odvisna od nadzornikove odobritve. (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 137-140)

Regulatorni nadzor – 2. steber

Namen drugega stebra je zagotoviti, da bodo banke razpolagale s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji. V okviru drugega stebra bodo nadzorniki preverjali, ali ocena potrebnega regulatornega kapitala, ki jo je izdelala banka, ustreza profilu tveganosti banke. Profil tveganosti banke je odvisen od tveganja, ki ga banka prevzema in kvalitete procesov upravljanja s tveganji. Nadzorniki bodo zato pri oceni tveganosti banke upoštevali ustreznost in učinkovitost procesov upravljanja s tveganji, sistemov notranjih kontrol in kvaliteto upravljanja banke. Kadar bodo nadzorniki ugotovili, da je kapitalska

ustreznost banke ogrožena, bodo ustrezno ukrepali, pri čemer bo povečanje minimalnega kapitalskega količnika nad 8% le eden izmed ukrepov, ki jih bodo imeli nadzorniki na voljo. Drugi steber kvalitativno dopolnjuje prvi steber, saj naj bi z regulatornim nadzorom banke vzpodbudil, da razvijajo in izboljšujejo tehnike in postopke upravljanja s tveganji. Namen drugega stebra je razviti oziroma izboljšati kulturo tveganja v bankah. (Kovač, 2003, str. 24)

Z novim kapitalskim sporazumom bo morala banka zagotavljati kapital za kritje vseh materialnih tveganj. V okviru prvega stebra Basla II bo banka z bolj ali manj sofisticiranimi sistemi za merjenje tveganj izračunavala regulatorni kapital za kreditno, operativno in tržno tveganje. Našeta tveganja so res največja in najpomembnejša, vendar še zdaleč ne vsa tveganja, ki se jim banka pri poslovanju izpostavlja. V izračunu regulatornega kapitala v okviru prvega stebra namreč niso upoštevana tista tveganja, ki so banki specifična in tveganja, katerih metode merjenja v praksi še niso razvite ali uveljavljene. Kapital za ta tveganja bo banka zagotavljala v okviru drugega stebra (Kovač, 2003, str. 24).

Tveganja, ki jih pokriva drugi steber, lahko združimo v tri skupine:

- ❑ tveganja, ki niso v celoti zajeta v prvem stebru (npr. tveganje koncentracije pri kreditnem tveganju),
- ❑ tveganja, ki sploh niso upoštevana v prvem stebru (npr. obrestno tveganje iz naslova bančnih postavk, poslovno in strateško tveganje, likvidnostno tveganje),
- ❑ tveganja zunanjih dejavnikov (npr. tveganje iz naslova poslovnih ciklov).

Tržna disciplina – 3. steber

Tržna disciplina in transparentnost poslovanja postajata vse pomembnejši orodji posrednega nadzora, ki vzpodbujata banke k varnemu poslovanju. Tretji steber predpisuje preglednost poslovanja bank tako, da banka vsaj enkrat letno javno razkrije podatke o svojem poslovanju. Poudarek je predvsem na strukturi kapitala in njegovih značilnostih, kapitalski ustreznosti, načinih vrednotenja sredstev in obveznosti, vrsti in obsegu tveganj, alokaciji ekonomskega kapitala... (Sukič, 2002, str. 92)

Tržna disciplina igra zelo pomembno vlogo pri zmanjševanju sistemskih tveganj v bančnem sistemu. Prek sistema rednega objavljanja podatkov o kapitalski ustreznosti, izpostavljenostih, sistemih upravljanja s tveganji ipd. vpliva na bolj skrbno poslovanje bank, nadzornikom pa omogoča, da se osredotočijo na sistemska tveganja v bančnem sistemu. Večja transparentnost delovanja bank in več javnih informacij o njih pomagajo vsem zainteresiranim dosegati večjo učinkovitost pri obvladovanju tveganj.

3.3.5. Evropske bančne smernice

Smernice Evropske unije, ki urejajo področje poslovanja finančnih institucij, torej tudi bank, predstavljajo minimalni pravni okvir, ki ga morajo države članice upoštevati pri nacionalni

ureditvi posameznega področja. To pa tudi pomeni, da države članice smernic neposredno ne uporabljajo, ampak so dolžne v predpisanem roku njihovo vsebino vključiti v lastno nacionalno zakonodajo. Smernice so torej najbolj splošna oblika objavljane zakonodaje, ki se nanaša na finančne institucije in so hkrati zavezujoče za države članice z dnem, ki je v vsaki smernici posebej naveden.

Oprelitev sestavin oziroma izračuna kapitala bank v državah članicah EU je bila določena aprila 1989 s t. i. Smernico o kapitalu kreditnih institucij (89/299/EEC – Directive on the own funds of credit institutions), ki je bila spremenjena dvakrat, in sicer leta 1991 (91/633/EEC) zaradi vključitve rezervacij za splošna bančna tveganja v temeljni kapital in leta 1992 (92/16/EEC) zaradi vključitve prehodnega obdobja za danske hipotekarne institucije. V letu 2000 je bilo besedilo smernice v celoti vključeno v novo, skupno smernico o ustanavljanju in poslovanju kreditnih institucij (200/12/EC – Directive relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions) (Majcen, 2001, str. 8-9).

Glede sestave kapitala baselski kapitalski sporazum loči med razkritimi in nerazkritimi rezervami, medtem ko morajo biti po evropski računovodski zakonodaji vse rezerve razkrite, vendar pa to ni bistvena razlika pri opredelitvi kapitala med baselskimi kapitalskimi standardi in evropskimi smernicami. Bistvena razlika je namreč ta, da se po Baselskem kapitalskem sporazumu rezervacije za splošna bančna tveganja vključujejo v dodatni kapital, po evropski smernici pa v temeljni kapital. Poleg tega pa obstaja še ena pomembna razlika, in sicer zahteva v evropski smernici, da morajo biti dobički pred vključitvijo v izračun kapitala revidirani. Po obeh, tako po baselskih kapitalskih standardih kot tudi po evropski smernici, pa mora temeljni kapital predstavljati najmanj 50% vsega kapitala banke (Majcen, 2001, str. 9-12).

Izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje je bil določen s t. i. Smernico o solventnosti (89/647/EEC – Directive on the solvency ratio of credit institutions)⁵, sprejeto decembra 1989, medtem ko je bil izračun kapitalskih zahtev za tržna tveganja določen marca 1993 s t. i. CAD direktivo oziroma Smernico o kapitalski ustreznosti (93/6/EEC – Directive on the capital adequacy of investment firms and credit institutions). Po tej smernici so morale države članice izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za kreditno in tržna tveganja od začetka leta 1996 dalje. Smernica o solventnosti je tako kot Baselski kapitalski sporazum določila minimalni količnik v višini 8%, pri tehtanju terjatev pa ni uporabila t. i. klubskega pristopa. CAD direktiva je ločila bančne aktivnosti, ki se izkazujejo v bančnem delu aktive oziroma bančni knjigi, od aktivnosti trgovanja, zajetih v tržnem delu aktive oziroma tržni knjigi; pri čemer pa se sam izračun kapitalskih zahtev za tržna tveganja po smernici ne razlikujejo od izračunov po Baselskem kapitalskem sporazumu (Sušnik, 1998, str. 8-9). Metodologija za izračun kapitalskih zahtev za kreditna in tržna tveganja se po baselskih kapitalskih standardih in po evropski smernici ne razlikuje bistveno.

⁵ Ta smernica je bila spremenjena in dopolnjena petkrat: 91/317/EEC, 94/7/EEC, 95/15/EEC, 95/76/EEC, 96/10/EEC, danes pa je vključena v t.i. Skupno smernico (2000/12/EC).

3.3.6. Stanje slovenskega bančnega sistema z vidika kapitalnega tveganja

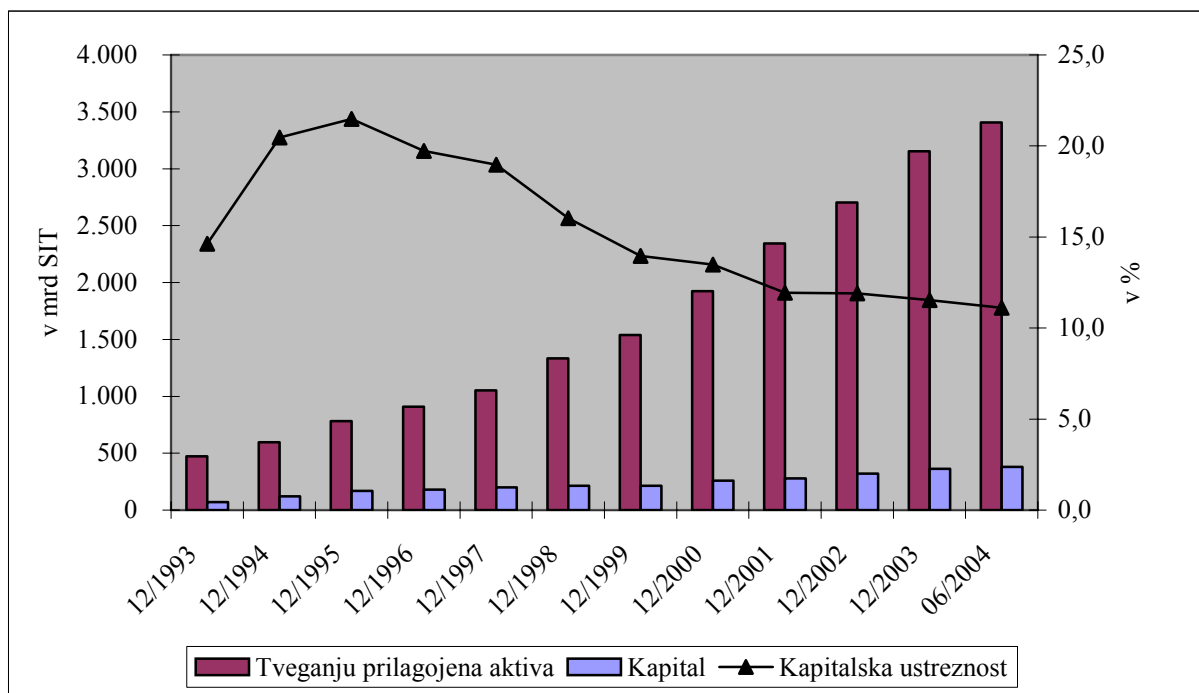
V Sloveniji je bil prvi predpis o kapitalu in kapitalni ustreznosti izdan leta 1991, po sprejetju Zakona o bankah in hranilnicah. Takratni Sklep o podrobnejši opredelitvi oblik in obsega jamstvenega kapitala bank (Uradni list RS, št. 27/91-I) je bil prvi korak približevanja slovenske kapitalne regulative mednarodnim standardom. Vse bistvene elemente Baselskega kapitalnega sporazuma pa smo v našo bančno regulativo prenesli s Sklepom o načinu izračuna kapitalne ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 55/93), v skladu s katerim so naše banke prvič izračunale kapital in kapitalno ustreznost po stanju za konec leta 1993. (Sušnik, 2001a, str. 74).

Obstoječa ureditev na področju kapitala in kapitalne ustreznosti v Sloveniji temelji na določbah Zakona o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04). Ta določa minimalni kapital in kapitalno ustreznost, ki jo mora dosegati banka. Višino kapitala in kapitalne zahteve morajo banke tekoče izračunavati in o njih najmanj četrtletno poročati Banki Sloveniji. Način izračuna kapitala in kapitalnih zahtev ter vsebina poročil, roki in način poročanja, so predpisani v Sklepu o kapitalni ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 85/02, 22/03, 36/04, 68/04 in 103/04).

Količnik kapitalne ustreznosti slovenskega bančnega sistema je od leta 1993 do konca leta 1995 naraščal. Na rast so vplivale predvsem strožje zahteve Banke Slovenije glede minimalnega kapitala, potrebnega za dovoljenje opravljanja bančnih poslov (Remšak, 2001, str. 10). Po letu 1995, ko je dosegel količnik kapitalne ustreznosti bank maksimum pri 21,5%, je ta začel padati. Do padanja je prišlo predvsem na račun hitrejši rasti tveganju prilagojene aktive od rasti kapitala. Neposredne metodološke spremembe⁶ s strani Banke Slovenije so dodatno zniževale količnik kapitalne ustreznosti slovenskega bančnega sistema (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2001 in prvi polovici leta 2002, 2002, str. 41). Med pomembnejšimi metodološkimi spremembami naj omenimo kapitalne zahteve za valutna tveganja, ki so jih morale banke začeti izpolnjevati prvič po stanju 30.06.2000 in kapitalne zahteve za tržna tveganja, ki so jih banke morale prvič izračunavati po stanju 31.12.2002. Trend zniževanja količnika kapitalne ustreznosti bank se je leta 2002 začasno ustavil. Na dan 31.12.2002 je količnik kapitalne ustreznosti bank znašal 11,9%, po stanju na dan 30.06.2004 pa 11,1%. Znižanje kapitalne ustreznosti v letu 2003 in v prvem četrtletju 2004 je bilo predvsem posledica okrepljene kreditne rasti, pa tudi povečanja obsega valutnim tveganjem prilagojenih postavk. Očitno se trend zniževanja količnika kapitalne ustreznosti še ni končal, saj najnižjo vrednost za enkrat izkazuje prav po stanju na dan 30.06.2004.

⁶ V dodatni kapital se niso več uvrščale rezervacije, oblikovane za terjatve, razvrščene v skupino A, dobiček tekočega poslovnega leta se je vključeval v temeljni kapital le, če je višino dobička potrdil pooblaščen revizor, od kapitala pa se je odštela celotna postavka neopredmetenih dolgoročnih sredstev. Spremembe pa so bile uvedene tudi pri tveganju prilagojeni aktivni, in sicer strožje tehtanje izpostavljenosti do bank, vključitev izvedenih finančnih instrumentov ter strožje tehtanje aktive, zavarovane z zastavljenim premoženjem.

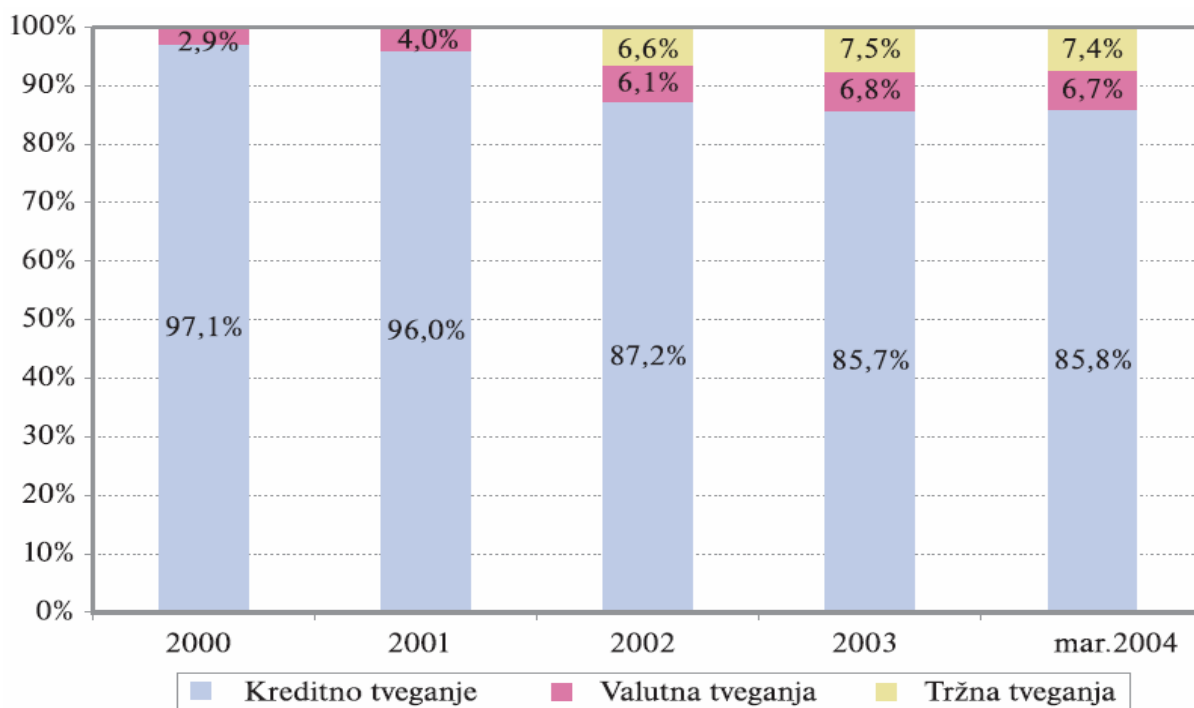
Slika 3-3: Gibanje tveganju prilagojene aktive, kapitala in količnika kapitalske ustreznosti

Vir: Interni podatki Banke Slovenije

Stalna rast tveganju prilagojene aktive je posledica živahne kreditne aktivnosti bank, saj največji delež tveganju prilagojene aktive predstavljajo prav krediti gospodarstvu in gospodinjstvu. Z uvedbo kapitalskih zahtev za valutna in tržna tveganja je zanimivo spremljati strukturo tehtane aktive z vidika kreditnih, valutnih in tržnih tveganj. Iz spodnje slike lahko razberemo, da je sicer kreditno tveganje še vedno največje, vendar se njegov delež počasi zmanjšuje na račun valutnega in tržnega tveganja.

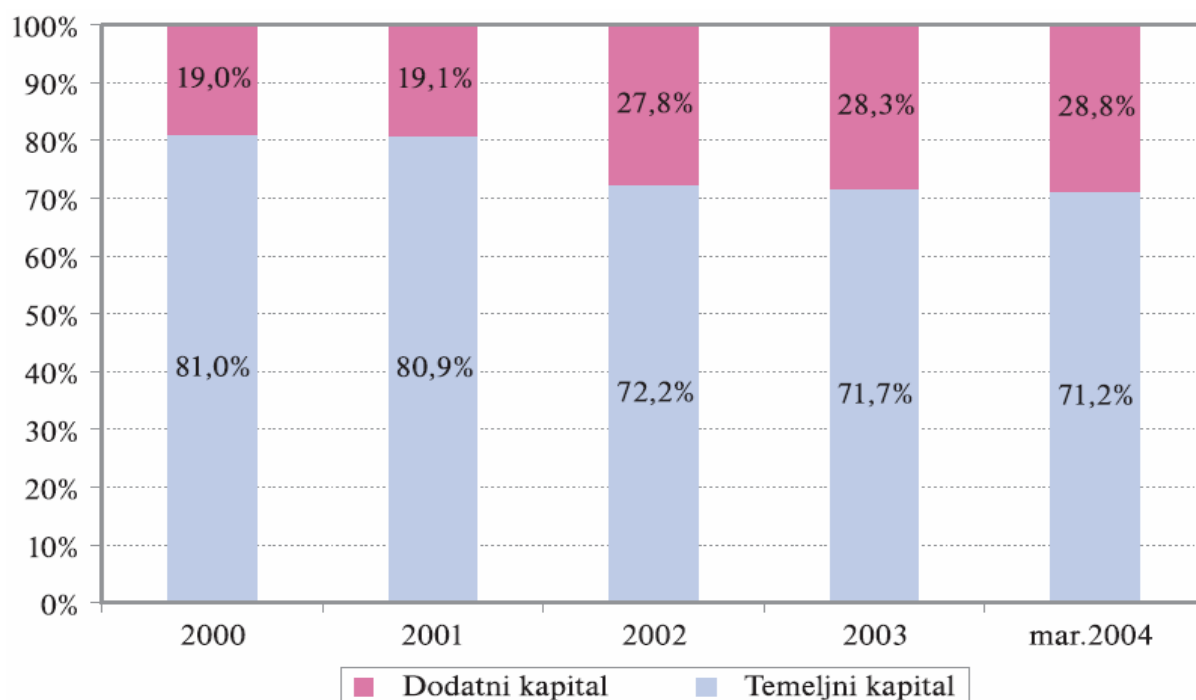
Slika 3-4: Struktura tehtane aktive, povečane za drugim tveganjem prilagojene postavke

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti za leto 2003, str. 62.

Struktura kapitala kaže trend naraščanja deleža dodatnega kapitala in padanja deleža temeljnega kapitala. Glede na to, da mora temeljni kapital predstavljati vsaj polovico celotnega kapitala, ima slovenski bančni sistem še razmeroma veliko prostora za povečanje dodatnega kapitala. Do junija 2004 se je samo ena banka odločila za izdajo kapitala tretjega reda, ki se uporablja za pokrivanje kapitalskih zahtev za tržna tveganja (Poročilo o finančni stabilnosti za leto 2003, str. 61).

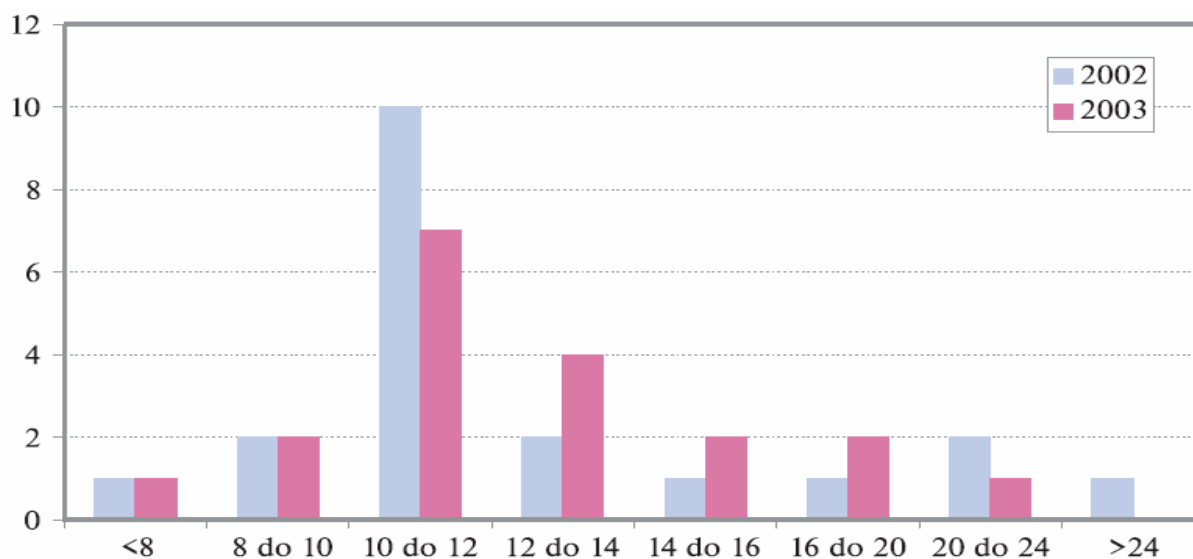
Slika 3-5: Struktura kapitala bank od 2000 do 2003

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti za leto 2003, str. 61.

Višina količnika kapitalske ustreznosti se med bankami precej razlikuje, čeprav se je porazdelitev kazalnika v letu 2003 glede na leto 2002 precej izboljšala. Zmanjšalo se je število bank, ki so imele količnik kapitalske ustreznosti med 10% in 12%, hkrati pa se je povečalo število bank, ki so imele količnik kapitalske ustreznosti med 12% in 20%. Konec junija 2004 je najnižja kapitalska ustreznost znašala 8,8% najvišja pa 22,9%.

Slika 3-6: Porazdelitev količnika kapitalske ustreznosti

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti za leto 2003, str. 64.

4. REVIDIRANJE KAPITALSKEGA TVEGANJA V BANKI S STRANI BANČNEGA NADZORNIKA

4.1. Postopki revizije

V Sloveniji skladu z Zakonom o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) opravlja nadzor nad bankami Banka Slovenije. Ta opravlja nadzor nad bankami z namenom preverjanja, če banke spoštujejo pravila o obvladovanju tveganj in druga pravila, določena z navedenim zakonom in predpisi, izdanimi na njegovi podlagi oziroma drugimi zakoni, ki urejajo poslovanje bank, in predpisi, izdanimi na njihovi podlagi.

Banka Slovenije opravlja nadzor nad bankami:

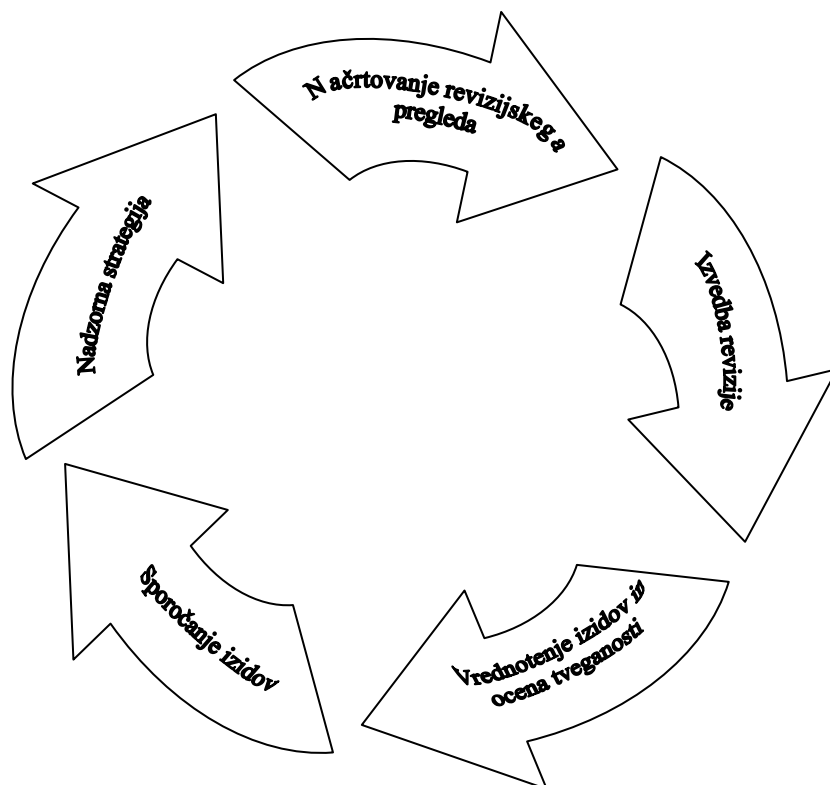
- ☐ s spremljanjem, zbiranjem in preverjanjem poročil in obvestil bank;
- ☐ z opravljanjem pregledov poslovanja bank oziroma neposrednim vpogledom v poslovne knjige in drugo dokumentacijo v banki;
- ☐ z izrekanjem ukrepov nadzora.

Neposredne preglede bank odobri guverner Banke Slovenije. Ta izda zahtevo za pregled banke in pooblastilo, s katerim pooblašča delavce Banke Slovenije, da v nadzorovani banki opravijo pregled.

Postopek pregleda se običajno deli na:

- ☐ načrtovanje revizije,
- ☐ izvedbo revizije v banki,
- ☐ vrednotenje izidov in oceno tveganosti,
- ☐ sporočanje izidov,
- ☐ izdelavo nadzorne strategije.

Slika 4-1: Koraki postopka pregleda v banki.

4.1.1. Načrtovanje revizije

Učinkovito načrtovanje je pomemben del uspešnega revizijskega pregleda in vključuje časovno in kadrovsko razporeditev nadzornih virov ter pripravo dokumentov. Načrtovanje vključuje tudi najavo revidirani banki o obsegu pregleda, predvidenemu datumu začetka in trajanju pregleda. Z najavo za pregled se banki običajno pošlje tudi seznam dokumentacije, ki bo predmet pregleda in ki jo mora banka pripraviti do začetka pregleda. Najava pregleda je koristna, da lahko kasneje sam pregled steče čim hitreje, brez nepotrebnega čakanja na dokumentacijo.

Osnovo za pregled predstavlja letni oziroma polletni plan pregledov. Plani so sestavljeni na podlagi analize tveganosti, s katero se ugotavlja pomembnost tveganja, kateremu je izpostavljeno določeno področje poslovanja banke. Od stopnje oziroma pomembnosti tveganja, ki ga pokaže analiza tveganosti, je odvisna pogostost pregledov določenega ali določenih področij poslovanja banke.

Cilj načrtovanja pregleda je, da se inšpektorji, ki bodo sodelovali v pregledu, še pred pričetkom aktivnosti v banki podrobno seznani z zahtevami procesa pregleda, njegovimi cilji ter na podlagi razpoložljive dokumentacije analizirajo potencialna tveganja v banki. Čas, potreben za načrtovanje pregleda, je odvisen od velikosti in kompleksnosti banke in samega obsega pregleda.

Načrtovanje pregleda zajema predvsem naslednje elemente:

- Analiza poslovanja banke s poudarkom na identifikaciji potencialnih tveganj

Na podlagi poročil, ki jih banke posredujejo nadzorni instituciji, ter vrste drugih podatkov s katerimi razpolaga nadzornik, kot tudi na podlagi stalnega spremljanja ter analiziranja gibanja in trendov v poslovanju banke, se pred vsakim pregledom opravi podrobna analiza poslovanja banke s poudarkom na ugotavljanju potencialnih tveganj.

- Določitev ciljev, obsega in vsebine pregleda

Cilj, obseg ter vsebina pregleda se določijo na podlagi analize trenutnega finančnega stanja banke, poslovnih rezultatov banke in širšega ekonomskega okolja, v katerem banka posluje. Poleg navedenega se upoštevajo še ugotovitve iz preteklih revizijskih pregledov, informacije prejete preko korespondence z banko ter druge prejete informacije.

- Sestava ekipe

Ekipe za redne preglede se oblikujejo praviloma že v fazi priprave letnega načrta pregledov. Glede na cilj pregleda so v ekipi inšpektorji, specialisti za določena področja. Ekipo vodi vodja pregleda, ki stalno nadzira in spremlja poslovanje banke, v kateri se opravlja postopek pregleda. Vodja pregleda je odgovoren za razdelitev nalog priprave in izvajanja pregleda, za nemoten potek (koordinacijo) dela na terenu ter za pripravo vseh zaključnih aktivnosti in gradiv.

- Priprava predpisane dokumentacije

Dokumenti, ki morajo biti pripravljeni pred vsakim pregledom, se pripravijo glede na namen in cilj ter vrsto pregleda in so opredeljeni in predpisani z internimi akti nadzornika.

Načrtovanje revizijskega pregleda lahko obsega tudi predhodni obisk v banki, kjer se v razgovoru običajno s službo notranje revizije, lahko pa tudi z upravo, pridobijo še dodatne informacije, ki so ključne za pripravo pregleda. Tema takšnih razgovor je odvisna od konkretnega primera banke, vendar običajno zajema poslovne rezultate, strategijo banke, poslovne načrte in njihovo izpolnjevanje, morebitne nove aktivnosti ter upravljalno organizacijsko strukturo banke.

4.1.2. Izvedba revizije

Cilj revizijskega pregleda v banki je na osnovi prevzetih tveganj in notranjih kontrol ugotoviti, kolikšna je tveganost banke, pri čemer je pregled običajno osredotočen na najpomembnejša poslovna področja ali vrste tveganj.

Revizijski pregled v banki poteka v skladu s sprejeto metodologijo dela, ki jo bom podrobneje obravnavala v nadaljevanju ter v skladu z internim priročnikom, ki podrobno opredeljuje postopke in procedure pregledovanja posameznih področij poslovanja banke.

Revizijski pregled obsega zbiranje, preverjanje, testiranje, analiziranje, preiskovanje, vrednotenje in dokumentiranje informacij, s katerimi se dokazujejo izidi pregleda. Predmet pregleda so interni akti banke, knjigovodske listine, pogodbe, sporazumi, analize in izvedena poročila namenjena notranjim in zunanjim uporabnikom in vsa druga dokumentacija. Pomemben del pregleda so tudi razgovori, ki jih opravijo inšpektorji na različnih upravljalških nivojih banke. Tema razgovorov z upravo banke so običajno sistemi in kontrole na višjem nivoju, strategija, profil tveganosti banke, organizacijska struktura in vodstvena problematika. Na nižjih nivojih postajajo teme vse bolj operativnega značaja. Med pregledom se vodijo delovni zapiski, ki so sestavni del končnih gradiv po pregledu.

Ne glede na načrtovani obseg pregleda, morajo inšpektorji ostati prilagodljivi in v primeru novih dejstev, odkritih med samim revizijskim pregledom v banki, po potrebi spremeniti ali razširiti obseg pregleda.

4.1.3. Vrednotenje izidov in ocena tveganosti banke

Cilj vrednotenja izidov je zaključiti oceno tveganosti banke, predvideti morebitne spremembe profila tveganosti banke v prihodnosti in ugotoviti, ali banka posluje v skladu z veljavno zakonodajo (Risk Based Approach to Supervision of Banks, 1998, str. 19). Ocena tveganosti banke se oblikuje na podlagi ugotovitev revizijskega pregleda v banki in drugih informacij, s katerimi razpolaga nadzornik. Pri ocenjevanju spremembe profila tveganosti banke v prihodnosti nadzornik upošteva trende gibanja posameznih elementov tveganja v banki in lastne napovedi glede ekonomskih in finančnih pogojev poslovanja na trgih, kjer posluje banka. Metodologijo izdelave ocene tveganosti banke, si bomo podrobneje ogledali v enem izmed naslednjih poglavij.

4.1.4. Nadzorna strategija

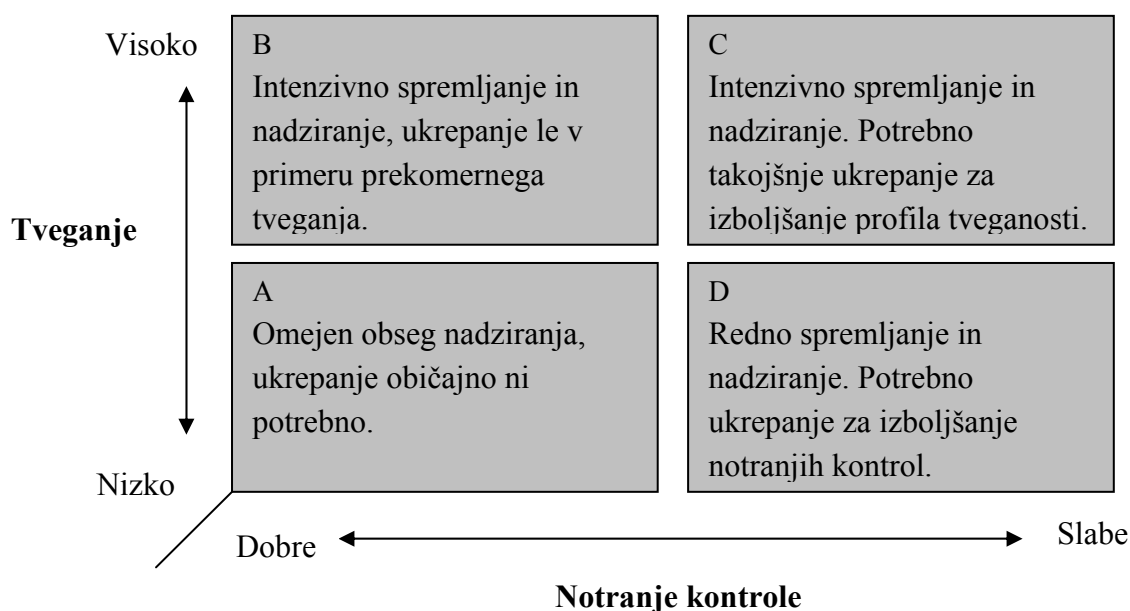
Namen nadzorne strategije je oblikovati nadzorni program, ki bo opredelil naloge, ki jih morata v naslednjem nadzornem obdobju opraviti na eni strani banka in na drugi nadzornik. Nadzorna strategija se osredotoča na tista področja oziroma teme, ki so bile tekom pregleda opredeljene kot (potencialno) problematične oziroma tvegane. (Risk Based Approach to Supervision of Banks, 1998, str. 20)

Kadar so ob pregledu ugotovljene nepravilnosti ali kršitve veljavne zakonodaje in/ali pravil obvladovanja tveganj, bo nadzornik zahteval takojšnje ukrepanje banke. Stopnja ukrepanja nadzornika bo odvisna od vrste kršitev oziroma nepravilnosti ter pooblastil, ki mu jih daje zakonodaja. Ukrepanje je natančneje opredeljeno tudi v sami nadzorni strategiji.

Nadzornik pa lahko ugotovi, da takojšnje ukrepanje banke sicer ni potrebno, pri čemer pa je treba tekom naslednjega nadzornega obdobja večjo pozornost nameniti spremljanju in proučevanju tistih področij v banki, ki so bila med pregledom opredeljena kot bolj tvegana. Nadzornik bo v nadzorni strategiji opredelil tudi orodja, s katerimi bo nadziral razvoj in vpliv ugotovljenih obstoječih in predvidenih problemov na profil tveganosti banke ter orodja, preko katerih bo spremljal izpolnjevanje naloženih ukrepov banki. Bistvena sestavina nadzorne strategije je določitev dolžine nadzornega obdobja oziroma čas, ko bo nadzornik ponovno ocenjeval profil tveganosti banke.

Intenziteta in obseg nadzora v sledečem nadzornem obdobju sta odvisna od profila tveganosti banke in ju lahko zaradi lažjega razumevanja prikažemo tudi v obliki matrike.

Slika 4-2: Matrika intenzitete nadzora glede na profil tveganosti banke

Vir: Prirejeno po Risk Based Approach to Supervision of Banks, 1998, str. 22.

Banka, ki se nahaja v kvadrantu A bo potrebovala takšen obseg nadziranja, ki bo nadzorniku omogočal, da pravočasno zazna spremembe v pofilu tveganosti banke. Nadzorno obdobje banke v navedenem kvadrantu je običajno najdaljše.

V kvadrantu B se nahaja banka, ki ima sicer dobre in učinkovite notranje kontrole, ampak je izpostavljena visokemu pripadajočemu tveganju. Nadzornik bo takšno banko intenzivno spremljal in nadziral ter se tako prepričal, da visoko tveganje ostaja pod učinkovito kontrolo, in da je profil tveganosti za banko še sprejemljiv in obvladljiv.

Kvadrant C je značilen za banke z visokim tveganjem in slabimi notranjimi kontrolami. Nadzornik bo od banke zahteval takojšnje ukrepanje bodisi v smeri zmanjšanja tveganja

bodisi izboljšanja notranjih kontrol ali obojega. Ukrepanje banke bo nadzornik skrbno spremljal. Nadzorno obdobje bo v primeru takšne banke najkrajše, zelo verjetno krajše od leta dni.

Od banke v kvadrantu D, ki ima sicer nizko tveganje a slabe notranje kontrole, bo nadzornik običajno zahteval ukrepanje v smeri izboljšanja notranjih kontrol.

4.1.5. Sporočanje izidov

Ob koncu pregleda v banki in potem ko je nadzornik izdelal oceno tveganosti banke, je potrebno rezultate in ugotovitve na ustrezen način sporočiti upravi banke. Pri sporočanju izidov se nadzornik poslužuje razgovorov z upravo in formalnega pisnega sporočanja. Sporočanje v pisni obliki je običajno standardizirano. Kako, kdaj in komu se sporočijo izidi pregleda in v kakšnem obsegu, določajo interni akti nadzornika.

Nadzornik mora upravi banke jasno sporočiti svoje ugotovitve o višini tveganja, ki ga banka prevzema in učinkovitosti notranjih kontrol. Poleg tega mora dovolj podrobno razložiti dejavnike, ki so vodili do sklepa o oceni tveganj. Prav tako mora nadzornik upravi sporočiti, katera so tista področja, za katera ugotavlja, da so problematična in je zato potrebno takojšnje ukrepanje banke. Nadzornik mora svoje ugotovitve dobro argumentirati in jasno izraziti pričakovano ukrepanje banke. Nadzornik bo upravi sporočil tudi, katera so potencialno problematična področja, ki zahtevajo bolj skrbno spremljavo in nadzor. Z ugotovitvami in ukrepi je potrebno seznaniti tudi nadzorni svet banke.

4.2. Metodologija revidiranja

Če daje Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988 vtis, da se nanaša in ureja le ozek del poslovanja banke, to je kapitalske zahteve banke, potem dajeta Basel II in nova evropska kapitalska smernica vsakemu bralcu jasno vedeti, da je kapitalska regulativa vsebinsko veliko širše in celovitejše zastavljena. Basel II v drugem stebru obravnava regulatorni nadzor, v okviru katerega zahteva od bančnega nadzornika, da je sposoben ocenjevati tveganja kot del nadzorniškega pregledovanja in ocenjevanja z namenom oblikovanja sodbe o ustreznosti nivoja kapitala vsake banke glede na njen profil tveganosti. Nadzorniški proces pregledovanja in ocenjevanja je integralni del nadzora, ki temelji na tveganjih, ki mora pokrivati vse aktivnosti in vsa pomembna tveganja banke.

Basel II je sprožil vrsto polemik glede zagotavljanja enakih pogojev poslovanja. Več kot 40 nacionalnih diskrecijskih pravic in različna nadzorna praksa dajejo nacionalnim nadzornikom možnost različne interpretacije in uporabe Basla II, kar poraja neenake konkurenčne pogoje in možnost nastanka regulatorne arbitraže. Nadzorna praksa med državami se razlikuje po naravi in vsebini in je odvisna predvsem od velikosti, strukture in stopnje kompleksnosti bančnega sistema. V ta namen sta bili na nivoju EU vzpostavljeni

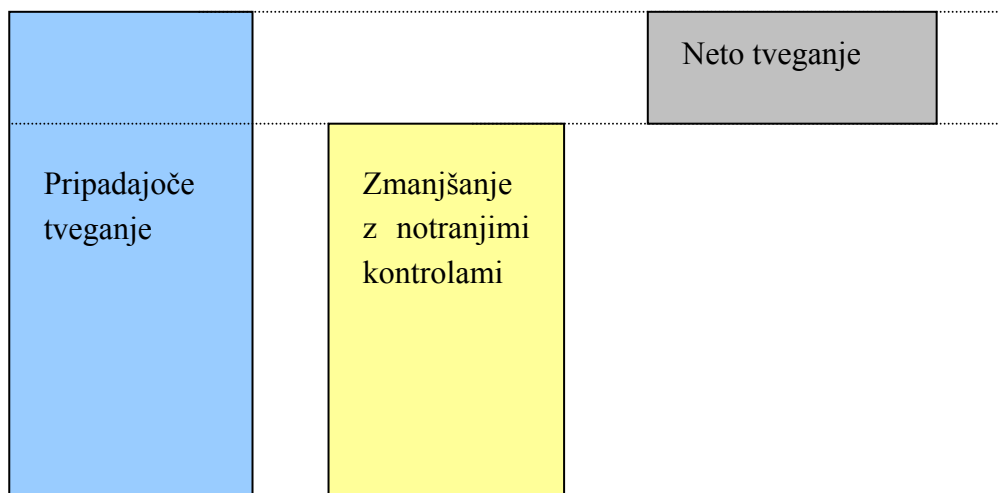
Kontaktna skupina in Komisija evropskih bančnih nadzornikov, ki naj bi poskrbeli, da se bodo prakse v izvajanju nadzora med članicami EU čim bolj uskladile, saj bo le tako mogoče doseči enake pogoje poslovanja za vse.

Navedeni komisiji sta tako oblikovali dokument Visoka načela sistema ocenjevanja tveganosti, ki naj bi ga razvile in implementirale vse bančne nadzorne institucije držav članic EU kot orodje širšega procesa nadzorniškega pregledovanja in ocenjevanja. Sistem ocenjevanja tveganosti, ki ga v nadaljevanju obširneje predstavljam, naj bi zagotovil potrebno stopnjo konvergence med nadzorniškimi praksami in naj bi postal osnovno orodje bančnih nadzornikov pri ocenjevanju tveganosti banke. Sistem ocenjevanja tveganosti naj bi do neke mere poenotil nadzorno prakso v državah članicah EU, bankam s tega vidika zagotovil enake pogoje poslovanja, nadzornim institucijam pa olajšal medsebojno komunikacijo.

4.2.1. Sistem ocenjevanja tveganosti

Cilj sistema ocenjevanja tveganosti, kot ga je zasnovala Kontaktna skupina je oceniti tveganost banke, pri čemer je želja pridobiti oceno neto tveganosti banke. Vsaka poslovna aktivnost banke nosi njej pripadajoče tveganje, ki ga lahko banka do neke mere zmanjša z ustreznimi in učinkovito delujočimi notranjimi kontrolami. Tveganje, ki ostane ob delujočih notranjih kontrolah, imenujemo neto tveganje.

Slika 4-3: Shematski prikaz neto tveganja

Za neto tveganost banke se pogosto uporablja pojem profil tveganosti banke. Profil tveganosti banke je torej odvisen od višine tveganja, ki ga banka prevzema in učinkovitosti pripadajočih notranjih kontrol. Banka, ki ima visoko tveganje in dobro razvite in delujoče notranje kontrole, ima lahko ugodnejši profil tveganosti, kot banka, ki se izpostavlja povprečnemu tveganju in ima slabo razvite notranje kontrole. Velik profil tveganosti pomeni veliko potencialno spremenljivost prihodkov. Bančni nadzornik bo praviloma

izvajal intenzivnejši nadzor nad tistimi bankami in tistimi poslovnimi aktivnostmi posamezne banke, ki imajo relativno večji profil tveganosti.

Komisija evropskih bančnih nadzornikov v prilogi dokumenta Visoka načela sistema ocenjevanja tveganosti opredeljuje devet vrst tveganj, ki naj bi bila predmet pregleda in ocenjevanja bančnih nadzornikov. Ta tveganja so: kreditno tveganje, tržno tveganje, obrestno tveganje, likvidnostno tveganje, operativno tveganje, strateško tveganje, tveganje ugleda, kapitalsko tveganje in tveganje dobičkonosnosti. Vsako izmed naštetih tveganj lahko banka zmanjšuje z učinkovitimi notranjimi kontrolami.

Notranje kontrole predstavljajo sistem kontrol, finančnih ali drugih, ki se vzpostavijo zato, da se zagotovi uspešno in učinkovito opravljanje operacij, zanesljive finančne informacije in poročila ter usklajenost z zakonodajo (Kinsella, 1995, str. 48). Med notranje kontrole štejemo: organizacijo, politike, sisteme, procedure, navodila, standarde, načrte, razne komisije, plane, sezname, poročila, zapisnike, postopke, interno revidiranje in podobno.

Temelj sistema ocenjevanja tveganosti je razčlenitev banke, ki jo nadzorniki izvedejo v več zaporednih korakih (Supervisory Review: High Level Principles on Risk Assessment System, 2003, str. 4):

1. Razčlenitev banke na poslovne aktivnosti

Zaradi lažjega prepoznavanja, vrednotenja in združevanja tveganj in kvalitete notranjih kontrol se banka razčleni na posamezne poslovne aktivnosti. Poslovna aktivnost je lahko skupina ali posamezen poslovni proces, oddelek, področje, divizija ali celo podrejena družba. Bančni nadzornik opredeli kvalitativne in kvantitativne kriterije za ustrezno razčlenitev banke. Osnovni motiv razdelitve je, da se z njo zagotovi obvladljiv in celovit pregled nad banko v smislu identifikacije tveganj in njihovega obvladovanja.

2. Določanje pomembnosti in uteži poslovnim aktivnostim

Na podlagi kvantitativnih (npr. prispevek posamezne poslovne aktivnosti k prihodkom in/ali dobičku in/ali kapitalskim zahtevam) in kvalitativnih (npr. strateška pomembnost) kriterijev se vsaki poslovni aktivnosti določi pomembnost v obliki numerične vrednosti. Lestvica mora biti progresivna, to pomeni, da mora imeti bolj pomembna aktivnost relativno večjo utež.

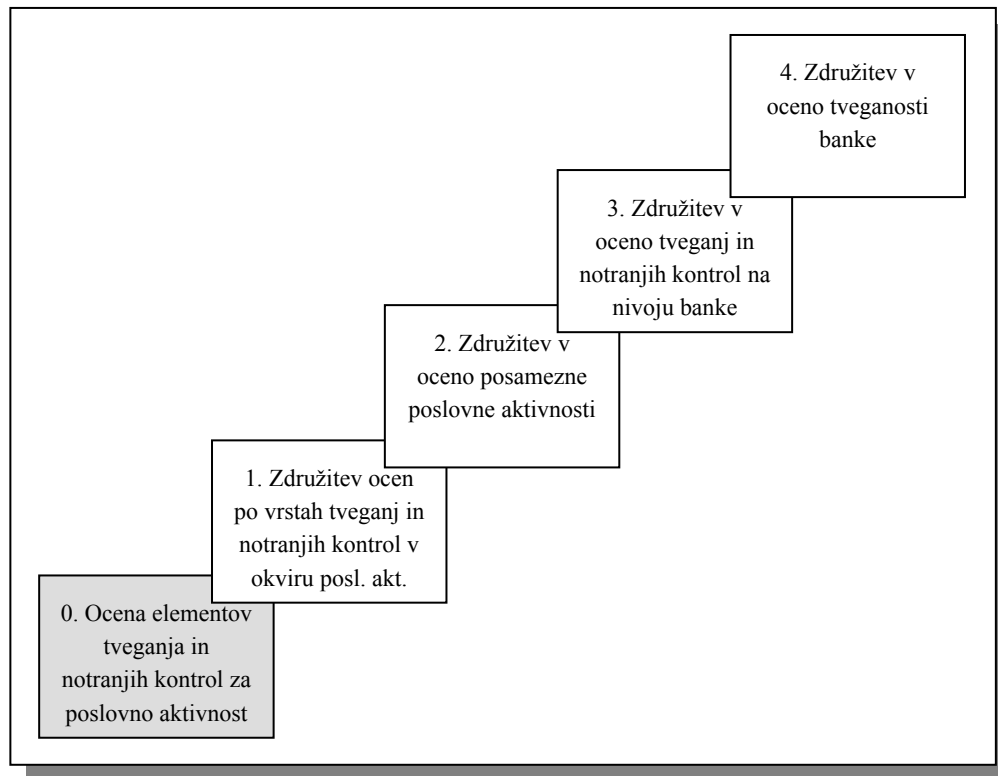
3. Izbira pomembnih vrst tveganj in določanje uteži izbrani vrsti tveganj

Običajno se banka pri vsaki poslovni aktivnosti izpostavlja več vrstam tveganj, pri čemer so ena pomembnejša od drugih. Zaradi obvladljivosti in preglednosti ocenjevanja profila tveganosti se iz nabora devetih tveganj izbira omeji le na najpomembnejša tveganja, ki so značilna za posamezno poslovno aktivnost banke (npr. pri poslovni aktivnosti zakladništva – trgovanja izberemo naslednja tveganja: tržno, obrestno, operativno in kreditno). Podobno

kot se glede na pomembnost utežijo poslovne aktivnosti, se za vsako poslovno aktivnost posebej utežijo tudi izbrane vrste tveganja, ki bodo predmet ocenjevanja.

Ko je banka razčlenjena, se lahko začne izvajati proces ocenjevanja profila tveganosti. Ta proces lahko prikažemo tudi shematsko.

Slika 4-4: Ocenjevanje profila tveganosti banke

Vir: Prirejeno po Supervisory Review: High Level Principles on Risk Assessment System (2003, str. 14).

Osnovni gradnik sistema ocenjevanja tveganosti banke je ocena posameznih elementov tveganja in notranjih kontrol. Vsaka vrsta tveganj je namreč sestavljena iz elementov tveganj. Na primer, kreditno tveganje sestavljajo elementi, kot so: verjetnost neplačila, korelacija in koncentracija ter stopnja poplačila. V nadaljevanju bomo podrobneje obravnavali elemente kapitalnega tveganja in pripadajoče notranje kontrole. Tveganje se ocenjuje po dveh dimenzijah: kolikšna je verjetnost nastanka tveganega dogodka in kakšen je učinek v primeru nastanka tveganega dogodka. Naj na tem mestu le še omenim, da ocena za posamezno vrsto tveganja ni enostavno povprečje ocen elementov tveganja, ampak je večja utež dana višjim ocenam, ki predstavljajo večje tveganje oziroma slabše notranje kontrole.

4.2.2. Visoka načela sistema ocenjevanja tveganosti

Kot sem že omenila v prejšnjem poglavju sta Kontaktna skupina in Komisija evropskih bančnih nadzornikov izdali Visoka načela sistema ocenjevanja tveganosti banke, ki naj bi pomenila korak k večji usklajenosti sistemov ocenjevanja tveganosti bank v državah članicah EU, povečala primerljivost in olajšala izmenjavo informacij med nacionalnimi bančnimi nadzorniki. Za boljše razumevanje obsega, vsebine in namena sistema ocenjevanja tveganosti v nadaljevanju povzemamo njegova bistvena načela.

1. Načelo: Celovitost sistema ocenjevanja tveganosti

Sistem ocenjevanja tveganosti mora biti celovit sistem. Nacionalni nadzornik mora izdelati navodila, v skladu s katerimi bo sistem ocenjevanja zajel in združeval vsa tveganja in notranje kontrole posamezne banke. Celovita ocena tveganj in notranjih kontrol naj bi bila izvedena na način, ki bo omogočal alokacijo nadzorniških virov na tiste banke in tista področja v banki, ki so najbolj tvegana in zato potrebujejo največ pozornosti. Navedeno naj bi se doseglo tako, da v sistemu ocenjevanja visoko tveganje dobi relativno višjo utež kot nizko tveganje in slabe notranje kontrole relativno višjo utež kot dobre notranje kontrole. Pri tem je pomembno, da je večji poudarek še vedno na tveganju, to pomeni, da kombinacija z nizkim tveganjem in slabimi notranjimi kontrolami dobi boljšo oceno kot kombinacija visokega tveganja in dobrih notranjih kontrol.

2. Načelo: Razčlenitev banke

Že v prejšnjem poglavju sem omenila in obrazložila, da je temelj sistema ocenjevanja tveganosti razčlenitev banke, ki jo nadzorniki izvedejo v več zaporednih korakih. Naj na tem mestu le še dodam, da se razčlenitev banke izvede vse do nivoja poslovnih procesov, kjer dejansko nastaja tveganje in kjer so vzpostavljene notranje kontrole. Razčlenitev posamezne banke naj bi bila sorazmerna obsegu in kompleksnosti poslovnih aktivnosti banke.

3. Načelo: Primerljivost sistemov ocenjevanja tveganosti

Da bi bili sistemi ocenjevanja tveganosti dejansko primerljivi med seboj, je Komisija evropskih bančnih nadzornikov sestavila seznam najpomembnejših tveganj, ki morajo biti vključena v sistem ocenjevanja tveganosti. Ta tveganja so: kreditno tveganje, tržno tveganje, obrestno tveganje, likvidnostno tveganje, operativno tveganje, strateško tveganje, tveganje ugleda, kapitalsko tveganje in tveganje dobičkonosnosti. Navedena tveganja obravnava tudi Basel II. Poleg tveganj je potrebno ločeno ocenjevanje notranjih kontrol. Nadzorniki morajo določiti jasno mejo med tveganjem in notranjimi kontrolami.

4. Načelo: Kvalitativna in kvantitativna ocena

Rezultati ocene tveganosti naj bi bili kvalitativne in kvantitativne narave. Kvantitativna ocena naj bi omogočala primerjavo med bankami znotraj posamezne države in med državami. Vir informacij, na podlagi katerih nadzorniki ocenjujejo posamezno tveganje v

banki niso le neposredni pregledi v banki, ampak tudi redna poročila, ki jih banke pošiljajo nadzorniku, redni sestanki z vodstvi banke, interna poročila banke, ki jih ta na zahtevo pošlje nadzorniku ter poročila o opravljenih revizijskih pregledih bodisi notranje ali zunanje revizije.

5. Načelo: Informacijska podpora sistemu ocenjevanja tveganosti

Nadzornikom se priporoča, da razvijejo informacijski program za sistem ocenjevanja tveganosti. Prednosti takšnega programa so:

- ❑ boljši pregled nad organizacijsko strukturo posamezne banke,
- ❑ lažje ocenjevanje tveganj in kontrol,
- ❑ z vnaprej določenim avtomatskim združevanjem ocen se poveča učinkovitost nadzornika. Ročno združevanje ocen je običajno časovno zamudno in izpostavljeno večjemu tveganju nastanka napake.
- ❑ programsko orodje standardizira delovne postopke in omogoča primerjavo in prenos informacij med inšpektorji in nadzorniki različnih držav,
- ❑ programsko orodje lahko izboljša integralnost in nadzor nad posamezno banko.

6. Načelo: Zagotavljanje kvalitete

Zagotavljanje kvalitete je bistveni elementi celotnega procesa. Nadzornik mora slediti kvaliteti in konsistentnosti sistema ocenjevanja. S konsistentnostjo je mišljeno, da se zagotovi, da je intenzivnost nadzora približno enaka za vse banke z enakim profilom tveganosti. Med notranje kontrole, ki lahko zagotovijo kvaliteto in konsistentnost rezultatov ocenjevanja, lahko štejemo:

- ❑ »načelo štirih oči«, to pomeni sodelovanje najmanj dveh inšpektorjev v samem izvajanju procesa ocenjevanja tveganosti,
- ❑ predstavitev rezultatov ocenjevanja organu za zagotavljanje kvalitete, ki sestoji iz najbolj izkušenih in kvalitetnih nadzornikov (inšpektorjev),
- ❑ skupino zaposlenih, ki služijo kot pomoč pri procesu ocenjevanja tveganosti, hkrati pa skrbijo za nadaljnji razvoj metodologije ocenjevanja tveganosti in programsko orodje.
- ❑ programsko orodje mora zagotavljati revizijsko sled, tako da je za vsako spremembo ocene zagotovljena sled do posameznega odgovornega inšpektorja.

7. Načelo: Razkritje metodologije

Nadzorniki naj bi bankam, ki so predmet nadzora, razkrili splošne značilnosti metodologije, uporabljene v procesu ocenjevanja tveganosti banke.

4.3. Revidiranje kapitalskega tveganja v banki

Med tveganji, ki se ocenjujejo v okviru ocenjevanja tveganosti banke, je tudi kapitalsko tveganje. Komisija evropskih bančnih nadzornikov je za namene sistema ocenjevanja tveganosti kapitalsko tveganje opredelila kot tveganje, ki se nanaša na neustrezno sestavo kapitala glede na obseg in vrsto poslovanja banke oziroma tveganje nastanka težav pri

pridobivanju svežega kapitala, še posebno ob potrebi po hitrem povečanju kapitala ali ob neugodnih pogojih v poslovnem okolju.

V skladu z opisanim sistemom ocenjevanja tveganosti banke bom področje kapitalskega tveganja razdelila na posamezne elemente tveganja (lastniška struktura, struktura in kvaliteta kapitala, dostopnost kapitala, ocena višine kapitalske ustreznosti in trendi), ki določajo obseg tveganja in ki so osnovni gradnik končne ocene kapitalskega tveganja. Ločeno od tveganja se ocenjujejo notranje kontrole. Tudi notranje kontrole bomo razdelili na posamezne elemente (upravljanje, postopki in procedure, poročanje, notranje revidiranje, skladnost s predpisi, informacijska podpora in kadri) in vsak element podrobneje opisali in analizirali.

Namen revidiranja kapitalskega tveganja je analizirati dejavnike, ki lahko vplivajo na solventnost banke in ugotoviti, ali je banka glede na tveganja, ki jih prevzema, ustrezno kapitalizirana. Slednjo ugotovitev lahko podamo šele potem, ko kvalitativno in kvantitativno pregledamo in presodimo vse dejavnike, ki dejansko ali potencialno vplivajo na kapital banke.

4.3.1. Elementi tveganja

4.3.1.1. Lastniška struktura

Višina kapitala je bistvenega pomena za solventnost banke, pri čemer je prav tako pomembna tudi lastniška struktura kapitala. Lastništvo banke je strogo nadzirano in licencirano s strani bančnega nadzornika. Lastništvo banke na nek način urejajo že Temeljna načela za učinkovit bančni nadzor, ki sicer niso obvezujoča, so pa temeljni standard vsake države. Na licenciranje in lastništvo banke se nanašajo 4 načela, pri čemer 3. načelo med drugim pravi: »Postopek licenciranja mora vključevati najmanj oceno lastniške strukture banke, uprave in najvišjega managementa, operativnega poslovnega načrta, notranje revizije ter načrtovanega finančnega položaja banke, skupaj z njeno kapitalsko osnovo.« 4. načelo pa: »Bančni nadzorniki morajo imeti pravico do pregleda in zavrnitve kateregakoli predloga za prenos pomembnih lastniških deležev ali kontrolnih vplivov v obstoječih bankah na druge osebe.«

Izdaja dovoljenja banki za opravljanje bančnih storitev je v Sloveniji v skladu z Zakonom o bančništvu pogojena z oceno lastniške strukture, transparentnosti povezav med posameznimi delničarji in njihove primernosti. Hkrati morajo vse osebe, ki želijo pridobiti 10% ali večji delež v kapitalu banke oziroma njenih glasovalnih pravicah (kvalificirani delež), pridobiti dovoljenje Banke Slovenije. Pri oceni kvalificiranega delničarja se upošteva vpliv preteklega in sedanjega delovanja delničarja samega, pa tudi z njim povezanih oseb, na varno in skrbno poslovanje banke ter opravljanje nadzora nad banko.

Sposobnost delničarjev, da nudijo banki dodatno finančno pomoč v primeru težav, se presoja ob izdaji dovoljenja za pridobitev kvalificiranega deleža banke. V tem postopku namreč Banka Slovenije upošteva tudi finančno moč delničarjev, saj je od nje odvisna uspešnost posebnega ukrepa nadzora, in sicer da Banka Slovenije naloži banki sprejem odločitve o povečanju osnovnega kapitala. Takšno obveznost lahko Banka Slovenije naloži banki bodisi v primeru dodatnih ukrepov za uresničevanje pravil o obvladovanju tveganj, bodisi zaradi zagotovitve ekonomske stabilnosti banke, ko je uvedena izredna uprava.

Lastniška struktura banke mora zagotavljati integriteto bančnega kapitala in stabilnost banke. Lastniki banke ne smejo banke izpostavljati dodatnim tveganjem, ampak morajo delovati v interesu banke (Van Greuning, 2003, str. 103). Delničarji, ki predvsem zasledujejo svoje lastne interese in ne delujejo v interesu banke, lahko vplivajo na poslabšanje kvalitete naložb in probleme z dobičkonosnostjo.

Glavni interni vir kapitala banke so njeni zadržani dobički, to je del čistega dobička, ki ostane banki po izplačilu dividend. Zadržani dobički so odvisni od naložbene politike, finančne politike in politike dividend. Pri planiranju poslovanja in finančnem planiranju, v okviru katerega se banka odloča o strukturi in virih kapitala, ima pomembno vlogo dividendna politika. Sprememba dividendne politike lahko namreč bistveno vpliva na ceno delnice, saj dividendna politika odraža prihodnja pričakovanja glede dobičkonosnosti banke. Zmanjšanje dividend na primer investitorje opozarja na potencialno zmanjšanje nivoja dobička v prihodnje, kar se posledično odraža v znižanju cene delnice. Dividendna politika bi morala biti oblikovana tako, da se izogne morebitnim prihodnjim zmanjšanjem dividend in upošteva preteklo in planirano gibanje dobička. Poleg tega je treba ob opredeljevanju ciljne vrednosti dividende upoštevati tudi pričakovanja delničarjev, planirano rast naložb, likvidnostne potrebe in tržno ceno delnice. Dividendna politika ne sme kapitalsko izčrpavati banke, ampak mora zagotavljati zdravo rast kapitala in ustrezno donosnost delničarjem.

Rast bančnih naložb je podrejena rasti kapitala znotraj banke in je posredno odvisna od politike dividend v banki in od možnosti banke, da povečuje svoj kapital iz alternativnih virov. Interna stopnja rasti kapitala je pozitivno odvisna od neto marže, izkoriščenosti celotnih sredstev v banki, kapitalnega multiplikatorja (razmerje med vrednostjo celotnih sredstev in vrednostjo kapitala) in stopnje neizplačanega dobička. Večji kot je delež izplačanega dobička, nižja bo interna stopnja rasti kapitala v banki. (Dimovski, 2000, str. 109)

V obdobju ekonomske recesije ali v primeru, ko se finančna moč banke poslabšuje, mora banka zmanjšati, ali celo ukiniti izplačila dividend. To banki narekuje tudi Zakon o bančništvu, saj banka ne sme izplačati dobička:

- če je kapital banke manjši od predpisanega minimalnega kapitala,
- če bi se kapital banke zaradi izplačila dobička zmanjšal tako, da ne bi več dosegal predpisanega minimalnega kapitala,

- ❑ če banka ne zagotavlja predpisanega najmanjšega obsega likvidnosti,
- ❑ če banka zaradi izplačila dobička ne bi več zagotavljala predpisanega najmanjšega obsega likvidnosti,
- ❑ če je Banka Slovenije banki odredila odpravo kršitev v zvezi z napačnim izkazovanjem aktivnih oziroma pasivnih bilančnih postavk, katerih pravilno izkazovanje bi vplivalo na izkaz uspeha banke, in banka ni ravnala v skladu s to odredbo o odpravi kršitev.

Bančni nadzornik ocenjuje lastniško strukturo z vidika finančne moči delničarjev in zagotavljanja stabilnosti banke, odgovornega odnosa lastnikov do kapitalskega tveganja ter z vidika dividendne politike, ki jo vodi banka.

4.3.1.2. Struktura in kvaliteta kapitala

Sestavine kapitala imajo lahko različne oblike, dospelosti in stopnje tveganja. Običajno pa imajo vse ali kombinacijo treh pomembnih lastnosti: stalnost, razpoložljivost za pokrivanje izgub banke ter pravno podrejenost pravicam vlagateljev in drugih upnikov.

Kapital banke sestavljata temeljni kapital in dodatni kapital, pri čemer dodatni kapital banke ne sme presegati temeljnega. Ta omejitev kaže na dejstvo, da je dodatni kapital banke manj kvaliteten in ni trajen, saj ima običajno določen rok dospelosti.

Tabela 4-1: Izračun regulatornega kapitala banke v skladu s slovensko bančno zakonodajo

1.	OSNOVNI KAPITAL IN KAPITALSKE REZERVE	_____
2.	REZERVE IZ DOBIČKA	_____
3.	PRENESENI ČISTI DOBIČEK IZ PREJŠNJIH LET	_____
4.	DOBIČEK TEKOČEGA POSLOVNEGA LETA ^a	_____
5.	REZERVACIJE ZA SPLOŠNA BANČNA TVEGANJA	_____
6.	DRUGE POSTAVKE ^b	_____
7.	ZMANJŠANJE ^c	_____
8.	TEMELJNI KAPITAL (1+2+3+4+5+6-7)	_____
9.	KUMULATIVNE PREDNOSTNE DELNICE	_____
10.	KUMULATIVNE PREDNOSTNE DELNICE S FIKSNIM DONOSOM	_____
11.	HIBRIDNI INSTRUMENTI	_____
12.	PODREJENI DOLG I.	_____
13.	DRUGE POSTAVKE ^d	_____
14.	DODATNI KAPITAL I (9+10+11+12+13)	_____
15.	PODREJENI DOLG II.	_____
16.	DODATNI KAPITAL II	_____
17.	DODATNI KAPITAL ZA VKLJUČITEV V KAPITAL <i>(manjši izmed (14 + 16) in 8)</i>	_____
18.	SKUPAJ TEMELJNI IN DODATNI KAPITAL (8+17)	_____
19.	ZMANJŠANJE ^f	_____
20.	KAPITAL BANKE (18-19)	_____

^a dobiček tekočega poslovnega leta po odbitku davkov in drugih dajatev in če je višino dobička potrdil pooblaščen revizor, se upošteva v višini 50%;

^b v druge postavke se vključuje splošni prevrednotovalni popravek kapitala, ki se nanaša na prej navedene postavke;

^c temeljni kapital se zmanjša za lastne delnice, neopredmetena dolgoročna sredstva banke, preneseno izgubo in izgubo tekočega leta, druge postavke po lastnostih enake prej navedenim;

^d med druge postavke se vključuje splošni prevrednotovalni popravek kapitala, povezan s sestavinami dodatnega kapitala I iz postavke pod 9. in 10. točko in 45% zneska posebnega prevrednotovalnega popravka kapitala v zvezi z osnovnimi sredstvi in kapitalskimi naložbami;

^e temeljni in dodatni kapital se zmanjšata za:

- naložbe banke v delnice, poslovne deleže oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, v katerih kapitalu je banka udeležena z več kot 10% in druge naložbe v te osebe, ki se pri ugotavljanju kapitalne ustreznosti teh oseb lahko upoštevajo v izračunu njihovega kapitala;
- naložbe banke v delnice, poslovne deleže oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, ki niso osebe navedene pod prejšnjo alinejo, v obsegu, ki presega 10% kapitala banke izračunanega pred tem zmanjšanjem;
- nelikvidna sredstva;

Vir: Prirejeno po sklepu o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic.

Temeljni kapital je najkvalitetnejši kapital in je trajen. Najkvalitetnejši kapital so vplačane navadne delnice. Njihovega vplačila ni mogoče zahtevati nazaj, ne povzročajo fiksnih finančnih stroškov, imetnik nima pravice prejeti dividende, če ni dobičkov, v stečaju so ti zneski povsem podrejeni. Tudi razkrite rezerve spadajo med visokokvalitetni kapital, ker se

izkazujejo v izkazih, so permanentne in predstavljajo sredstva, ki izključno pripadajo banki ter so na voljo za pokrivanje tekočih in bodočih izgub.

Vključevanje medletnih dobičkov v temeljni kapital pa je mogoče le pod strogimi pogoji: da so ti dobički potrjeni s strani pooblaščenih revizorjev, da niso obremenjeni z nobenimi predvidenimi stroški ali dividendami. Revizijska potrditev teh dobičkov pa ne pomeni nujno, da je potrebna popolna revizija računovodskih izkazov oziroma v takem obsegu kot ob koncu leta.

Pomembna sestavina temeljnega kapitala so tudi splošne rezervacije. To so rezervacije, ki jih banka nameni za v času oblikovanja še neugotovljene, neznane izgube. Splošne rezervacije so prosto na razpolago za pokrivanje izgub, ko bodo kasneje materializirane oziroma znane. Temeljni kapital mora ostati stabilen in najkvalitetnejši del kapitala, zato je potrebno skrbeti, da so rezervacije, ki jih banka šteje v izračun kapitala res oblikovane z namenom, da bodo ostale trajna sestavina kapitala in da bodo uporabljene le za res izjemne, nepredvidene dogodke. Torej v temeljnem kapitalu praviloma ne smejo biti rezervacije, oblikovane za neke znane namene, znana razvrednotenja ali znana tveganja ob času oblikovanja. (Majcen, 2001, str. 12)

Pomembni postavki dodatnega kapitala sta kumulativne prednostne delnice s fiksno dividendo in podrejeni dolžniški instrumenti, pri čemer je v praksi najpogosteje uporabljena sestavina dodatnega kapitala prav podrejeni dolg. Podrejeni dolg se lahko vključuje v izračun regulatornega kapitala, če izpolnjuje naslednje pogoje (Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic):

- ❑ imetnik podrejenega dolžniškega instrumenta ima v primeru stečaja oziroma likvidacije banke pravico do poplačila šele po poplačilu drugih upnikov;
- ❑ ni na razpolago za kritje izgube v času rednega poslovanja banke, ampak šele v stečaju oziroma likvidaciji banke;
- ❑ pogodbeni rok zapadlosti oziroma rok za odpoklic, če rok zapadlosti ni določen, znaša najmanj 5 let in 1 dan.

Podrejeni dolg nudi banki vrsto ugodnosti in prednosti pred lastniškim kapitalom. Obrestni odhodki iz naslova podrejenega dolga so davčno priznan odhodek, zaradi česar so običajno stroški financiranja pri podrejenem dolgu nižji kot pri delniškem kapitalu. Nadalje, upniki podrejenega dolga niso udeleženi pri delitvi dobička, podrejeni dolg pa predstavlja dodatni finančni vzvod za lastnike kapitala, kar lahko slednjim povečuje dividendno.

V zadnjem času se vse bolj poudarja pomen podrejenega dolga tudi zaradi t.i. nastajanja samonadzora v finančnem sektorju, kajti vplačniki podrejenega dolga pozorno spremljajo poslovanje in ravnanje tistih, ki so jim zaupali svoj denar pod pogoji podrejenosti (Majcen, 2001, str. 18).

Kadar se v strukturi celotnega kapitala zmanjša delež temeljnega kapitala, lahko sklepamo, da banka v večji meri uporablja dodatni kapital za izpolnjevanje minimalnih kapitalskih zahtev. Takšna sprememba kaže na premik k uporabi manj kvalitetnih oblik kapitala.

Bančni nadzornik ocenjuje strukturo, stalnost, kvaliteto in vzroke sprememb posameznih sestavin kapitala.

4.3.1.3. Dostopnost kapitala

Količnik kapitalске ustreznosti se lahko spremeni, bodisi da se spremeni števec, t.j. kapital, bodisi imenovalec, t.j. tveganju prilagojena aktiva. Za doseganje določenega nivoja kapitalskega količnika banke običajno storijo oboje, t.j. povečajo kapital in zmanjšajo ali prestrukturirajo naložbe. Vendar pa pri zmanjševanju aktive lahko nastopijo težave, ko banka ne more več generirati ustreznih prihodkov in lastnikom zagotoviti ustrezne donosnosti. Kakšno strategijo bo banka zavzela pri doseganju količnika kapitalске ustreznosti, je pogosto odvisno tudi od poslovnega cikla. V obdobju poslovnega razcveta bo banka verjetno raje povečala kapital, v času recesije pa se bo odločila za zmanjšanje obsega naložb.

Poleg poslovnih ciklov je pomemben faktor izbire strategije tudi stopnja »podkapitaliziranosti« in čas, ki ga ima banka na voljo za dokapitalizacijo. Če je banka v slabem finančnem stanju, so njene možnosti za povečanje kapitala precej omejene in hkrati tudi drage. Prav zaradi tega naj bi banka vzdrževala kapitalsko rezervo nad regulatornim minimumom.

Banka lahko poveča kapital z notranjo dokapitalizacijo ali pa ga pridobi iz zunanjih virov. Notranja dokapitalizacija je možna, kadar ima banka zdravo rast in so njene poslovne aktivnosti dobičkonosne. Stabilna in rastoča banka bi morala z zadržanimi dobički redno povečevati kapitalsko bazo. Zadržani dobički omogočajo rast in ohranjajo konkurenčnost banke. Notranja dokapitalizacija pa ni vedno zadostna za planirano rast banke, zato se mora banka kapitalsko opreti tudi na zunanje vire. Zunanji viri so lahko privatni (gospodarske družbe), javni (država), pol-javni (gospodarske družbe v državni lasti) ali kombinacija naštetega. Zunanji kapital je lahko domači ali tuj. Kapital iz zunanjih virov predstavljajo finančni instrumenti, ki imajo običajno obliko kapitala: delniški kapital ali hibridni instrumenti, kot na primer zamenljive obveznice, ki se v končni fazi konvertirajo v delniški kapital. Kot smo že omenili pa se kapital iz zunanjih virov lahko nahaja tudi v obliki dolgoročnega podrejenega dolga. Naštete oblike kapitala se razlikujejo po stalnosti, stopnji upravljalškega vpliva, stroškov in koristi.

Uprava banke mora redno ocenjevati, kakšne so realne možnosti banke za povečanje kapitala. Gre za dvodimenzionalno oceno: iz katerih virov in v kolikšnem obsegu lahko banka poveča kapital. Pri povečanju kapitala ima banka običajno na voljo tri možnosti. Prvič, kapitalsko injekcijo lahko dajo obstoječi delničarji banke. Ta možnost je najpogostejše

uporabljena pri tistih bankah, ki imajo le nekaj finančno močnih in velikih delničarjev, ter pri bankah, ki so v lasti pomembnejše tuje banke. Druga možnost za povečanje kapitala je nova izdaja delnic novemu krogu delničarjev. Obstoječi delničarji bodo morda neradi pristali na takšno rešitev, saj se bo z novo izdajo delnic zmanjšal njihov delež v kapitalu banke. Tretja možnost je, da banka izda podrejeni dolg in s tem poveča manj kvalitetni del kapitala, to je dodatni kapital. Pri izdaji slednjega je seveda banka omejena z obsegom temeljnega kapitala. Zaradi ekonomičnosti je pričakovati, da bo banka, preden se odloči za novo izdajo delnic, izkoristila obstoječe proste kapacitete za povečanje podrejenega dolga. Pri najemu podrejenega dolga se je treba zavedati, da ima banka, ki je dobro ocenjena s strani znanih bonitetnih hiš in ima hkrati relativno visok količnik kapitalске ustreznosti, boljše možnosti za najem podrejenega dolga kot neocenjena ali nizko kapitalizirana banka.

Ker dokapitalizacija običajno zahteva svoj čas, da se realizira, je pomembno, da banka pravočasno zazna potrebo po dodatnih kapitalskih virih in sprejme vse potrebne aktivnosti, da se dokapitalizacija izvrši. V nasprotnem primeru, bo banka prisiljena ustaviti kreditiranje ali celo zmanjšati naložbe. Banka se lahko takšnim posledicam izogne z učinkovitim planiranjem kapitala, ki mora upoštevati vse notranje (gibanje depozitnih vlog, kreditov, naložb v vrednostne papirje, obseg rezervacij...) in zunanje (gospodarska rast, spremembe zakonodaje) spremenljivke, ki lahko vplivajo na porabo kapitala. Na podlagi opravljenih finančnih projekcij banka predvidi svoje bodoče potrebe po kapitalu.

Bančni nadzornik ocenjuje možnosti za dokapitalizacijo s strani obstoječih delničarjev, tržne razmere za morebitno novo izdajo delnic ter možnosti povečanja kapitala s podrejenim dolgom.

4.3.1.4. Ocena višine kapitalске ustreznosti

Kapitalški količnik nad 8% sam po sebi še ne zagotavlja ustrezno solventnost banke. Ali je višina kapitalskega količnika ustrezna, je odvisno od tveganosti banke, t.j. od pripadajočega tveganja, ki ga banka pri poslovanju prevzema in prakse upravljanja s tveganji v banki. Pri ocenjevanju ustrezne višine kapitalskega količnika je potrebno upoštevati ugotovitve iz vseh področij poslovanja banke. Bolj tvegana banka mora zagotavljati višji kapitalški količnik. Treba se je zavedati, da izračunan količnik kapitalске ustreznosti upošteva le kreditno, tržno in v bodoče tudi operativno tveganje, pri čemer vsa ostala tveganja ostajajo v izračunu potrebnega kapitala nepokrita in jih je zato potrebno posebej obravnavati. Kljub temu, da minimalne kapitalске zahteve vključujejo naštetá tveganja, pa pri izračunu kapitalskega količnika niso upoštevani vsi vidiki teh tveganj, npr. tveganje koncentracije pri kreditnem tveganju.

Kreditno tveganje

Zanesljivost kapitalskih zahtev, ki jih izračuna banka je potrebno preveriti z oceno kvalitete bančnih naložb. To običajno vključuje preverjanje bančnih politik in prakse glede

razvrščanja naložb v kategorije tveganja in pravočasne in ustrezne slabitve naložb. Kvaliteta naložb se preko oblikovanih rezervacij sicer upošteva že v samem izračunu kapitalskega količnika, vendar se mora nadzornik prepričati, ali je banka ustrezno ocenila kvaliteto naložb. Bolj kvalitetne naložbe zahtevajo manj kapitala, kot manj kvalitetne naložbe, ki lahko rezultirajo v izgubah, ogrozijo likvidnost in oslabijo solventnost banke.

Pri obravnavanju kreditnega tveganja ne smemo pozabiti na tveganje koncentracije, ki v izračunu kapitalskega količnika ni zajeto in ga je zato potrebno naknadno obravnavati in po potrebi za pokrivanje tega tveganja tudi zagotoviti dodatni kapital. Tveganje koncentracije je tveganje, ki izvira iz izpostavljenosti do posamezne osebe ali skupine oseb, ki lahko rezultira v izgubah, ki ogrozijo finančno stabilnost banke.

Tveganje koncentracije izvira iz (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 167):

- ❑ pomembne izpostavljenosti do posamezne osebe,
- ❑ izpostavljenosti do oseb iz istega sektorja ali geografske regije,
- ❑ izpostavljenosti do oseb, ki se ukvarjajo z enako poslovno aktivnostjo,
- ❑ posredne izpostavljenosti, ki nastane pri uporabi tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja – prekomerna uporaba določene vrste zavarovanja ali prekomerna izpostavljenost do posameznega garanta.

Pri uporabi zavarovanj oziroma tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja je potrebno pozornost posvetiti tudi t.i. preostalemu tveganju. Tehnike za zmanjševanje kreditnega tveganja sicer zmanjšujejo kreditno tveganje, vendar pa lahko njihova uporaba istočasno vpliva na nastanek ali porast izpostavljenosti do drugih tveganj, kot so na primer pravno, operativno, likvidnostno in tržno tveganje (Janevska, 2003, str. 35).

Likvidnostno tveganje

Likvidnost je eno izmed tveganj, ki v izračunu kapitalskega količnika ni upoštevan, za katerega pa mora banka kljub temu zagotavljati kapital. Banka mora sama oceniti, ali in koliko kapitalске rezerve zahtevata obseg likvidnostnega tveganja, ki se mu banka izpostavlja in praksa upravljanja z likvidnostjo. Kapitalске zahteve za likvidnostno tveganje so funkcija likvidnostnega profila banke in likvidnosti trgov, na katerih banka nastopa. Vloge gospodinjstev so običajno manj spremenljive in bolj razpršene kot vloge gospodarskih družb, države in bank. Slednje so namreč bolj občutljive na spremembe obrestnih mer in drugih tržnih dejavnikov. Bolj spremenljivi so viri sredstev in težji je dostop do njih, več kapitala načeloma potrebuje banka. Pri ocenjevanju spremenljivosti virov je potrebno preveriti:

- ❑ strukturo virov sredstev,
- ❑ koncentracijo posameznih vlagateljev,
- ❑ strukturo dospelosti virov sredstev,

- ❑ razmik v dospelosti virov sredstev in naložb,
- ❑ potencialno obnavljanje virov sredstev,
- ❑ nivo pasivnih obrestnih mer glede na bančni sistem,
- ❑ nekoriščene likvidnostne aranžmaje (dogovorjene kreditne linije).

Kvaliteta prihodkov in dobičkonosnost

Banka, ki ima probleme z dobičkonosnostjo ali celo izkazuje izgubo, potrebuje več kapitala za obstoječe in prihodnje poslovanje. Dobiček banke je pomemben ne le za rast banke ampak tudi za ohranjanje konkurenčnosti banke. Pri ocenjevanju kvalitete prihodkov in nivoja dobičkonosnosti je potrebno analizirati:

- ❑ kvaliteto in stabilnost prihodkov iz osnovne dejavnosti,
- ❑ vpliv kvalitete naložb na prihodke banke,
- ❑ stroškovno učinkovitost,
- ❑ obrestne marže in obrestni razmik.

Druga tveganja

Kapitalsko ustreznost je potrebno oceniti tudi z vidika izpostavljenosti tržnemu, obrestnemu in operativnemu tveganju in praksi upravljanja z naštetimi tveganji v banki. Kadar se ugotovi, da se banka prekomerno izpostavlja navedeni vrsti tveganja oziroma nima vzpostavljene učinkovite procese za upravljanje teh tveganj, je potrebno zagotoviti dodatni kapital za pokrivanje navedenih tveganj.

Višino kapitalskega količnika je potrebno presoditi tudi z vidika obstoječe in planirane stopnje rasti banke in širših ekonomskih pogojev. Kadar je stopnja rasti banke večja od stopnje rasti kapitala, pomeni, da banka povečuje finančni vzvod. Pri tem je pomembno, da je planirana rast banke usklajena s kapitalskimi zahtevami in da rast ne slabi kapitalske baze banke. Na ustrezno višino kapitalskega količnika vpliva tudi zunanje okolje banke: pričakovano gibanje ekonomije (morebitna pričakovana recesija zahteva večjo kapitalsko rezervo), konkurenčni položaj banke, trend tržnega deleža banke (npr. odločitev o povečanju tržnega deleža običajno zahteva tudi povečanje kapitala) in podobno.

Bančni nadzornik kvalitativno in kvantitativno oceni vse ključne spremenljivke poslovanja, ki neposredno ali posredno vplivajo na kapital banke in presodi, ali je obstoječi nivo kapitala glede na profil tveganosti zadosten ali ne.

4.3.1.5. Trend

Ocenjevanje pričakovane smeri spreminjanja tveganja je standardni element ocenjevanja vsakega tveganja. Oceno trenda gibanja tveganja bo nadzornik vključil v nadzorno strategijo in na njeni podlagi planiral bodočo intenziteto nadzora banke in alokacijo nadzorniških resursov.

Za oceno kapitalnega tveganja ni dovolj, da banka na presečni datum pregleda razpolaga z ustreznim obsegom kapitala in dosega ustrezno višino kapitalnega količnika. Pogoji, na katerih v danem trenutku temelji kapitalni količnik, se lahko v nekaj mesecih ali letih bistveno spremenijo, pri čemer ni nujno, da banka tudi v teh spremenjenih okoliščinah dosega primerno raven kapitala. Bančni nadzornik mora zato oceniti, v katero smer se bo spremenilo kapitalno tveganje banke v prihodnjem letu in morda še nekaj let naprej.

Pomembno vprašanje pri oceni kapitalnega tveganja je, ali bo banka tudi v bodoče sposobna zagotavljati minimalne kapitalne zahteve. Ocena trenda temelji na preverjanju realnosti plana kapitala banke in pri tem uporabljenih predpostavk. Nadzornik mora oceniti, ali sta plan in v njem uporabljene predpostavke konsistentni z ugotovitvami nadzornika v zvezi s preteklim poslovanjem banke, obsegom nedonosnih naložb, obsegom povpraševanja po kreditih, rastjo vlog, konkurenčnim položajem banke, splošnim stanjem in gospodarsko močjo regije, na kateri posluje banka in podobnimi dejavniki. Pri oceni trenda je potrebno upoštevati tudi usposobljenost in izkušnje uprave banke in posloводства. Na primer, plane, v katerih banka načrtuje, da bo povečala prihodke s trgovanjem z vrednostnimi papirji ali z uporabo izvedenih finančnih instrumentov, pri čemer pa vodstvo banke iz takšnih poslov nima nobenih izkušenj, je treba obravnavati z določeno mero zadržanosti. Zaradi šibkega vodstva banke je mogoče, da tudi najbolj povprečni plani niso doseženi. Razgovor z upravo banko je sestavni del preverjanja planov, pri čemer naj bi nadzornik upravi tudi zaupal svoje pomisleke in predvidevanja v zvezi z uporabljenimi predpostavkami in parametri ter uresničljivostjo zastavljenih planov.

Lahko se zgodi, da mora nadzornik sam izdelati projekcijo gibanja količnika kapitalne ustreznosti. Le to je potrebno takrat, ko nadzornik dvomi v uspešno prihodnje poslovanje banke, pri čemer banka sama nima izdelanih planov oziroma so plani nezanesljivi in težko izvedljivi.

Pri ocenjevanju trenda lahko bančni nadzornik izvede tudi teste občutljivosti kapitala banke na izjemne situacije. Predpostavke, uporabljene v takšnih testih, bodo običajno vključevale spremembo rasti tveganju prilagojene aktive in zunajbilančnih postavk ter kapitala, pri čemer lahko ostane profil tveganosti enak ali pa se tudi ta spremeni. Pri izbiri predpostavk je potrebno upoštevati predvidene lokalne in širše ekonomske razmere (npr. poslovne cikle).

Bančni nadzornik na podlagi ocene gibanja posameznih sestavin kapitala, planiranega obsega poslovanja banke (strateški plani, letni plani), ocenjevanja predpostavk, na katerih temeljijo plani ter pričakovanih širših pogojev poslovanja, oceni smer gibanja količnika kapitalne ustreznosti.

4.3.2. Elementi notranjih kontrol

Najprej se zaustavimo ob sami opredelitvi notranjih kontrol. Pri notranjih kontrolah gre za organizacijo oziroma organizacijske ukrepe ter usklajeno delovanje postopkov in metod, ki so potrebni v vsakdanjem delovanju in poslovanju banke (podjetja), da so zagotovljena čim boljša točnost, urejenost in učinkovitost vseh delov banke in banke kot celote (Odar, 1993, str. 76).

Notranje kontrole se običajno vzpostavijo z namenom, da se prepreči, odkrije in / ali popravi napaka, ki bi lahko negativno vplivala na poslovanje banke. Napake so lahko napravljene nenamerno ali namerno in lahko izvirajo iz groženj in aktivnosti znotraj ali zunaj banke.

Učinkovit sistem notranjih kontrol je pomembna sestavina obvladovanja tveganj in preprečevanja negotovosti vsake banke. 14. temeljno načelo učinkovitega bančnega nadzora in Zakon o bančništvu poudarjata pomen učinkovitega sistema notranjih kontrol v bankah, ki mora biti v sorazmerju z vrsto, stopnjo zahtevnosti in obsegom tveganja njihovih bilančnih in zunajbilančnih dejavnosti in ki se hitro odziva na spremembe v bančnem okolju in tržnih pogojih. Za učinkovito funkcioniranje sistema notranjih kontrol sta odgovorna nadzorni svet in uprava banke.

4.3.2.1. Upravljanje s kapitalom in kapitalsko ustreznostjo

Banka mora imeti za vsako vrsto tveganja vzpostavljen učinkovit in ustrezen sistem upravljanja. Celovita obravnava upravljanja s tveganjem opredeljuje načine prepoznavanja in merjenja potencialnega in obstoječega tveganja, politiko in postopke za njegovo zmanjševanje, spremljanje in nadzor. Stopnja zahtevnosti procesov upravljanja s kapitalskim tveganjem je odvisna od velikosti in kompleksnosti poslovanja banke. Banka, v kateri uprava aktivno sodeluje v dnevni poslovnih aktivnostih, bo imela enostavnejši, manj formalen in zahteven sistem upravljanja s kapitalskim tveganjem, kot banka, ki se ukvarja z bolj kompleksnimi poslovnimi aktivnostmi. V primeru bančne skupine mora biti sistem upravljanja s kapitalskim tveganjem vzpostavljen na solo in konsolidirani osnovi.

Sistem za merjenje izpostavljenosti kapitalskemu tveganju mora pokrivati vsa materialna tveganja in biti sposoben pravočasno ugotoviti vzroke in vire tveganj ter oceniti učinke sprememb, v skladu z obsegom in kompleksnostjo aktivnosti v banki.

Izhodne informacije, ki izhajajo iz sistema za upravljanje s kapitalom, morajo obsegati:

- izpostavljenost tveganjem in možne spremembe tveganja v prihodnje (napoved izpostavljenosti z vnaprej določenimi scenariji);
- usklajenost upravljanja s kapitalom z določenimi internimi politikami in limiti, pri čemer morajo biti zabeležena vsa odstopanja, do katerih je prišlo, odobritve odstopanj in morebitno ukrepanje;

- ❑ pomembnejše predpostavke;
- ❑ rezultate stresnih testov z razčlenitvijo ključnih spremenljivk in parametrov;
- ❑ povzetke ugotovitev pregledov politik, postopkov in primernosti sistema za upravljanje s kapitalom.

Planiranje

Planiranje je sestavni del upravljanja s kapitalom. Proces planiranja vsebuje več zaporednih korakov, pri vsakem koraku pa se banka srečuje z različnimi alternativnimi odločitvami in posledicami, ki iz teh izhajajo. Koraki planiranja kapitala so lahko sledeči:

1. Najprej se mora banka odločiti, kolikšno stopnjo rasti in kakšno strukturo naložb bo zasledovala. V ta namen je potrebno izdelati planirano bilanco stanja in izkaz uspeha.
2. V drugi fazi planiranja kapitala je potrebno določiti dividendna izplačila. Ta odločitev vpliva na to, koliko kapitala bo banka zagotovila iz notranjih in koliko iz zunanjih virov.
3. Ko banka določi obseg dodatno potrebnih zunanjih virov, ovrednoti alternativne variante povečanja kapitala z zunanjimi viri.

Banka mora planirati kapital dolgoročno, to pomeni za nekaj let vnaprej, pri čemer se kratkoročno naj ne bi preveč opirala le na eno vrsto kapitala, saj si lahko na ta način zmanjša potreben manevrski prostor v primeru nujne dokapitalizacije v neugodnih tržnih razmerah.

Pomemben element vsakega planiranja so predpostavke. Predpostavke morajo biti utemeljene, realistične in dobro opisane. Bančni nadzornik bo posebno pozornost posvetil planirani kvaliteti naložb, obsegu rezervacij in neto obrestni marži.

Pri planiranju kapitalskih virov je potrebno upoštevati tudi predvidene spremembe predpisov. Le - ti so se npr. v Sloveniji v zadnjih 10-ih letih večkrat spreminjali (npr. uvedba kapitalskih zahtev za valutno tveganje, uvedba kapitalskih zahtev za tržno tveganje, spreminjanje stopnje tveganja za posamezne kategorije terjatev...) in so lahko bistveno vplivali na kapitalске zahteve banke.

V praksi vse bolj uveljavljeno orodje upravljanja s tveganji so t.i. stresni testi, ki predstavljajo različne tehnike, ki jih uporabljajo banke, ko poskušajo oceniti svojo potencialno občutljivost na izjemne a verjetne dogodke. Poznamo dve vrsti stresnih testov: stresne teste z uporabo scenarijev in teste občutljivosti na izjemne situacije.

Stresni testi z uporabo scenarijev temeljijo na istočasni spremembi večjega števila različnih dejavnikov tveganja (npr. cene delnic, deviznih tečajev, obrestnih mer), za katere upravljalci

tveganj menijo, da se lahko zgodijo v prihodnosti. Stresni testi z uporabo scenarijev lahko temeljijo na konkretnem dogodku iz preteklosti ali na verjetnem dogodku, ki se v preteklosti še ni zgodil. Testi občutljivosti na izjemne situacije pa merijo vpliv spremembe enega samega dejavnika tveganja na premoženje banke. (A Survey of Stress Test and Current Practice at Major Financial Institutions, 2001, str. 7)

Stresni testi so standardna tehnika upravljanja s tveganji, ki pomaga upravljalcem tveganj razumeti profil tveganosti banke, postaviti limite izpostavljenosti tveganjem in učinkoviteje alocirati kapital. Bančni nadzornik pričakuje, da banka redno izvaja stresne teste z uporabo scenarijev oziroma teste občutljivosti kapitala na izjemne situacije. Katere izjemne situacije bo banka izbrala, je vsaj zaenkrat prepuščeno banki sami. Pričakuje se, da banka glede na vrsto svojih poslovnih aktivnosti, portfelja in geografsko prisotnost izbere ustrezne dejavnike tveganja in oceni njihov vpliv v izjemnih situacijah.

Razmejitev pristojnosti in odgovornosti

Razmejitev pristojnosti in odgovornosti pomeni razdelitev opravil in nalog na način, ki onemogoča, da bi bila celotna poslovna sprememba v pristojnosti ene osebe. S tako razporeditvijo delo se zmanjša tveganje napak in prevar. Razmejitev dolžnosti naj bi bila formalno opredeljena v internih aktih banke. (Odar, 1993, str. 84)

Upravljanje s tveganjem je proces identificiranja, merjenja, spremljanja in kontroliranja tveganj. Upravljanje s kakršnimkoli tveganjem in tako tudi s kapitalskim tveganjem mora biti v banki organizirano tako, da je zagotovljena ustrezna razmejitev pristojnosti in odgovornosti med tistimi, ki tveganje prevzemajo in tistimi, ki ga upravljajo.

Vloga uprave in posloводства

Vlogo uprave in posloводства se obravnava v okviru upravljanja s kapitalom, čeprav bi si morda zaradi pomembnosti, ki jo ima pri delovanju notranjih kontrol, lahko zaslužila svoje podpoglavje. Učinkovitost delovanja notranjih kontrol je v veliki meri odvisna od integritete in kulture tveganja uprave in posloводства banke. Ali je sistem notranjih kontrol učinkovit ali ne, je težko oceniti. Dober test pri ocenjevanju je lahko analiza ukrepanja uprave oziroma posloводства banke v primeru kršenja vzpostavljenih notranjih kontrol. Trdimo lahko, da ob rednem toleriranju kršenja notranjih kontrol, obstaja večje tveganje nastanka večjih izgub.

Uprava banke je odgovorna za ustrezen obseg in kvaliteto kapitala banke ter izpolnjevanje zahtev regulative. Svojo odgovornost običajno izpolni tako, da poslovodstvo zadolži za oblikovanje politik upravljanja s kapitalom ter za razvoj in uporabo postopkov za spremljanje kapitalskih zahtev banke, njene pozicije in načrtovanje bodočih potreb po

kapitalu. Uprava sprejme predlagane politike upravljanja s kapitalom, potem ko pridobi soglasje nadzornega sveta.

Uprava mora najmanj (Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah, 1998, str. 3):

- ❑ pregledati in odobriti politike upravljanja s kapitalom, predlagane s strani posloводства, ter jih predložiti v presojo nadzornemu svetu;
- ❑ sprejeti politike upravljanja s kapitalom;
- ❑ opredeliti vsebino in pogostnost poročil posloводства o izpolnjevanju zahtevane kapitalске ustreznosti;
- ❑ pregledati poročila in priporočila v zvezi s kapitalom, s strani posloводства in morebitna priporočila nadzornikov;
- ❑ obdobjno, vendar najmanj enkrat letno, pregledati načrt za ohranjanje ustreznega obsega kapitala;
- ❑ zagotoviti, da neodvisna notranja revizija pregleduje izvajanje in ustreznost politik in postopkov upravljanja s kapitalom ter
- ❑ zagotoviti izbiro in imenovanje (ob soglasju nadzornega sveta) usposobljenega posloводства za izvajanje programa upravljanja s kapitalom.

Posloводство je dolžno izvajati sprejete politike in postopke upravljanja s kapitalom. Čeprav se lahko specifične odgovornosti posloводства med bankami razlikujejo, je posloводство vsake banke odgovorno za (Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah, 1998, str. 3):

- ❑ oblikovanje in predlaganje politik upravljanja s kapitalom upravi banke;
- ❑ izvajanje politik upravljanja s kapitalom, ki jih je sprejela uprava banke;
- ❑ stalno spremljanje kapitalске pozicije banke z namenom izpolnjevanja kapitalskih zahtev banke;
- ❑ izčrpno poročanje upravi in nadzornemu svetu banke o kapitalski ustreznosti ter
- ❑ izdelavo in predložitev načrta obsega kapitala upravi in nadzornemu svetu banke, najmanj enkrat letno.

Analiza upravljanja s kapitalom in kapitalsko ustreznostjo

Ne glede na to, da kapitalski standardi predpisujejo le minimalne kapitalске zahteve, bančni nadzorniki pričakujejo, da banke poslujejo s kapitalskim količnikom nad regulatornim minimumom. Kapitalška rezerva je potrebna za pokrivanje tveganj, ki so za banko specifična in niso zajeta v predpisanem matematičnem izračunu količnika kapitalске ustreznosti. Kapitalška rezerva je v banki običajno celo zaželena bodisi iz konkurenčnih ali operativnih razlogov. Banka, ki ima kapitalško rezervo, je običajno deležna boljše ocene s strani bonitetnih agencij, kar ji omogoča dostop do cenejših virov na kapitalskem trgu. Prvovrstne mednarodne banke že danes poslujejo s kapitalsko ustreznostjo med 10% in 12%.

Višina kapitalne rezerve se med bankami razlikuje in je v veliki meri odvisna tudi od trga financiranja. Za banko, ki se financira na kapitalnem trgu, je višina kapitalnega količnika pomembna in bistveno vpliva na ceno virov. Pri banki, ki se večinoma financira pri malih vlagateljih, to je z zbiranjem vlog od javnosti, pa kapitalni količnik minimalno ali sploh ne vpliva na ceno virov oziroma vlog. Kapitalna rezerva je v banki dobrodošla tudi iz operativnih razlogov. Običajno nihanje obsega poslovanja ima za posledico nihanje količnika kapitalne ustreznosti, pri čemer lahko padec kapitalne ustreznosti pod regulatorni minimum pripelje do neželenih ukrepov nadzornika in poslovnih partnerjev. Nenazadnje pa lahko kapitalna rezerva v neugodnih tržnih razmerah začasno odloži potrebno dokapitalizacijo in banko reši pred morebiti dragimi poslovnimi potezami. (Kovač, 2003, str. 25)

Raziskava, ki jo je opravila svetovalno revizijska hiša PriceWaterhouseCoopers (PriceWaterhouseCoopers, 2003, str. 15) med 21 - bankami iz devetih evropskih držav, kaže, da je med razlogi za kapitalno rezervo na prvem mestu varnost, da kapitalni količnik ne bi padel pod regulatorni minimum, sledi želja po določeni bonitetni oceni, na tretjem mestu pa je zagotavljanje konkurenčnega položaja na trgu.

Sestavni del strategije banke je med drugim tudi določanje ciljnega količnika kapitalne ustreznosti. To je mejna vrednost, ki si jo interno določi banka sama in pod katero količnik kapitalne ustreznosti ne bi smel pasti. Pri določanju ciljev kapitalne ustreznosti naj bi banka upoštevala naslednje elemente:

- ❑ količnik kapitalne ustreznosti konkurenčnih bank;
- ❑ kapitalno pozicijo, ki jo bonitetne agencije ocenjujejo kot primerno za določeno bonitetno oceno, čeprav se je treba zavedati, da bonitetna ocena nikoli ni odvisna samo od kapitalnega količnika;
- ❑ interno oceno tveganega kapitala;
- ❑ regulatorni minimum, ki upošteva poslovni plan pod normalnimi pogoji poslovanja in določen pribitek za morebitne napake pri planiranju.

Da bi lahko podali celovito oceno upravljanja s kapitalom v banki, je potrebno analizirati gibanje količnika kapitalne ustreznosti, posamezne sestavine kapitala ter kapitalne zahteve za posamezno vrsto tveganja. Gibanje količnika kapitalne ustreznosti je nenazadnje končni rezultat procesov upravljanja s kapitalnim tveganjem v banki.

Velika nihanja (npr. za 1 ali več odstotnih točk) količnika kapitalne ustreznosti med dvema zaporednima obdobjema, lahko kažejo na neustrezno upravljanje s kapitalom oziroma njegovim načrtovanjem. Bančni nadzornik bo običajno poskušal ugotoviti razloge za takšna nihanja in iz tega vidika sooblikoval oceno upravljanja s kapitalom v banki.

Pri morebitnem ugotovljenem porastu na primer kreditnega tveganja, ki je še vedno največje finančno tveganje v večini bank, je potrebno ugotoviti:

- ❑ ali je ugotovljeno povečanje tveganih naložb del poslovne strategije banke,
- ❑ ali uteži tveganja odražajo dejansko tveganost naložb,
- ❑ ali banka razume in ustrezno upravlja s povečanim tveganjem.

Vsako ugotovljeno spremembo tveganosti naložb je potrebno razumeti, zakaj je nastala. Na primer zmanjšanje povprečno tveganih bilančnih naložb ima lahko za posledico povečanje zunajbilančnih aktivnosti. Takšno prestrukturiranje je lahko nastalo zaradi regulatorne kapitalske arbitraže ali sprememb v strukturi povpraševanja.

Morebitno padanje kapitalskega količnika banke je skrb zbujačo za vsakega bančnega nadzornika. Vzrok padanja kapitalskega količnika je lahko v povečanju velikosti bilančne vsote oziroma povečanju obsega naložb, lahko pa se zgodi, da razlog tiči v spremenjenem profilu tveganosti banke. V takšnem primeru se mora nadzornik prepričati, da ima banka vzpostavljene ustrezne politike, procedure in kontrole, ki omogočajo učinkovito upravljanje bolj tveganih aktivnosti. Kadar je razlog za padanje kapitalskega količnika izguba, je treba ugotoviti izvor te izgube, ali je enkratnega značaja oziroma je utemeljeno pričakovati, da se bo izguba nadaljevala tudi v prihodnosti.

Kadar banka bistveno poveča kapitalski količnik, to običajno pomeni, da se banka pozicionira za bodočo rast. V takšnem primeru kapitalska ustreznost ni problematična, nadzornik pa se mora prepričati, da so bančni interni procesi in kontrole pripravljene za ustrezno obravnavanje povečanega obsega poslovanja oziroma kar je še bolj verjetno za večjo stopnjo tveganja.

Bančni nadzornik ocenjuje sistem identificiranja, merjenja, spremljanja in kontroliranja kapitalskega tveganja. Poleg tega je predmet ocenjevanja tudi vloga uprave in posloводства ter razmejitve pooblastil in odgovornosti v procesu upravljanja s kapitalskim tveganjem.

4.3.2.2. *Postopki in procedure*

Vzpostavljene pisne strategije, politike in procedure predstavljajo del notranjih kontrol, ki lahko bistveno zmanjšajo neto tveganost banke. Interne politike in procedure morajo postati strateški element upravljanja s tveganji, pri čemer je potrebno doseči, da se bodo dosledno izvajale in ne bodo same sebi namen, saj prav neizpolnjevanje predpisanih procedur izpostavlja banko dodatnemu tveganju.

Politike so namenjene omejevanju in kontroli tveganja in so zato za banko bistvenega pomena. Določati morajo razmejitve pristojnosti in odgovornosti za upravljanje s tveganji in jasno opisovati in opredeljevati dopustne instrumente, strategije varovanja in upravljanja s pozicijami banke. V politikah mora biti tudi jasno kvantitativno določena višina tveganja, ki ga je banka še pripravljena prevzemati.

Procedure (procesi, postopki, navodila za delo) jasno opisujejo posamezne poslovne aktivnosti banke. Postopki morajo biti natančno opisani in v skladu z naravo in zahtevnostjo bančnega delovanja. Postopki in navodila za delo so pomemben del notranjih kontrol, saj zmanjšujejo verjetnost napak. Namenjeni niso le uvajanju novih delavcev, ampak tudi za kontrolo in nadzor izvajanja delovnih procesov. Vsi sodelujoči v poslovnem procesu morajo procedure natančno poznati.

Banka mora v okviru splošnega programa upravljanja s kapitalom razviti in uporabljati (Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah, 1998, str. 1):

- ❑ strategijo, skrbne in previdne politike upravljanja obsega in kvalitete potrebnega kapitala v banki ter
- ❑ postopke za učinkovito spremljanje kapitalskih zahtev in kapitalske pozicije banke, ki zagotavljajo, da banka izpolnjuje in bo tudi v prihodnje izpolnjevala vse sedanje in morebitne prihodnje zahteve po kapitalu.

V strategiji upravljanja s kapitalom banka jasno opredeli kapitalske potrebe, pričakovano porabo kapitala, ciljni obseg kapitala oziroma višino kapitalskega količnika in zunanje kapitalske vire, katerih se bo posluževala za doseg ciljnega kapitalskega količnika. Strategija upravljanja s kapitalom mora biti del celotne strategije banke.

Na podlagi strategije banka izdelava politiko upravljanja s kapitalom, v kateri mora opredeliti vse aktivnosti načrtovanja, spremljanja, nadziranja in poročanja v zvezi s kapitalom in kapitalsko ustreznostjo. Poleg tega je treba v politiki opredeliti aktivnosti ukrepanja: kdo, kdaj in kako ukrepa v primeru, da obstaja možnost, da kapitalska ustreznost pade pod ciljno ali celo pod regulatorni minimum. Politika mora biti celovita, to pomeni, da mora vključevati celotno bančno skupino, kadar ta obstaja.

Zaradi dinamičnosti poslovanja je treba strategijo in politiko upravljanja s kapitalom redno letno pregledovati in po potrebi spremeniti in uskladiti z novimi dejstvi. Za dosledno izvajanje strategije in politike je pomembno, da se posredujejo na vse organizacijske nivoje banke, da ju vsi, ki sodelujejo v procesu upravljanja s kapitalom, dobro poznajo.

Pri merjenju kapitalske ustreznosti banke ni dovolj upoštevati le sedanjo kapitalsko pozicijo, saj se pogoji s časom spreminjajo. Banka mora zato načrtovati tak obseg in strukturo kapitala, da bo pripravljena na morebitne spremembe pogojev tako v regulativi kot tudi v svoji finančni poziciji.

Banka bi morala vsaj enkrat letno izdelati načrt za ohranjanje ustreznega obsega kapitala, ki naj vsebuje (Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah, 1998, str. 2):

- ❑ projekcijo kapitalskih zahtev in pozicijo banke za najmanj eno leto vnaprej in v skladu s poslovnim načrtom, pri čemer se upošteva njeno sedanjo kapitalsko pozicijo in učinke predvidenih sprememb regulative ter sprememb poslovne, operativne in finančne pozicije na kapital, vključno z oceno potencialnih potreb po dodatnem kapitalu v primeru zmanjšanja le-tega zaradi dospelosti vplačanih dolžniških in hibridnih instrumentov;
- ❑ projekcijo največjega obsega svojih aktivnosti glede na projekcijo kapitala;
- ❑ obseg, kvaliteto in vire dodatnega kapitala v primeru, da je le-ta potreben;
- ❑ oceno razpoložljivosti zunanjih virov kapitala in
- ❑ oceno finančnih posledic morebitnega povečanja kapitala.

V načrtu morajo biti jasno navedene vse predpostavke, na katerih temelji projekcija kapitalskih zahtev. Banka, ki pravočasno predvidi potrebe po dodatnem kapitalu ima prednost, saj lahko na trgu zbere kapital pod bolj ugodnimi pogoji kot tista, ki tega ne dela.

Bančni nadzornik ocenjuje ustreznost, učinkovitost, ažurnost, poznavanje in dosledno izvajanje vzpostavljenih pisnih strategij, politik in procedur, ki urejajo področje upravljanja s kapitalom.

4.3.2.3. Poročanje

Za sprejemanje ustreznih poslovnih odločitev, učinkovito upravljanje in nadziranje poslovanja ter zunanje poročanje potrebuje banka na vseh nivojih kvalitetne informacije. Informacije so lahko namenjene posameznikom in skupinam posameznikov v banki, katerim omogočajo spremljanje, pregledovanje, ukrepanje in izvajanje njihovih obveznosti, kakor tudi zunanjim uporabnikom, kot so nadzorne institucije in delničarji. (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah, 1998, str. 8)

Elementi kvalitetnega poročanja za notranje in zunanje uporabnike so:

- ❑ pravilnost in pravočasnost,
- ❑ učinkovitost v smislu načina distribucije,
- ❑ smiselnost z vidika obsega rednih poročil in izrednih poročil ob izrednih dogodkih,
- ❑ celovitost, to je enakovredno obravnavanje vseh podrejenih družb, organizacijskih enot in / ali poslovnih aktivnosti,
- ❑ natančnost.

Pogostost poročil, njihova podrobnost ter število analiz in pojasnil je odvisna od nivoja, kateremu so namenjena. Poročila poslovodstvu morajo biti pripravljena dovolj pogosto, da zagotavljajo pravočasno in uporabno informacijo o določenem področju ali tveganju. V skladu s Sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 85/02, 22/03, 36/04, 68/04 in 103/04) je banka zavezana poročati Banki Sloveniji o kapitalu in kapitalskih zahtevah po stanju na zadnji dan četrtertletja. Glede na dinamičnost bančnega poslovanja, rast obsega poslovanja in potencialno hitre spremembe v profilu tveganosti pa

bančni nadzornik pričakuje, da banka za notranje potrebe pogosteje izračunava kapital in kapitalne zahteve.

Uprava banke in poslovodstvo morata biti redno informirana o profilu tveganosti banke in kapitalnih zahtevah. Poročila morajo biti sestavljena tako, da upravi banke in poslovodstvu omogočajo:

- ❑ oceniti obseg in trend tveganja in njegov vpliv na kapital,
- ❑ oceniti občutljivost in upravičenost uporabljenih predpostavk,
- ❑ ugotoviti, ali ima banka zadosti kapitala glede na prevzeta tveganja in je obstoječa kapitalna ustreznost banke usklajena z zastavljenimi cilji,
- ❑ na podlagi profila tveganosti oceniti bodoče kapitalne zahteve in morebitne potrebe po spremembi strategije.

Bančni nadzornik ocenjuje zagotavljanje potrebnih informacij za delovanje banke z vsebinskega vidika: ugotavljanja realizacije in stanja, izpolnjevanja planov, ključnih indikatorjev tveganja.

4.3.2.4. Notranje revidiranje

V skladu z Zakonom o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) mora banka organizirati notranjo revizijo kot samostojni organizacijski del, ki je neposredno podrejen upravi banke ter funkcionalno in organizacijsko ločen od drugih organizacijskih delov banke. Osebe, ki opravljajo naloge notranjega revidiranja, v banki ne smejo opravljati nobenih drugih nalog. Formalna neodvisnost organizacijske oblike notranje revizije je izrednega pomena, saj so tako že vnaprej preprečeni morebitni pritiski poslovodstva nanj. Notranja revizija je odgovorna lastnikom banke. S tako organizacijo notranja revizija pridobi tudi psihološko prednost, saj se poslovodstvo in drugi v banki zavedajo, da so pod nadzorom oziroma da njihovo ravnanje lahko v vsakem trenutku kontrolira neodvisna notranja revizija (Odar, 1993, str. 82). Kadar bančni nadzornik ugotovi, da notranja revizija nima zahtevane neodvisnosti, je objektivnost in zanesljivost notranje revizijskih poročil lahko vprašljiva.

Notranje revidiranje v banki po Zakonu o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04) obsega:

- ❑ pregled in ocenjevanje primernosti in učinkovitosti sistemov notranjih kontrol,
- ❑ presojo izvajanja in učinkovitosti postopkov z obvladovanjem tveganj ter metodologij ocenjevanja tveganj,
- ❑ presojo sistema ocenjevanja kapitala banke glede na njeno oceno tveganj,
- ❑ presojo zanesljivosti informacijskega sistema,
- ❑ presojo točnosti in zanesljivosti računovodskih evidenc in finančnih poročil,
- ❑ preverjanje popolnosti, zanesljivosti in pravočasnosti poročanja v skladu s predpisi,
- ❑ preverjanje skladnosti ravnanja banke s predpisi, internimi akti in ukrepi, sprejetimi na njihovi podlagi,
- ❑ izvajanje posebnih preiskav.

Pogostost notranje-revizijskih pregledov sistema ocenjevanja kapitala bo odvisna od rezultatov analize tveganosti tega področja in ugotovitev preteklih pregledov kapitalskega tveganja bodisi s strani notranje revizije, zunanje revizije ali bančnega nadzornika. Pričakuje se, da so v banki, ki posluje blizu minimalnih kapitalskih zahtev, notranje-revizijski pregledi področja kapitalskega tveganja pogostejši. Analiza tveganosti mora biti zastavljena in izdelana tako, da zasledi spremembe v posamezni vrsti tveganja in temu ustrezno prilagodi obseg, globino in frekvenco pregledov posameznega tveganja oziroma poslovnega področja banke.

Notranje-revizijski pregledi morajo biti opravljeni kvalitetno in celovito. Notranja revizija mora nakužno preverjati vse vidike upravljanja s kapitalnim tveganjem, z namenom:

- zagotoviti izvajanje politik in postopkov upravljanja s kapitalom,
- zagotoviti učinkovite kontrole pri upravljanju s kapitalom,
- preverjati ustreznost, točnost in pravočasnost poročil notranjim in zunanjim uporabnikom ter
- zagotoviti, da zaposleni, ki upravljajo s kapitalom, razumejo politike upravljanja s kapitalom ter imajo potrebno znanje za učinkovito odločanje, ki je skladno s politiko upravljanja s kapitalom.

Nadzornik bo kvaliteto in učinkovitost notranje revizije ocenjeval na podlagi poročil o opravljenem revizijskem pregledu. Takšno poročilo naj bi med drugim vsebovalo analizo revidiranega področja, program dela, opis revizijskih postopkov, obseg testiranja, ugotovitve in priporočila za morebitno potrebno ukrepanje. Glavni kriterij učinkovitosti notranjega revidiranja pa je hitrost odziva posloводства na ugotovitve notranje revizije ter zavzetost uprave, da se ugotovljene pomanjkljivosti, slabosti ali kršitve čimprej odpravijo.

Bančni nadzornik ocenjuje neodvisnost, kvaliteto in učinkovitost dela notranje revizije.

4.3.2.5. *Skladnost s predpisi*

Kontrole skladnosti s predpisi so pomembne za obvladovanje tveganja skladnosti, ki ga lahko opredelimo kot tveganje pravnih ali regulatornih ukrepov, finančne izgube ali izgube ugleda, ki nastanejo zaradi neusklajenosti z veljavno zakonodajo, podzakonskimi akti in standardi zdrave bančne prakse (The Compliance Function in Banks, 2003, str. 1). Za učinkovito obvladovanje skladnosti je pomembno, da banka na vseh nivojih razvije kulturo in standarde visokega etičnega obnašanja. Za skladnost z zakonodajo, podzakonskimi akti in standardi zdrave bančne prakse je v prvi vrsti odgovorna uprava banke.

Vsaka banka naj bi imela vzpostavljeno službo skladnosti, ki je lahko organizirana centralizirano ali decentralizirano. Ne glede na to, kako je organizirana, pa mora biti funkcija skladnosti neodvisna od drugih poslovnih aktivnostih banke. Naloga službe skladnosti je identificiranje in ocenjevanje tveganja skladnosti, povezanega s poslovnimi aktivnostmi banke, razvojem novih produktov in storitev ter internimi procedurami in

navodili banke. Poleg tega sledi spremembam relevantne zakonodaje, predpisov in standardov ter s tem v zvezi svetuje upravi banke in poslovodstvu. Del nalog, predvsem tiste v zvezi s skladnostjo poslovanja z relevantnimi predpisi, lahko opravlja namesto službe skladnosti pravna služba. V tem primeru bo delo službe skladnosti omejeno na nadziranje skladnosti poslovanja z internimi politikami in procedurami. Služba skladnosti mora o svojem delu in ugotovitvah redno poročati upravi banke. (The Compliance Function in Banks, 2003, str. 6)

Vpetost bank v širši gospodarski prostor in odvisnost uspešnega gospodarjenja podjetij od uspešnega poslovanja bank sta zakonodajalcu postavila zahtevo po temeljni zakonski ureditvi tega področja. Najpomembnejši predpisi, ki se navezujejo na področje kapitala in kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji, so: Zakon o bančništvu, Zakon o gospodarskih družbah ter Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic.

Bančni nadzornik preverja in ocenjuje skladnost bančnega poslovanja z veljavno zakonodajo, podzakonskimi akti in standardi zdrave bančne prakse ter ocenjuje vzpostavljene kontrole, ki zagotavljajo navedeno skladnost.

4.3.2.6. *Informacijska podpora*

Dandanes je večina poslovanja banke podprta z informacijskimi orodji. Njihova kvaliteta bistveno vpliva na uspešnost banke.

V okviru kontrolnega okolja informacijsko podporo opredeljujejo naslednji kriteriji:

- ❑ primernost informacijske opreme za posamezne poslovne procese,
- ❑ usklajenost s poslovanjem glede kapacitete in odzivnosti,
- ❑ količina in primernost obstoja vgrajenih kontrolnih mehanizmov,
- ❑ nivo vzdrževanja, predvsem z vidika neprekinjenosti poslovanja, vključevanja sprememb, odpravljanja napak, podpore uporabnikom,
- ❑ upoštevanje načel varnostne politike,
- ❑ obvladovanje podatkov.

Ker postaja izračun kapitala in kapitalskih zahtev vse bolj zapleten z vidika zakonodaje in kompleksen z vidika obsega poslovanja banke, je informacijska podpora pri tem postala nepogrešljiva. Pri kapitalskem tveganju je informacijska podpora pomembna predvsem z vidika zagotavljanja pravih, zanesljivih in pravočasnih poročil za notranje in zunanje uporabnike.

Informacijski sistem, ki ga banka uporablja pri izračunu kapitala in kapitalskih zahtev mora biti celovit, kar pomeni, da je celotno poročilo avtomatizirano oziroma informacijsko podprto. Glede na različne informacijske rešitve oziroma aplikacije znotraj posamezne banke, se zgodi, da določena vrsta poslov pri izračunu kapitalskih zahtev ni informacijsko podprta in je potreben ročen vnos oziroma naknadno ročno popraviljanje poročila. Pri tem se

je potrebno zavedati, da ročno izdelovanje poročil oziroma ročno vnašanje podatkov povečuje možnost nastanka napak. Vsako ročno popravljanje poročila mora zagotavljati revizijsko sled in kontrolo pravilnega vnosa. Pri uporabi informacijskih orodij je še pomembno, da jo znajo zaposleni pravilno in v polni funkcionalnosti uporabljati.

Bančni nadzornik ocenjuje ustreznost informacijske podpore po vseh naštetih kriterijih.

4.3.2.7. Kadri

Da kadrovska funkcija zagotavlja s svojega vidika ustrezno kontrolno okolje, mora kadrovska politika slediti strategiji banke ter biti ustrezno organizirana in sistematizirana.

Pri ocenjevanju kadrov, kot enega izmed elementov notranjih kontrol, so pomembni naslednji kriteriji:

- ❑ Zasedenost delovnih mest: Uprava banke mora zagotoviti zasedenost sistematiziranih delovnih mest in sistem nadomeščanja, ki zagotavlja nepretrganost dela v primeru odsotnosti prvotno zadolženega delavca ali njegovega nenadnega odhoda.
- ❑ Poznavanje delovnih nalog: Pomembno je, da vsak delavec pozna svoje delo. S tem je postavljen važen temelj za notranjo kontrolo. S tem ko je točno določeno, kaj mora delati posamezna oseba, tudi ni težko ugotoviti, kdaj posameznik ni opravil svojega dela tako, kot bi bilo treba (Hočevár, 1991, str. 61).
- ❑ Znanje in strokovnost: Pri ocenjevanju poznavanja vsebine dela, nadzornik ocenjuje poznavanje produktov in storitev, internih postopkov oziroma predpisov, zakonodaje in aplikativne podpore.
- ❑ Izobraževanje: Pomembno je tako začetni program uvajanja posameznika v delo kot tudi naknadno izobraževanje ob delu. Čim bolj se delavec izpopolnjuje pri svojem delu, tem bolj ga spoznava.
- ❑ Plačna politika in nagrajevanje: Ta mora biti oblikovana tako, da zaposlenega stimulira za delo in ne vzpodbuja prevzemanja tveganj.

5. ZAKLJUČEK

Banke igrajo ključno vlogo v nacionalnih ekonomijah večine držav po svetu. Zdrav bančni sistem je pomemben element finančne stabilnosti, ki pomeni osnovo za vzdrževanje in razvoj gospodarskega sistema. Osnovna funkcija bančnega sistema je finančno

posredništvo: zbiranje finančnih sredstev od tistih, ki imajo presežke in njihovo posojanje tistim podjetjem ali posameznikom, ki jih potrebujejo.

Prevzemanje tveganj je neločljivo povezano z bančništvom, pomanjkljivo zavedanje in upravljanje s tveganji pa lahko vodi v izgubo in ogrozi varnost bančnih vlog. Zaradi pomembne vloge v nacionalni ekonomiji in zaupanja, ki ga imajo vlagatelji v banke, morajo te poslovati skrbno in varno ter vzdrževati primeren nivo kapitala in rezervacij za zaščito pred morebitnimi tveganji, ki izhajajo iz poslovanja. Vse banke so v ta namen podvržene nadzoru s strani države za to pooblaščenih institucij.

V zadnjih letih je finančni sektor doživel mnogo sprememb. Današnji bančni sistem zaznamujejo predvsem:

- ❑ naraščajoči obseg trgovalnih aktivnosti,
- ❑ razvoj finančnih instrumentov,
- ❑ pojav globalizacije (24-urni trgi),
- ❑ povezovanje finančnih institucij,
- ❑ kompleksni poslovni odnosi z največjimi strankami,
- ❑ podružnice postajajo prodajna mesta za vrsto različnih produktov,
- ❑ naraščajoča odvisnost od informacijske tehnologije,
- ❑ vse bolj zahtevna regulativa.

Našteti dejavniki so botrovali vse hitrejšemu razvoju novih finančnih instrumentov, vzporedno s katerimi se pojavljajo nove oblike tveganj, ki so bolj kompleksne in manj transparentne. Če so v preteklosti finančni in računovodski izkazi bank služili kot osnovno orodje za ocenjevanje varnosti in finančne moči banke, postaja danes njihova izrazna moč v smislu tveganosti banke vse bolj omejena. Analiza stanj na presečne datume ne zagotavlja več ustrezne slike glede dejanske tveganosti banke.

Spremembam bančne prakse mora slediti tudi nadzorna praksa, ki se iz pregleda usklajenosti z zakonodajo razširja na ugotavljanje in ocenjevanje tveganj. Ker pa je tveganje rezultat kombinacije izpostavljenosti pripadajočemu tveganju in zmanjševanju le - tega z notranjimi kontrolami, so predmet ocenjevanja poleg pripadajočega tveganja tudi notranje kontrole.

Bančni nadzornik, ki po funkciji sam sicer ni nagnjen k prevzemanju tveganj, razume, da je temelj bančništva v prevzemanju tveganj in da bo banka vedno izpostavljena določenemu obsegu tveganja. Pomembno pri tem pa je, da se banka zaveda tega tveganja in da ima vzpostavljene ustrezne obrambne mehanizme za njegovo obvladovanje. Banke so zadnja leta izvedle pomembne investicije v razvoj novih metodologij, procedur in kontrol z namenom boljšega identificiranja, merjenja in upravljanja tveganj. Vendar pa vzpostavljanje notranjih kontrol ni enkratni proces, ampak jih je treba redno pregledovati, preverjati in po potrebi nadgrajevati.

Kapital banke je vir za pokrivanje nepričakovanih izgub banke. Predstavlja varnostno rezervo, ki banki omogoča, da ohrani solventnost v primeru nepričakovanih neugodnih dogodkov in izgub. Kapital je redek ekonomski in strateški vir, saj se imetniki delnic v primeru popada banke glede upravičenosti do poplačila uvrščajo na zadnje mesto, torej za vsemi drugimi upniki. Ker delničarji nosijo največje tveganje, pričakujejo tudi največji donos. Lastniška struktura banke je pomemben dejavnik kapitalskega tveganja, predvsem z vidika zagotavljanja stabilnosti banke. Večinski lastniki banke naj bi bili finančno močni in zmožni v primeru kapitalskih problemov banko tudi dokapitalizirati. Pomembno je, da ima lastnik izdelano jasno strategijo o namenih kapitalске naložbe v banki in odgovorno dividendno politiko.

Sestavine regulatornega kapitala imajo običajno vse ali kombinacijo treh pomembnih lastnosti: stalnost, razpoložljivost za pokrivanje izgub banke ter podrejenost pravicam vlagateljev in drugih upnikov. Stabilna in rastoča banka bi morala z zadržanimi dobički redno povečevati kapitalsko bazo. Zadržani dobički omogočajo rast in ohranjajo konkurenčnost banke. Notranja akumulacija kapitala pa ni vedno zadostna za planirano rast banke in banka mora v takem primeru poseči po zunanjih kapitalskih virih. Banka mora redno ocenjevati možnosti povečanja kapitala iz zunanjih virov, saj lahko sicer v neugodnih tržnih razmerah zaide v solventnostne težave. Banka mora realno oceniti razpoložljivost virov za morebitno dokapitalizacijo in v skladu z njo voditi poslovno strategijo.

Zagotavljanje količnika kapitalске ustreznosti nad 8% je le začetek ocenjevanja kapitalске ustreznosti. Visok kapitalski količnik še ne zagotavlja zadostne kapitalске ustreznosti, saj je le-to potrebno ocenjevati glede na tveganja, ki jih banka prevzema, prakso upravljanja s tveganji, obstoječ in planiran obseg in vrsto aktivnosti banke, poslovni izid in dividendno politiko, kvaliteto vodstva ter značilnosti poslovnega okolja banke.

Upravljanje s kapitalom je zato pomemben del strateškega planiranja vsake banke. Prenizka raven kapitala lahko banko izpostavlja prekomernemu tveganju propada, po drugi strani pa previsok kapital banko sili k dvigovanju marž in provizij, da bi lahko zagotovila delničarjem primeren donos na vložena sredstva. Banka mora imeti vzpostavljen takšen proces upravljanja s kapitalom, ki bo zajel vsa materialna tveganja, ki se jim izpostavlja in bo pravočasno zaznaval spremembe v posamezni vrsti tveganja in temu ustrezno tudi prilagajal obseg razpoložljivega kapitala.

Vzpostavljene pisne strategije, politike in procedure predstavljajo del notranjih kontrol, ki lahko bistveno zmanjšajo kapitalsko tveganje banke. Interne politike in procedure morajo postati strateški element upravljanja s tveganjem, pri čemer je potrebno doseči, da se bodo dosledno izvajale in ne bodo same sebi namen.

Pomemben del notranjih kontrol je tudi sistem poročanja. Kvalitetna poročila so tista, ki vodstvu banke omogočajo oceniti obseg in trend tveganja in njegov vpliv na kapital ter

občutljivost in upravičenost ključnih predpostavk, uporabljenih v procesu ocene kapitala. Pomembno je, da vodstvo banke na podlagi poročil lahko oceni (ne)ustreznost obstoječega obsega kapitala in bodoče kapitalske potrebe.

Vzporedno z ozaveščenostjo bank in bančnih nadzornikov o pomembnosti dobro delujočih notranjih kontrol dobiva vse pomembnejšo vlogo tudi notranje revidiranje. Vendar pa sam obstoj službe notranje revizije še ne zagotavlja njene učinkovitosti. Predpogoji za učinkovito notranjo revizijo so: mandat, ki določa njene dolžnosti in cilje, neodvisnost od pregledovanih področij in notranjih kontrol, razpolaganje z ustreznimi viri za kakovostno izvajanje mandata ter delovanje na podlagi strokovnega revizijskega programa. Uprava in poslovodstvo, kot tudi vsi ostali zaposleni v banki, morajo razviti takšno poslovno kulturo, ki notranjo revizijo sprejema pozitivno in konstruktivno in v njej vidi način, kako izboljšati banko. V prvi vrsti je za razvoj takšne kulture zadolžena uprava banke.

Kolikšna je ustrezna višina kapitala, s katerim bi morala razpolagati banka, je vprašanje, ki si ga že od nekdaj zastavljajo tako bankirji, investitorji in nadzorniki. Vsaka banka je zaradi nje lastnega profila tveganosti edinstvena in prav profil tveganosti je tisti, ki naj bi določil potreben obseg kapitala. Profil tveganosti je v vsaki banki v tesni povezavi s kulturo tveganja, ki jo izraža vsak posameznik v banki in banka kot celota. Za razvoj kulture tveganja v banki je odgovorna uprava. Ta se mora zavedati, da zdrave kulture tveganja ni mogoče razviti čez noč, da zahteva veliko samokritičnosti in samodiscipline. Uprava banke mora v procesu kapitalske ocene prevzeti odgovornost za postavitve tolerančnih meja za posamezne vrste tveganj in v procesu upravljanja zagotoviti vzpostavitev in vzdrževanje strogih internih kontrol. Pri slednjih je potrebno doseči, da se bodo dosledno izvajale in ne bodo same sebi namen, kar se v praksi rado zgodi.

6. LITERATURA IN VIRI

6.1. Literatura

1. A Survey of Stress Test and Current Practice at Major Financial Institutions. Basel: Committee on the Global Financial System, 2001. 61 str.
2. Bessis Joël: Risk Management in Banking, 4. izdaja. Chichester: John Wiley & Sons, 2000. 409 str.
3. Borak Neven: Banke, država in Evropska unija. Zbornik 5. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 1999, str. 37-48.
4. Core Principles for Effective Banking Supervision. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 1997. 46 str.
5. Core Principles Methodology. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 1999. 57 str.

6. Dajčman Silvo: Dejavniki odločitev o višini kapitala v navpični finančni strukturi bank. Naše gospodarstvo, Maribor, 49 (2003), 1-2. str. 17 – 44.
7. Derrick Ware: Basic Principles of Banking Supervision. London: Bank of England, 1996. 23 str.
8. Dimovski Vlado: Bančništvo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 74 str.
9. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
10. Federal Deposit Insurance Corporation: Basel and the Evolution of Capital Regulation: Moving Forward, Looking Back. [URL: <http://www.fdic.gov/bank/analytical/fyi/2003/011403fyi.html>], 14.01.2003.
11. Goodhart Charles: The Emerging Framework of Financial Regulation. London: Central Banking Publications Ltd, 1998. 606 str.
12. Graddy Duane B, Spencer Austin H.: Managing Commercial Banks. New Jersey: Prentice Hall International, Inc., 1990. 769 str.
13. Handbook Rast. De Nederlandsche Bank: [URL: <http://www.dnb.nl/dnb/pagina.jsp?pid=tcm:8-19836-64>], oktober 2001. 700 str.
14. Hanžel Vilma: Tveganost bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 103 str.
15. Heffernan Shelagh: Modern Banking in Theory and Practice. Chichester: John Wiley and Sons, 1996. 455 str.
16. Hočevár Marko: Revidiranje notranjih kontrol v podjetju. Revizor, Ljubljana, 2 (1991), 1, str. 57.
17. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basel Committee on Banking Supervision. [URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>], junij 2004. 239 str.
18. Jackson Patricia et al.: Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of the Basel Accord. BIS Working Papers, Basel, No. 1, april 1999, 59 str.
19. Janevska Lidija: Tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja v Baslu II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 5, str. 35 - 40.
20. Janevska Lidija: Prenos kreditnega tveganja. Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004), 3, str. 42 - 47.
21. Kaligaro Kristina: Tveganje spremembe obrestne mere v bančnem poslovanju. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 96 str.
22. Karacadag Cam, Taylor Michael: The New Capital Adequacy Framework: Institutional Constraints and Incentive Structures. IMF Working Papers, Washington, No. 00/93, junij 2000, 9str.
23. Kavčič Marija: Regulacija in nadzor bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 102 str.
24. Kinsella Ray: Internal Controls in Banking. Chichester: John Wiley & Sons, 1995. 140 str.
25. Kovač Mateja: Regulatorni nadzor v Baslu II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003) 12, str. 24-30.

26. Lannoo Karel: Financial Supervision in EMU. Working Paper 99-04. Centre d'etudes prospectives et d'informations internationales, 1999. 73 str.
27. Majcen Vida: Izračun kapitala med baselskimi standardi in zahtevami evropske direktive. Zbornik 7. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2001, str. 7-24.
28. Matten Chris: Managing Bank Capital. Chichester: John Wiley & Sons, 1996. 209 str.
29. Mikdashi Zuhayr: Regulating the Financial Sector in the Era of Globalization. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003. 249 str.
30. Mishkin Frederic S.: The Economics of Money, Banking and Financial Markets, 5. izdaja. New York: Harper Collins Publishers Inc., 1995. 732 str.
31. Mramor Dušan: Uvod v poslovne finance. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1993. 381 str.
32. Odar Marjan: Notranje kontrole in preprečevanje gospodarskega kriminala. Revizor, Ljubljana, 4 (1993), 1, str. 76 – 87.
33. PricewaterhouseCoopers: Basel...Hopes and Fears. [URL:<http://www.pwc.com/banking/pillar2>], junij 2003.
34. Remšak Franc, Šuler Tatjana: Gibanje kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji ter vpliv povezovanja bank na kapitalsko ustreznost bank in bančnega sistema. Prikazi in analize, Banka Slovenije, Ljubljana, 2001, 3, str. 7-27.
35. Ribnikar Ivan: Denarni sistem in denarna teorija. 1 del: Denarni sistem. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997. 336 str.
36. Ribnikar Ivan: Preudarno obnašanje bank ter urejanje in nadzor preudarnega obnašanja bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 30 (1997a), 6, str. 48-50.
37. Risk Based Approach to Supervision of Banks. London: Financial Services Authority, 1998. 51 str.
38. Santos A.C. João: Bank Capital Regulation in Contemporary Banking Theory: a Review of the Literature. BIS Working Papers, Basel, No. 90 - September 2000. 32 str.
39. Saunders Anthony: Financial Institution Management, 3. izdaja. Burr Ridge: The McGraw-Hill Companies, Inc.. 2000. 742 str.
40. Sinkey F. Joseph, Jr.: Commercial Bank Financial Management, 4. izdaja. New York: Macmillan Publishing Company, 1992. 866 str.
41. Stoll Scott: Why Risk Management must be Integrated. New York: American Banker, 161 (1996), 152, str.18.
42. Sukič Sonja: Pomen rizičnega (ekonomskega) kapitala z vidika upravljanja tveganj v banki. Naše gospodarstvo, Maribor, 48 (2002), 1-2. str. 87 – 105.
43. Supervisory Guidance on Dealing with Weak Banks. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2002. 52 str.
44. Supervisory Review: High Level Principles on Risk Assessment System. Groupe de Contact, 2003. 27 str.
45. Sušnik Saša: Mednarodna regulativa kapitala in kapitalske ustreznosti bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 1998, 3, str. 7-11.

46. Sušnik Saša: Prihodnost baselskih in kapitalskih standardov. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 4, str. 40-46.
47. Sušnik Saša: Prihodnost mednarodne regulative kapitalске ustreznosti bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001a. 92 str.
48. Taylor H. Donald, Glezen G. William: Revidiranje – Zasnove in postopki. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1996. 1078 str.
49. The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2. Committee of European Banking Supervisors, 2004. 22 str.
50. The Compliance Function in Banks. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2003. 8 str.
51. Turk Ivan et al.: Notranje revidiranje poslovanja. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1994. 282 str.
52. Vajda Igor: Notranje revidiranje kreditnega tveganja pri bančnem poslovanju. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003. 95 str.
53. Van Greuning Hennie, Bratanovic Brajovic Sonja: Analyzing and Managing Banking Risk, 2. izdaja. Washington: The World Bank, 2003. 367 str.

6.2. Viri

1. Građiva s seminarja »New Capital Accord« v Zagrebu, 2003.
2. Interno gradivo Financial Stability Institute, Bank for International Settlements, 2001.
3. Načela upravljanja s kreditnim tveganjem. Ljubljana: Banka Slovenije, 2000, 15 str.
4. Poročilo o finančni stabilnosti za leto 2003. Ljubljana: Banka Slovenije, 2004. 147 str.
5. Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2001 in prvi polovici leta 2002. Ljubljana: Banka Slovenije, september 2002. 113 str.
6. Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998, 4 str.
7. Priporočila za upravljanje z likvidnostjo v bankah. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998, 6 str.
8. Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998, 14 str.
9. Priročnik za upravljanje operativnega tveganja in nadzor nad njim. Basel: Baselski odbor za bančni nadzor, 2003, 18 str.
10. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 85/02, 22/03, 36/04, 68/04 in 103/04).
11. Sklep o nadzoru bank in hranilnic na konsolidirani osnovi (Uradni list RS, št. 109/99).
12. Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).
13. Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02 in 85/02).
14. Sklep o ugotavljanju in poročanju vrednosti naložb bank in hranilnic v kapital nefinančnih organizacij in opredmetena osnovna sredstva (Uradni list RS, št. 42/99 in 85/02).

15. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 22/03, 65/03 in 44/04).
16. Slovenski računovodski standardi (SRS 8 in 31, Uradni list RS, št. 117/01).
17. Zakon o bančništvu – UPB1 (Uradni list RS, št. 104/04).
18. Zakon o Banki Slovenije (Uradni list RS, št. 58/02 in 85/02).

PRILOGA

Slovar slovenskih prevodov tujih izrazov

advanced measurement approach	napredni pristop
adverse selection	napačna izbira
Basel capital accord	baselski kapitalski sporazum
basic indicator approach	enostavni pristop
capital adequacy	kapitalska ustreznost
committee of european banking supervisors	komisija evropskih bančnih nadzornikov
compliance	skladnost s predpisi
core principles for effective banking supervision	temeljna načela za učinkovit bančni nadzor
credit risk mitigation techniques	tehnike za zmanjševanje kreditnega tveganja
early warning system	sistem zgodnjega odkrivanja
groupe de contact	kontaktna skupina
high level principles on risk assessment system	visoka načela sistema ocenjevanja tveganosti
inherent risk	pripadajoče tveganje
internal auditing	notranje revidiranje
internal rating based approach	pristop, ki temelji na internih ratingih
moral hazard	moralno tveganje
off-site supervision	zunanji nadzor
on-site supervision	notranji nadzor
prudential supervision	nadzor varnega in skrbnega poslovanja bank
residual risk	preostalo tveganje
risk-based supervision	nadzor, ki temelji na tveganju
sensitivity stress test	test občutljivosti na izjemne situacije
standardised approach	standardizirani pristop
stress test scenario	stresni test z uporabo scenarijev